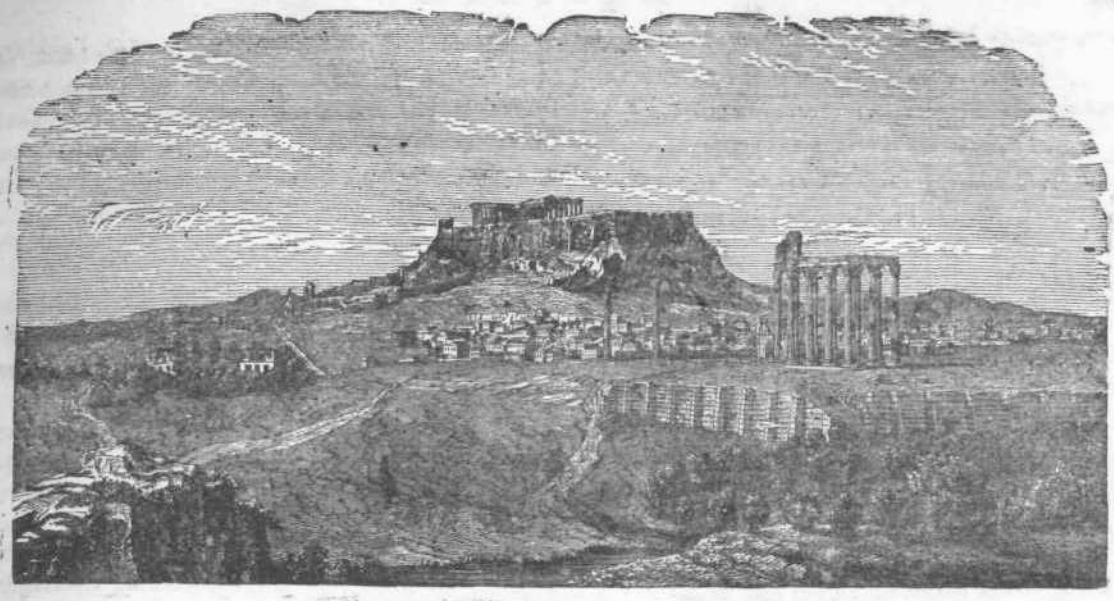

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΜΑΙΟΥ, 1870. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 484

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Ο ΠΑΡΑΒΑΤΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ.

«Ἐνίκησας, Γαλιλαῖε.»

Ὀλίγοι οἱ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ διεγείροντες τοσοῦτον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν, ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις κάτοχος εὐρείας παιδείας, γενναῖος τὸ φρόνημα, μεγαλεπήβολος τὸν νοῦν καὶ δραστήριος, ἠθέλησε νὰ ἐπιτάξῃ εἰς τὸν τροχὸν τοῦ χρόνου νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς νὰ σταματήσῃ. Καὶ αὐτὸς ἐπὶ τέλους ὁ σπάνιος ἀνὴρ ἀναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦτο ἀδύνατον, καὶ νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται ἢ νὰ βαδίζῃ διηνεκῶς πρὸς τὰ ἐμπρός· ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ῥητοῦ, ὅτι ἡ ὀπισθοδρόμησις εἶναι θάνατος. Ὁ σκοπός του ἦτο ἀξιέπαινος, διότι οὐδὲν ἄλλο προέθετο ὁ ἐστεμμένος φιλόσοφος ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν κλασικὴν λεγομένην παιδείαν καὶ νὰ παραδώσῃ πάλιν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀρχαίαν θρησκευτικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐλευθερίαν, ἐγκαθιδρύων χάριν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν εἰρήνην, καὶ ἐπαναφέρων τὰς ἰδέας αἰώνων παρελθόντων.

Πλὴν ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ τροχὸς τοῦ χρόνου εἶχεν ἤδη κάμει μεγάλας στροφάς· ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἔπνεε τὰ λοίσθια· ὁ χριστιανισμὸς λαμπρὸς καὶ φωτοβόλος εἶχεν ἀνατείλει. Ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων ὑπεχώρει ἐνώπιον τῶν δογμάτων τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀντὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνεξιθρησκείας ἐπεκράτουν ὁ φανατισμὸς καὶ οἱ ἀφορισμοί. Ἐν Ἱεροσολύμοις δὲν ἵστατο πλέον ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ μόνου καὶ ἀδιαιρέτου Ὄντος. Ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἔκειτο ἀποτεφρωμένος, ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ ὑψοῦτο ἐκκλησία, ἀντηχοῦσα ἐκ τῶν κραυγῶν καὶ ἀρῶν, ἃς χριστιανοὶ ἱερεῖς ἐξεσφενδόνιζον ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου. Καθ' ὅλων τῶν νέων τούτων ἰδεῶν καὶ δογμάτων ὁ Ἰουλιανὸς ἠθέλησε νὰ κινήσῃ πόλεμον, ἐπαναφέρων τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν καὶ ἀνοικοδομῶν τὸν ἱερὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν. Ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.

Ὁ Φλάβιος Κλαύδιος Ἰουλιανὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰουλίου Κωνσταντίου, ἀδελφοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἐγεννήθη τῷ 331 μ. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου οἱ στρατιῶται ἐδολοφόνησαν τοὺς ἀδελφοὺς, τοὺς ἀνεψιοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, ἵνα ὁ θρόνος περιέλθῃ ἄνευ κωλύματός τινος εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Δύο μό-

νον συγγενεῖς διέφυγον τὴν σφαγὴν ταύτην, ὁ Ἰουλιανὸς, ἓξ ἐτῶν ἡλικίας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάλλος ἐτῶν δέκα καὶ τριῶν. Λέγεται, ὅτι Μάρκος ὁ Ἀρεθούσης ἐπίσκοπος ἔκρυψε τοὺς παῖδας ἐντὸς ναοῦ τινος. Μετά τινα χρόνον ὁ Κωνστάντιος ἐξώρισε τὸν Γάλλον εἰς τὴν Ἰωνίαν, τὸν δὲ Ἰουλιανὸν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Νικομηδείας Εὐσέβιον, αὐλικὸν χαμερπῆ, δόλιον ἱερέα καὶ πρωταίτιον τῆς σφαγῆς τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ τοῦ Γάλλου. Ὁ Εὐσέβιος ἔλαβε καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν Ἰουλιανὸν διὰ τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα. Ὁ νέος βασιλόπαις ἐκπαιδευθεὶς ἀνηγορεύθη δημόσιος διδάσκαλος τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Νικομηδείας. Ἐνταῦθα ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ὁδηγούμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ πιστοῦ φίλου τῆς μητρός του, τοῦ Μαρδονίου. Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ μετὰ πατρικῆς ὄντως μερίμνης καὶ στοργῆς ἐμόρφωσε τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ μαθητοῦ, ἐμπνεύσας αὐτῷ τὴν ἀποστροφὴν τῆς κακίας καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ καθοδηγήσας αὐτὸν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, πρὸς μόρφωσιν καὶ διάπλασιν τοῦ νοός του. Πρὸ πάντων εἴλκυε τὸν μαθητὴν ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἥτις τοσοῦτον τῷ ἐνέπνευσεν ἔρωτα πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὥστε ἀπεφάσισε, νεώτατος ἔτι ὤν, νὰ ἀνεγείρῃ πάλιν, ἐὰν τοῦτο ἦτο δυνατὸν, τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ναόν.

Ἐν Νικομηδείᾳ ὁ Ἰουλιανὸς ἀπηρνήθη μυστικῶς τὸν χριστιανισμόν. Ἐσύχναζε δὲ καὶ εἰς τὸ νεο-πλατωνικὸν σχολεῖον τῆς Ἐφέσου, ὡς καὶ κατόπιν εἰς τὸ τῆς Ἐλευσῖνος. Ἐν ἔτει 351 ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος ἀπελπισθεὶς ν' ἀποκτήσῃ τέκνα, προσεκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν ἀνεψιόν του Γάλλον, ὃν ὠνόμασε Καίσαρα καὶ τοποτηρητὴν τῆς Ἀσίας. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, ὃν ἠγάπα ἡ αὐτοκρατόρισσα Εὐσεβία, γυνὴ ἐξόχου καλλονῆς καὶ σπανίας ἀρετῆς, ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα συνανεστράφη τοὺς ἐξοχωτέρους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Δολοφονηθέντος δὲ ἐν ἔτει 355 τοῦ Γάλλου, ὁ αὐτοκράτωρ βλέπων ἀφ' ἑνὸς τὰ σύνορα τοῦ κράτους του ἐπαπειλούμενα ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων φυλῶν, αἰσθανόμενος δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀδυναμίαν εἰς τὸ ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ὑπείκων συγχρόνως καὶ εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς συζύγου του, ἀνηγόρευσε τὸν Ἰουλιανὸν Καίσαρα. Ὁ Ἰουλιανὸς λοιπὸν ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν ἀπεχαιρέτισε τὰς σπουδάς του καὶ μετέβη εἰς τὴν νέαν ἕδραν του τὰ Μεδιόλανα, ἔνθα ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἑλένην. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀλαμάνοι εἶχον εἰσβάλλει εἰς τὰς παρὰ τὸν Ῥῆνον κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν, ἠλευθέρωσε τὴν Γαλλίαν, διέβη τετράκις τὸν Ῥῆνον, καὶ τοσοῦτον φοβερὰ κατέστησεν εἰς τοὺς βαρβάρους τὰ ῥωμαϊκὰ ὅπλα, ὥστε οὗτοι δὲν ἐτόλμων πλέον ν' ἀφήσωσι τὰ δάση των καὶ νὰ εἰσβάλωσιν ἐκ δευτέρου εἰς τὴν Γαλλίαν. Καὶ ὡς διοικητὴς τῶν ἐπαρχιῶν ὁ Ἰουλιανὸς σπανίαν ἀνέπτυξε δραστηριότητα καὶ νοημοσύνην, ἀνοικοδομήσας τὰς κατερειπωθείσας πόλεις, ἀνεγείρας τὰ κατεδαφισθέντα φρούρια καὶ ἐπιστήσας τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἀγαπώμενος δὲ παρὰ τῶν ὑπηκόων, λατρευόμενος παρὰ τοῦ στρατοῦ, ἐστεμμένος ἤδη ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὑπὸ τῆς φαεινῆς τῆς δόξης λαμπηδόνος, ὁ Ἰουλιανὸς ἐκέντησε τὸν φθόνον καὶ τὴν ἀντιζηλείαν τοῦ θείου του, τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, ὅστις διέταξε τὸν ἀνεψιόν του νὰ τῷ πέμψῃ ἀμέσως τέσσαρας κατηρτισμένας λεγεῶνας, ἵνα ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀλλὰ ὁ Ἰουλιανὸς εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὸν ἐν Γαλλίᾳ στρατὸν νὰ μὴ τὸν μεταχειρισθῇ εἰμὴ μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδίας πατρίδος (τῆς Γαλλίας), καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν οὐδέποτε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Ἵνα ἐκτελέσῃ ὅμως τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος προσεκάλεσε τοὺς στρατιώτας του ἐκ τῶν διαφόρων φρουρῶν, τοῖς ἐκοινοποίησε τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου καὶ τοὺς παρεκίνησε ν' ἀναχωρήσωσιν. Οἱ στρατιῶται περίλυποι ἤκουσαν τὴν ἀγγελίαν, καὶ μόλις εἶχεν ἀποσυρθῆ ὁ Ἰουλιανὸς, ἤρχισαν στασιαστικὰ κινήματα τὰ ὁποῖα συνεμερίσθησαν καὶ οἱ ἐν τοῖς πόλεσι καὶ οἱ ἐν τοῖς χωρίοις κατοικοῦντες ἄνθρωποι. Οὐδεὶς τῶν στρατιωτῶν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα, τὴν οἰκογένειαν, ἵνα μεταβῇ νὰ πολεμήσῃ ἐν τῇ ἀπομεμακρυσμένῃ Ἀσίᾳ· πρὸ πάντων ὅμως ἐθλίβοντο ν' ἀπομακρυνθῶσι τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῶν ἀρχηγοῦ. Ἐν μέσῳ τῆς νυκτὸς μετέβησαν οἱ στρατιῶται ὡπλισμένοι πρὸ τῆς κατοικίας τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἀπῄτησαν νὰ τὸν ἴδωσι, καὶ ὅταν ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν των, ἤρξαντο κραυγάζοντες· Ζήτω ὁ Καῖσαρ Ἰουλιανός! Ὁ Ἰουλιανὸς εἰς μάτην ἐζήτησε ν' ἀποφύγῃ τὴν διαδήλωσιν ταύτην· τὴν ἑπομένην ἡμέραν περιεφέρθη ἐν θριάμβῳ διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Λουτητίας (τῶν Παρισίων) καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ (360). Ὁ Ἰουλιανὸς βλέπων ἑαυτὸν ἐν τοιαύτῃ δεινῇ θέσει εὑρισκόμενον, ἐπεκαλέσθη τὸν κόσμον ὅλον μάρτυρα τῆς διαγωγῆς του, καὶ ἐξέθεσεν εἰς τὴν γερουσίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ὅλας τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα τὸν ἠνάγκασαν νὰ δεχθῇ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα καὶ ν' ἀθετήσῃ τὰς διαταγὰς τοῦ θείου του, τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου. Ἀπέστειλε πρὸς τούτοις ἐπανειλημμένως καὶ πρεσβείας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἵνα δικαιολογηθῇ· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἐκήρυξεν ἀντάρτην καὶ ἄρπαγα. Ὁ Ἰουλιανὸς συνεκάλεσε τότε ἔν τινι πλατείᾳ τῶν Μεδιολάνων γενικὴν στρατιωτικὴν συνέλευσιν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἀνέγνωσε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Ὅταν δ' ἔφθασεν εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ ἐγγράφου, ἐν ᾗ ὁ αὐτοκράτωρ τῷ ἐχάριζε τὴν ζωὴν ἐὰν κατέθετε τὸ ἀξίωμα τοῦ Καίσαρος, οἱ ἀξιωματικοὶ ὅλοι μιᾷ φωνῇ ἀνέκραξαν· «Ἰουλιανὲ, ἐξακολούθει νὰ διοικῇς τῇ θελήσει τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πατρίδος, ἣν ἔσωσας.» Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς ἀπήντησε· «Παραδίδομαι εἰς τοὺς ἀθανάτους Θεοὺς, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν δήμιον τῆς οἰκογενείας μου!» Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐκήρυττεν ἀναφανδὸν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος· ἀπεφάσισε δὲ νὰ μὴ περιμείνῃ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς στρατοὺς νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιτεθῇ αὐτὸς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους. Διὸ καὶ ἐσχεδίασε νὰ διευθυνθῇ διὰ τοῦ Στρασβούργου πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Δουνάβεως καὶ παρακολουθῶν τὸν ποταμὸν τοῦτον νὰ φθάσῃ μέχρι Σερμίου, πρωτευούσης τότε τοῦ Ἰλλυρικοῦ κράτους. Ἀλλ' εὐτυχὴς σύμπτωσις ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἄρῃ ὅπλα κατὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ συγγενοῦς του. Ὁ αὐτοκράτωρ εὑρισκόμενος ἐν μικρᾷ τινι κωμοπόλει τῆς Κιλικίας ἠσθένησε καὶ ἀπέθανεν. Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Κωνσταντίου ἄφησε τὸν Ἰουλιανὸν μόνον καὶ ἐλεύθερον διάδοχον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ νέου αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ἦτο νὰ προσκαλέσῃ πάντας τοὺς ἐξορίστους ἐπισκόπους, οἵτινες εἶχον πολεμήσει κατὰ τοῦ Ἀριανισμοῦ, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἕδρας των. Ὁ Ἰουλιανὸς κατεγίνετο νυχθημερὸν νὰ πείσῃ τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν θρησκείαν των. Τοὺς χριστιανοὺς ὠνόμαζε *Γαλιλαίους*, καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ γενική. Ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς εἰς τοὺς Γαλιλαίους τούτους νὰ λάβωσι στρατιωτικὴν ἢ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, ὡς μὴ ἁρμόζουσαν πρὸς τὴν φθισιῶσαν φύσιν τῆς θρησκείας των. Ἀπηγόρευσεν ἐπίσης εἰς αὐτοὺς νὰ ἑρμηνεύωσιν ἐν ταῖς σχολαῖς αὐτῶν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς· ἀπῄτησεν ὥστε αἱ ἐκκλησίαι των ν' ἀπογυμνωθῶσι πάντων τῶν κτημάτων των· καὶ κατήργησε τὸ ἀπαραβίαστον τῶν χριστιανῶν κληρικῶν. Ἐκ τούτου προῆλθε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀποστάτου ἢ Παραβάτου, τὸ ὁποῖον τῷ ἔδωκαν οἱ χριστιανοί. Ἀλλ' ὁ Ἰουλιανὸς οὐδέποτε ἦν ἐνδομύχως χριστιανός. Εἰς τὸ πεῖσμα τῶν χριστιανῶν ἐπέτρεψεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς Ἑβραίοις ν' ἀνοικοδομήσωσι τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὸν αὐτῶν ναόν, διατάξας συγχρόνως νὰ συντηρῶνται οἱ Ἑβραῖοι δημοσίᾳ δαπάνῃ. Πλὴν σεισμοὶ καὶ ἡφαίστειοι ἐκρήξεις παρεκώλυσαν τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ.

Οἱ Ἑβραῖοι, περίλυποι διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην, ἥτις κατέστρεφεν ἐντελῶς τὰς ἀναπτερωθείσας αὐτῶν ἐλπίδας, ἐξέφρασαν τὰ παράπονά των πρὸς τὸν ῥαββῖνον τῶν Ἱεροσολύμων, Ἰασουὰν Βὲν Λεβῆν· ἀλλ' ὁ ῥαββῖνος ἀντὶ ἀπαντήσεως τοῖς διηγήθη τὸν μῦθον τοῦ λύκου καὶ τοῦ γεράνου.

«Ἡ κεφαλὴ ἡμῶν, προσέθηκεν, εὑρίσκεται διηνεκῶς ἐντὸς τοῦ στόματος τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ὁπόταν δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ σώσωμεν τὴν ζωὴν, εἶναι πάντως περιττὸν νὰ ἐπιθυμήσωμεν τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ναοῦ».

Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίου ἡ τῶν Ἀριανῶν δεισιδαιμονία ἐβράβευε πάντα, ὅστις ἤθελε καταστρέψει ἢ βεβηλώσει τοὺς ναοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν· ὁ δὲ Ἰουλιανὸς διέταξε ν' ἀνοικοδομηθῶσιν οἱ ναοὶ οὗτοι δαπάνῃ τῶν χριστιανῶν. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν ὁ Ἰουλιανὸς ἤθελε ν' ἀπονέμῃ δικαιοσύνην πρὸς πάντας ἐξ ἴσου τοὺς ὑπηκόους του. Σώζονται αὐτοκρατορικὰ διατάγματα, δι' ὧν αὐστηρῶς ἀπαγορεύει τοῖς ἐθνικοῖς νὰ μεταχειρίζωνται βίαν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Πολλάκις μετέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπως προσφέρῃ θυσίαν ἔν τινι ἐθνικῷ ναῷ. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾧ παρεσκευάζετο εἰς τὴν θυσίαν, εἶδεν αἴφνης ἄνθρωπον προσπίπτοντα ἐνώπιόν του καὶ καθικετεύοντα αὐτὸν νὰ τῷ χαρίσῃ τὴν ζωήν. «Τίς εἶσαι; τὸν ἠρώτησεν ὁ ἡγεμών. Εἰμὶ, ἀπήντησεν ὁ ἄνθρωπος, ὁ Θεόδωρος, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ συμβουλίου τῆς Ἱεραπόλεως, ὅστις τῷ Κωνσταντίῳ ἀπερχομένῳ ἐντεῦθεν ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ σοῦ, ηὐχήθην πᾶσαν ἐπιτυχίαν, καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ πέμψῃ ὅσον τάχιστα τὴν κεφαλήν σου εἰς Ἱεράπολιν.» «Τὸ γνωρίζω, ἀπήντησεν ὁ Ἰουλιανὸς, πλὴν ἄπελθε ἐντεῦθεν ἐλεύθερος, καθότι κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν ῥῆσιν, προσπαθῶ νὰ ἐλαττώσω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν μου.» Λόγοι ὄντως ἄξιοι φιλοσόφου! Πλὴν φεῦ! ὅλαι αἱ προσπάθειαί του εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν του ἀπέβησαν μάταιαι. Ἔβλεπε καθ' ἑκάστην προοδεύοντα τὸν χριστιανισμόν. Μάτην ὁ Ἰουλιανὸς ἐπειρᾶτο νὰ ἐμφυσήσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν παρακμάσασαν θρησκείαν τῶν ἐθνικῶν.

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ὅστις ἤθελε νὰ παρεμποδίσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω στροφὴν τοῦ τροχοῦ τῶν χρόνων, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου τούτου. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Κύριλλος καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιαγζηνὸς, τρεῖς ἐκ τῶν διασημοτέρων πατέρων τῆς Ἑλλην. Ἐκκλησίας, ὀνομάζουσιν αὐτὸν ὠμότατον τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρόν· οἱ δὲ ἐθνικοὶ συγγραφεῖς τὸν ἀποκαλοῦσιν ἥρωα, ἡμίθεον, πρότυπον ἀνεξιθρησκείας· τέλος δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἱστορικοὶ τῷ δίδουσι τὸ ἐπίθετον τοῦ δικαίου. Ἀμερολήπτως κρίνων τις ὀφείλει νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἐν τῷ Ἰουλιανῷ ἀντεπροσωπεύετο ἡ ἀνε-

ξιθρησκεία, ἂν καὶ ἡ καρδία του ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τῶν ἐθνικῶν καὶ πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς ἐκείνας ἰδέας, ὑφ' ὧν ἐνεπνεύσθη κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν.

Πλὴν δὲν ἐπέπρωτο ὁ Ἰουλιανὸς ἐπὶ πολὺ νὰ διοικήσῃ· Πόλεμος ἐξεῤῥάγη μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην διέβη καὶ διὰ τῆς Ἀντιοχείας, πόλεως ἐπιφανοῦς καὶ μεγάλης τῆς Συρίας. Διὰ τῆς ῥυπαρᾶς ἐνδυμασίας του, τῆς παρημελημένης κόμης καὶ τοῦ πώγωνος, καὶ διὰ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἁπλότητος ἐφείλκυσεν ἐφ' ἑαυτοῦ τοὺς σαρκασμοὺς τῶν ἐκτεθηλυμένων κατοίκων τῆς πόλεως ἐκείνης. Χάριν ἐκδικήσεως ἔγραψε κατ' αὐτῶν τὴν σάτυραν τοῦ Μισοπώγωνος. Ἐξ Ἀντιοχείας ἐκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς 65 χιλιάδων ἀνδρῶν· διέβη τὸν Εὐφράτην, καὶ ἐκυρίευσε τὴν Κτησιφῶντα· πλὴν ἐνταῦθα ἐπέπρωτο νὰ δύσῃ ὁ φαεινὸς ἀστήρ του. Ὁ τῶν Περσῶν Βασιλεὺς Σαπώρ, καί τοι ἐπιζητῶν τὴν εἰρήνην, παρεσκευάζετο ὅμως μετὰ σπουδῆς εἰς πεισματώδη ἀντίστασιν. Μιᾷ τῶν νυκτῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἐγείρεται τῆς κλίνης, ὅπως προσφέρῃ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, θυσίαν τοῖς θεοῖς. Λαμπρὸν μετέωρον ἑλκύει τὸ βλέμμα τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ταράττει τὸ πνεῦμά του. Ἐν τῇ ταραχῇ αὐτοῦ ἐρωτᾷ τοὺς μάντεις, οἵτινες τῷ ἀποκρίνονται ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν τοιοῦτον φαινόμενον παρουσιασθῇ εἰς τὸν οὐρανὸν, πρέπει ν' ἀπέχῃ τις ἀπὸ τὰς μάχας. Ἀλλ' ὁ φιλόσοφος μειδιᾷ, καλεῖ τοῦτο πρόληψιν, καὶ μόλις ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως. Μετ' οὐ πολὺ αἱ δύο ἐμπροσθοφυλακαὶ ἔρχονται εἰς χεῖρας. Ὁ Ἰουλιανὸς, ὅστις εἶχε λησμονήσει νὰ φορέσῃ τὸν θώρακά του, εὑρίσκετο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ. Αἴφνης βέλος ἐχθρικὸν τραυματίζει αὐτὸν θανασίμως εἰς τὸ πλευρόν. Προσπαθῶν νὰ ἐκβάλῃ τὸ φονικὸν βέλος, κατακόπτεται τὴν χεῖρα καὶ λειποθυμήσας πίπτει ἀπὸ τοῦ ἵππου. Μεταφέρεται εἰς τὴν σκηνήν του· ἐκεῖ δὲ λαβὼν ὀλίγον αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς τὸ ῥίπτει πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἀνακράζων· «Ἐνίκησας, Γαλιλαῖε!» (Χριστὲ δηλ.) Τὴν δ' ἐπιοῦσαν νύκτα (26 Ἰουνίου 363) ἀπέθανεν ὁ Ἰουλιανός. Ἀπέθανε δὲ ἡσύχως, περικυκλωμένος ὑπὸ τῶν φίλων του καὶ στρατηγῶν, πρὸς οὓς εἶπε τοὺς ἑξῆς ἀξιομνημονεύτους λόγους· «Φίλοι μου, στρατιῶταί μου, καλῶς γινώσκων ὅτι ὁ πόνος νικᾷ τοὺς ἀδυνάτους, δέχομαι τὸν θάνατον ὡς εὐεργέτημα τῶν θεῶν, ἵνα μὴ παρατεινομένου τοῦ βίου μου τὸ πνεῦμά μου ὑποκύψῃ ὑπὸ τὸ βάρος μεγάλων προσκομμάτων ἢ τῶν ἰδίων μου σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο ν' ἀμαυρώσωσι τὸν παρελθόντα βίον μου. Ἀείποτε ἔζησα οὕτως, ὥστε μήτε ἡ μετάνοια μὲ ταράττει, μήτε τύψιν συνειδότος αἰσθάνομαι διὰ πρᾶξίν μου τινὰ τόσον ἐν τῷ σκότει τῆς ἐξορίας ὅσον καὶ ἐν τῇ φαεινῇ τοῦ θρόνου λάμψει. Θεωρήσας τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβασίν μου ὡς θείαν προσταγὴν, διετήρησα αὐτὸν, ὡς ἐλπίζω ἄσπιλον καὶ ἀμόλυντον, ἐλεύθερον πάσης κηλίδος καὶ παντὸς ἀδικήματος. Ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν πάντοτε σύμφωνα πρὸς τὰς προσδοκίας μου καὶ τοὺς πόθους, τοῦτο προῆλθεν, ἐπειδὴ ἡ μὲν ἐπιχείρησις ἀνήκει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ ἔκβασις ἐξαρτᾶται παρὰ τῶν θεῶν. Θεωρῶν τὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων μου ὡς τὸν μόνον σκοπὸν δικαίας καὶ εὐσυνειδήτου διοικήσεως, κατέςρεψα διὰ στιβαρᾶς χειρὸς τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὴν ἀκολασίαν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, ἥτις ἀείποτε εἶναι ὁ διαφθορεὺς τῶν κρατῶν καὶ τῶν ἠθῶν τῶν πολιτῶν. Πάντοτε συνεβούλευσα τὴν εἰρήνην· πλὴν ὅταν ἡ πατρὶς μὲ προσεκάλεσεν, ὅταν ἡ πατρὶς μοὶ ἐνεπιςεύθη τὴν ὑπεράσπισίν της, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασα, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐδειδίασα, ἀλλὰ μὲ τὴν τυφλὴν ὑπακοὴν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὰς διαταγὰς ἀγαπητῆς μητρὸς, ἔτρεξα προθύμως εἰς τὸν κίνδυνον καὶ ἰσχυρῶς ἠγωνίσθην. Δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω ὑμῖν ὅτι πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ θεοὶ εἶχον ἀποφασίσει ὅτι θ' ἀπέθνησκον διὰ σιδήρου. Εὐχαριστῶ δὲ τώρα ἐκ βάθους καρδίας τὸν ἀθάνατον Θεὸν, ὅτι δὲν ἄφησε ν' ἀποθάνω οὔτε ὑπὸ τὸ ξίφος ἀγενοῦς προδοσίας, οὔτε ὑπὸ τὴν μάχαιραν αἱμοχαροῦς τυράννου, οὔτε ἐξ ἀσθενείας ὀχληρᾶς καὶ ὀδυνηρᾶς, ἀλλ' ὅτι ἀπέρχομαι τοῦ κόσμου τούτου ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης μου. Ἄβουλον εἶναι καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν τὸν ἐν ἀκαταλλήλῳ ὥρᾳ ἐπερχόμενον θάνατον, καὶ τὸ δυσανασχετεῖν διὰ τὸν ἐν καταλλήλῳ ςιγμῇ ἐνσκήπτοντα. Μ' ἐγκαταλείπουν αἱ δυνάμεις μου... ἀρκοῦσι ταῦτα. Περὶ τοῦ διαδόχου μου σιωπῶ. Ἠδυνάμην ἐν ἀγνοίᾳ νὰ παραβλέψω τὸν πάντων ἱκανώτατον, ἴσως δὲ καὶ τὸν ὑπ' ἐμοῦ ὀνομασθέντα νὰ ἐκθέσω εἰς κινδύνους, ἐὰν ὁ στρατὸς δὲν ἤθελεν ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκλογήν μου. Ὡς καλὸς πολίτης λέγω μόνον· Οἱ θεοὶ εἴθε νὰ σᾶς δώσωσι μετ' ἐμὲ ἄριστον ἡγεμόνα.» Εἰπὼν ταῦτα διένειμε τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς φίλους του, καὶ ἀνοιχθείσης πάλιν τῆς πληγῆς του ἀπέθανεν. Τὸ πτῶμά του μετεκομίσθη εἰς Ταρσὸν, ὡς εἶχεν ὁρίσει αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ὁ δὲ διάδοχός του Ἰωβιανὸς τῷ ἀνήγειρε μνημεῖον.

Οὕτως ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 32 ἐτῶν εἷς τῶν καλλιτέρων ἡγεμόνων, οἵτινες ἐκάθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Ὀλίγους μόνον βασιλεῖς δύναται ἡ ἱστορία νὰ συγκρίνῃ πρὸς αὐτὸν ἐν διαστήματι 15 ὅλων ἑκατονταετηρίδων. Ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο καθ' ὅλα ἡγεμών.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰούνιον 1870.

Ι. Π.

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΤΟΥ 1870 ΕΤΟΥΣ.

(Ἴδε φυλ. 483.)

Β'. Λυρικὴ ποίησις.

Ἐν ἑκάστῳ ποιητικῷ διαγωνισμῷ ὑποβάλλονται *λυρικαὶ* ποιήσεις μᾶλλον ἢ ἧττον καλαὶ ἢ κακαί. Ὑπεβλήθησαν λοιπὸν κατὰ τὸ σύνηθες καὶ ἐφέτος τινὲς, ὡς ἀνεφέραμεν. Ἀλλὰ προτοῦ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν κρίσιν τῶν ὀλίγων αἵτινες ἐθεωρήθησαν σχετικῶς καλήτεραι, ἐρωτῶμεν ἁπλῆν τινα ἐρώτησιν. Ἔχομεν σήμερον ἐν Ἑλλάδι ποιητὰς λυρικοὺς καὶ λυρικὴν ποίησιν;

Ἡ ἀπάντησις δυστυχῶς εἶναι ἀρνητική· διότι οὐδεὶς πρὸ πολλῶν χρόνων ἤκουσε νέον τι ᾆσμα ᾀδόμενον διὰ νέου μέλους εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεών μας; ὑπὸ τοῦ εὐθυμοῦντος λαοῦ. Οὐδεὶς ἐν ταῖς συναναστροφαῖς ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσῃ ᾄσματα, καὶ οὐδεμία νεᾶνις τοῦ συρμοῦ *καταδέχεται* νὰ ψάλῃ τι Ἑλληνικόν. Ὅταν δὲ ἡ θερμότης τῆς παρθενικῆς φαντασίας ἐξεγείρεται μόνον διὰ τῶν μελῶν τῶν Ἰταλικῶν μελοδραμάτων, ὅταν τὰ ῥόδινα χείλη τῆς νεότητος δὲν ἐκφράζωσι τῆς καρδίας τοὺς παλμοὺς δι' ἰδίων καὶ αὐθορμήτων οὕτως εἰπεῖν ἐναρμονίων φθόγγων, ἀλλὰ δανείζονται τοὺς ξένους, πῶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ λυρικὴ ποίησις; διὰ τοῦτο ὁ ἀγριόφωνος καὶ οἰνοβαρὴς *βρακᾶς* θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ κροτάφου ὠρύεται ὡς λύκος ἢ ἄγριος κανίβαλος εἰς τὰς ὁδοὺς ψάλλων τὸν *ἀμαρέ του*, προκαλῶν τὰς ὑλακὰς τῶν κυνῶν πάσης συνοικίας καὶ ἀφυπνίζων μετὰ τρόμου τοὺς κοιμωμένους ἀσθενεῖς.

Καὶ ὅμως εἴχομεν ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες λυρικὴν ποίησιν, ἥτις καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔτερπεν. Ὅταν ἔπιπτον εἰς Δραγατζάνι οἱ ἥρωες τοῦ ἱεροῦ λόχου ὑπὸ τὸν Μονόχειρα, ὅταν ὁ Γερμανὸς μετὰ τῶν προϋχόντων τῆς Πελοποννήσου ὕψονεν ἐν ἁγίᾳ Λαύρᾳ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ὅταν ὁ Βότζαρης καὶ ὁ Καραΐσκος ἔπιπτον εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὅταν ὁ Κανάρης ἀπετέφρονε τὰς τουρκικὰς ναυαρχίδας καὶ ὁ Ἀγγλοέλλην Βύρων καὶ ὁ Ἄστιγξ ἐξέπνεον εἰς Μισολόγγιον, αἱ δὲ ψυχαί των μετεβάλλοντο εἰς πνεῦμα ἐλευθερίας διὰ τὴν Ἑλλάδα, ναί, τότε εἴχομεν λυρικὴν ποίησιν. Ἐσκίρτων τοῦ πανηγυρίζοντος ἢ πολεμοῦντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ αἱ ψυχαὶ εἰς τὰ ᾄσματα τοῦ Ῥήγα, τοῦ Κοκκινάκη, τοῦ Ἰακωβάκη Ῥίζου, ἅτινα ἀντήχουν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς θόλους τῶν Σουλτανικῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν γυναικωνιτῶν τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, καὶ παντοῦ ἠκούοντο ᾀδόμενα τὰ Ἑλληνικὰ τρόπαια. Καὶ ὅταν ὁ ῥοδοστεφὴς Ἀθανάσιος Χριστόπουλος ἔψαλε, καὶ ὁ Σολομὸς ἔγραφε τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὕμνον του, *τῆς φαρμακισμένης τὸ τραγούδι* καὶ τὴν *Ξανθοῦλάν* του καὶ τόσοι ἄλλοι ποιηταί, ὧν σήμερον ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς τάφους, ἐκελάδουν διὰ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, εἴχομεν τότε λυρικὴν ποίησιν· τότε ἔβλεπες ἐν ἑκάστῳ οἴκῳ κρεμαμένην μίαν κιθάραν, σήμερον ὅμως τὰ πάντα ἐσίγησαν, ἐνεκρώθησαν τὰ ψάλλοντα χείλη, ἀπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ κατέβημεν εἰς τὴν σοφιστείαν, τὰς κιθάρας διεδέχθη πρὸς ἐπίδειξιν ψευδοπολιτισμοῦ τὸ κλειδοκύμβαλον. Σήμερον ὁμιλοῦμεν πολὺ, συζητοῦμεν πολὺ καὶ ἐρίζομεν περισσότερον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν μᾶς μένει καιρὸς νὰ ψάλωμεν. Ἡ τάσις αὕτη ἆρά γε μετ' ἄλλων κοινωνικῶν περιπετειῶν ἐπέφεραν τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ λυρικοῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ ἔθνος, ἢ ἄλλο τι συνέτεινεν εἰς τοῦτο; Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναπτύξωμεν σήμερον τὸ τοιοῦτον θέμα, διὸ καὶ προχωροῦμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑποβληθέντων λυρικῶν ποιημάτων.

23. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἐπιγραφόμενον *Ἀνθόλλιον* εἶναι συλλογὴ 9 ποιηματίων. Ὁ νέος (ὡς εἰκάζομεν) ποιητὴς αὐτῶν πέμπων αὐτὰ λέγει ὅτι «δὲν ἐλπίζει νὰ βραβευθῇ, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ μόνον νὰ μάθῃ ἐὰν αἱ ποιήσεις του δύνανται ν' ἀναγνωσθῶσιν, ἢ ἂν τῷ ἦναι προτιμότερον νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὴν Μοῦσαν διὰ παντός.» Εἰς τὴν τοιαύτην ἐρώτησιν ἡ ἐπιτροπὴ τῷ λέγει ὅτι ἀνέγνωσε μὲν τὰς ποιήσεις του, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀπαντήσῃ οὔτε καταφατικῶς οὔτε ἀποφατικῶς περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ καλάμου του, διότι οὔτε διπλώματα ποιητικὰ ἐκδίδει ἡ ἐπιτροπὴ, οὔτε ὡς ἀσφαλιστικὸν κατάστημα δύναται νὰ ἐγγυηθῇ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μέλλουσαν ἀνάπτυξιν τῆς ποιητικῆς εὐφυΐας· πολὺ ἀσφαλέστερον σύμβουλον ὁ ποιητὴς ἔχει τὴν καρδίαν του· αὐτὴν ἂς ἐρωτήσῃ καὶ ἂς πράξῃ ὅ,τι αὕτη τῷ εἴπῃ. Ἐκ τῶν ὑποβληθέντων ὅμως ποιηματίων ἡ ἐπιτροπὴ εὑρίσκει στίχους τινὰς καλοὺς εἰς τὸ *πρὸς τὴν Μοῦσαν τοῦ ποιητοῦ Σ.... ποιημάτιον*, καὶ εἰς *τὸ διὰ τοὺς δύο αὐτόχειρας*. Τὸν παραινεῖ ὅμως νὰ διορθώσῃ τὴν γλῶσσάν του καὶ νὰ μὴ γράφῃ περὶ *δηλητηριάσεων* καὶ *αὐτοχειριῶν*. Διότι πᾶς Ἕλλην ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἀποφεύγῃ ὡς δολίαν Κίρκην τὴν Εὐρωπαϊκὴν μυθιστορίαν· τίς δὲ ἡ ἀνάγκη ἀφοῦ ὁ ἔνθους ποιητὴς ἔχει νὰ ψάλῃ ὅλον τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, καὶ τόσα τῆς πατρίδος του ἡρωϊκὰ κατορθώματα, καὶ τόσα εὐγενῆ πάθη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰ ῥωμαντικὰ ψελλίσματα τοῦ συρμοῦ; τὸ κακόηθες χωρίον ὅπερ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἕκτην στροφὴν τοῦ ποιηματίου του *ὁ ἀληθὴς ἔρως*, εἶναι μόλυσμα μεταδοθὲν ἐξ ἀναγνώσεως κακῶν μυθιστορημάτων.

Ἰδοὺ στροφαί τινες ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Μοῦσαν τοῦ **ποιητοῦ Σ . . .** ποιηματίου.

Δὲν ζῇ πλέον ἡ Μοῦσά σου ; οἱ πόθοι σου δὲν ζῶσι ;
Ὦ ! δὲν ἀκούω πρὸ πολλοῦ τὸν μαγικόν της φθόγγον !
Μήπως καὶ σὺ ὑπέκυψας ὡς ἄλλοι θνητοὶ τόσοι
Εἰς εἰδεχθοῦς συμφέροντος τὸν φρικαλέον ὄγκον ;

Μήπως καὶ σὲ τὸ γόητρον τῆς ὕλης ἐκθαμβόνει ;
Ἢ μήπως ἡ καρδία σου πεζὰ νῦν προτιμῶσα
Κωφεύῃ ὅταν μᾶς λαλοῦν καὶ ἔρωτες, καὶ στόνοι,
Καὶ ἄνθη εὐωδέστατα, καὶ κόρη ἀγαπῶσα ;

Ὦ ! ὄχι ὄχι ! βλασφημῶ χωρὶς νὰ τὸ νοήσω !
Εἶσαι ὁ πρώην ποιητὴς ἐνθουσιῶν καὶ ψέλλων,
Εἶσαι καὶ τώρα ὁ αὐτός, ὦ ποιητά, ὡς ἦσο·
Δὲν σιωπᾷς ὑπέκυψας στῶν συμφορῶν τὸν σάλον !

Σὲ ἐννοῶ ! ἡ Μοῦσά σου βαρέως τεθλιμμένη
Ἔκλινε γόνυ ἔμπροσθεν φρικτῆς ἀνεμοζάλης . . .
Ὅταν ἐκλείψῃ ἡ πνοὴ τοῦ στήθους μας τί μένει ;
Σπόδος σιγῶσα, καὶ οὐδὲν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς ἄλλης.

Ἔκυψες ; ὄχι ! ὤ ! ποτὲ τὴν κεφαλὴν δὲν κύπτουν
Τῆς Μνημοσύνης αἱ ἀγναὶ καὶ θεῖαι θυγατέρες·
Ἀποναρκοῦνται κἄποτε, κ' εἰς λήθαργον ἐμπίπτουν,
Πλὴν πάλιν ἀναλάμπουσιν ὡς φωταυγεῖς ἀστέρες.

Ὦ ! ὄχι· δὲν ἀπέθανεν ἡ Μοῦσά σου, ὑπνώττει·
Κ' ὑπνώττει περιμένουσα στιγμὴν νὰ ἐξυπνήσῃ κτλ.

24. *Λυκαυγὲς*, συλλογὴ 14 ποιηματίων εἰς διάφορα μέτρα. Πολλὰ τῶν ποιηματίων τούτων ἡδέως ἀναγινώσκονται ὡς ἔχοντα στιχουργίαν ῥέουσαν καὶ ἁρμονικὴν, καὶ εἰκόνας ἀληθεῖς καὶ ζωηράς. Καλὰ μᾶς ἐφάνησαν πρὸ πάντων τὰ ἑπόμενα· *Φῶς εἰς παράθυρον*, ὅπερ εἶναι μίμησις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ Auguste Giraud, καὶ *Ὁ τυφλὸς ἐπαίτης*· τὰ δὲ ἐπιγραφόμενα *Τὸ βρέφος*, *Ἡ προδοθεῖσα*, καὶ *Ὁ θάνατος τοῦ γέροντος* εἶναι καθ' ἡμᾶς ἔτι καλήτερα. Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν.

Τὸ βρέφος.

Μοὶ ἐμειδία τὸ μικρὸν μοὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας
κ' ἐγέλα ἡ ψυχή του !
Ἐγέλα ! ὤ ! δὲν ἔφερε τὴν μελανὴν τῆς μοίρας
σφραγῖδα ἡ μορφή του.

Ὡσεὶ εἰκὼν ἐφαίνετο τῆς ἱλαρᾶς γαλήνης
κ' ἐγέλα τὸ μικρόν·
Εἰσέτι δὲν ἐστέναξε ! . . . δὲν ἔπιεν ὀδύνης
ποτήριον πικρόν.

Ἀπηύγαζον ἐκ τῆς χαρᾶς οἱ δύω ὀφθαλμοί του,
ἐσκίρτα κ' ἐμειδία·
Ἦσαν ζωή, συγκίνησις, οἱ τρυφεροὶ παλμοί του
καὶ ὄχι ἀγωνία.

Τὸ ὄμμα του δὲν ἔκλαυσεν εἰμὴ ἐξ εὐτυχίας
εἰμὴ ὑπὸ χαρᾶς,
Θὰ κλαύσῃ ὅμως ἔπειτα πολὺ ἐκ τῆς πικρίας
καὶ ἄλλης συμφορᾶς.

Θὰ γράψῃ τὴν πορείαν του ἐπὶ τὰς παρειάς σου
ὁ χρόνος, καὶ θὰ γίνῃς,
Ταλαίπωρον, ἀκόλουθος τοῦ θλιβεροῦ θιάσου
τῆς λύπης καὶ ὀδύνης.

Ἡ τώρα ξανθὴ κόμη σου τοιαύτη δὲν θὰ μείνῃ,
θὰ γίνῃ ὡς χιών·
Καὶ τὸ ἀθῶον στόμα σου παράπονα θὰ χύνῃ
πικρὰ πρὸς τὸν Θεόν.

Ὡς ἄνθος, φρεῦδος ὠχριᾷ ἡ τόσῳ ὡραιότης
καὶ φθίνει παρακαίρως·
Θὰ σὲ μαστίσουν, δύστηνον μικρὸν, ἡ ἀνθρωπότης,
αἱ λύπαι καὶ ὁ ἔρως.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλη σφραγὶς τοῦ ῥωμαντισμοῦ· ἐν ᾧ ἄρχεται τὸ ποιημάτιον τοῦτο φαιδρῶς καὶ κάπως Ἀνακρεοντικῶς, ἀπὸ τοῦ ἡμίσεως καὶ πέραν μεταπίπτει εἰς τὸν ἐλεγειακὸν θρῆνον· διατί ;

Ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης ὁ ποιητὴς σημειοῖ ὅτι ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ ἐφημερίδι *Κεφαλληνίᾳ* (εἰς ἀριθ. 115 καὶ 118) τὰ δύο μεγαλήτερα ποιήματια περιλαμβάνοντα στίχους 120. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν πεμπόμενα ποιήματα πρέπει νὰ ᾖναι ἀδημοσίευτα, ἐὰν ἀφαιρεθῶσιν οἱ δημοσιευθέντες 120 στίχοι ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν 530, μένουσι μόνον στίχοι 410, ἤτοι ὀλιγώτεροι τῶν 500 οὓς ἀπαιτεῖ ὁ ἀγωνοθέτης· ὥστε καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα ἠδύναντο νὰ κατάσχωσι θέσιν καλητέραν ἐν τῷ ποιητικῷ τούτῳ διαγωνισμῷ, οὔτε ἔπαινον, οὔτε βραβεῖον ἠδυνάμεθα ν' ἀπονείμωμεν εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ *Λυκαυγοῦς*.

25. *Ἀνεμώνη*, συλλογὴ ἐκ 5 ποιημάτων, ἐν οἷς ἀκούει τις στόνους ἐρωτικῆς καρδίας δι' ἀφελείας νεανικῆς ἐκφραζομένους. Ἐκ τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν ἐπιγραφομένου *Ἑσπέρα*, ἀποσπῶμεν τὰς ἀκολούθους καλὰς στροφὰς, εἰς ἃς λαλῶν ὁ ποιητὴς περὶ Λαμαρτίνου λαμβάνει χροιάν τινα Λαμαρτίνειον.

Ἐκ περιπάτου ἐπιστρέφων
ἐν μέσῳ ἀνθηρῶν πεδίων,
ἀνέμελπον, τὴν κόμην στέφων
μὲ αἰγοκλήματος κλωνίον,

στροφὰς τινὰς τοῦ Λαμαρτίνου·
ἀγνώστους πόθους ἠσθανόμην,
καὶ ὑπὸ ἀναιτίου θρήνου
ποιδίον ἐκυριευόμην.

Τί ἔψαλλεν ὁ Λαμαρτῖνος
καὶ διατί ἐθρήνει τόσον ;
Πρὸς τί ἐκαίετο ἐκεῖνος,
ὁ ἔχων εἰς τὰ χείλη δρόσον ;

Ἠγνόουν· ὅμως ἐνδομύχως
ἠσθάνθην, ὡς ἠχὼ κρυφίαν,
ν' ἀντιλαλῆται πᾶς του στίχος
ἀπὸ τὴν νέαν μου καρδίαν.

Καὶ ὡς ἀνάμνησις ἀρχαία
ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐγεννᾶτο
εἰκὼν παρθένου, καὶ ὡραία
ἐμπρές μου αὕτη ἐπλανᾶτο.

Τὴν κόμην της ἁβρῶς ἐφίλει
προσπνέουσ' αὔρα ζεφυρῖτις,
τὸ βλέμμα της γοργῶς ὡμίλει·
ἐξεδηλοῦτο ἡ ψυχή της.

Ἤδη ὁ Ἕσπερος ἐφάνη . . . .
τὸ βλέμμα ἔστρεψα ἠρέμα
ἐκεῖ . . . πολλὰ περιλαμβάνει
ἐν τῆς νεότητός μας βλέμμα.

Ὦ ! εἶχον πάλλουσαν καρδίαν·
ἐντεῦθεν ἄρχοντ' αἱ ὀδύναι . . . .
ἐντός μου εἶχον ἁρμονίαν·
τί σ' ἔπταισα, ὦ Λαμαρτῖνε ;

Τὸ λεπτὸν αἴσθημα τὸ χαρακτηρίζον τὸ ποιημάτιον τοῦτο, ἡ ἀφέλεια καὶ γλυκεῖά τις μελαγχολία ἣν ἀποπνέει, εἶναι τεκμήρια δῆλα ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς *Ἀνεμώνης* προοιωνίζεται ὅταν ἡ Μοῦσα αὐτοῦ ἀνδρωθῇ καλὰ καὶ ὡραῖα ἔργα.

Τὸ δεύτερον ποίημα ἐπιγράφεται *Ὁ τρελλὸς*, τὸ τρίτον *Ὁ ἀσθενὴς*, ἀμφότερα δὲ ἔχουσι τὴν χροιὰν τοῦ πρώτου, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τὴν ὁμοιότητα περὶ τὸ τέλος. Ὁ τρελλὸς ὅμως μᾶς ἐνθυμίζει τὸν τρελλὸν τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου καί τοι διάφορος ἐκείνου. Παρατηροῦμεν δὲ εἰς τὸν ποιητὴν τῆς Ἀνεμώνης ὅτι ὅπως ἡ τῶν ἑλληνικῶν ἀγρῶν ἀνεμώνη δὲν εἶναι ἐνταυτῷ ῥόδον, νάρκισσος καὶ κρίνον, οὕτω καὶ αὐτὸς δὲν πρέπει εἰς ἕκαστον ποιημάτιον νὰ συνενόνῃ καὶ νὰ συῤῥάπτῃ δύω καὶ τρία θέματα διαφόρου φύσεως πηδῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο. Ὁμολογοῦμεν ὅτι εἰς τὴν ἐνθουσιῶσαν λυρικὴν ποίησιν γίνονται ἀποτόμως πως πηδήματα, ἀλλὰ γίνονται ἀπὸ ἰδέας εἰς ἰδέαν, αἵτινες ἔχουσι πάντοτε σχέσιν μεταξύ των, οὐχὶ δὲ ἀπὸ θέματος εἰς θέμα, ὅπως εἰς τὴν *ἑσπέραν* του. Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ πηδᾷ ἀπὸ τοῦ χοροῦ εἰς αἰσθηματικὰς διαχύσεις, καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τὰς στροφὰς τοῦ Λαμαρτίνου, καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τὸν ἔρωτά του, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ταχεῖαν τοῦ χρόνου πορείαν καὶ τὰς ἐφευρεθείσας δι' οἰκονομίαν τοῦ χρόνου μηχανὰς, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἐπὶ τέλους ἀπελπίζεται αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀνακράζων·

Ἐῤῥε λοιπὸν τῶν φιλοσόφων
λιτὸν καὶ ἄνευ φώτων δεῖπνον·
ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὸν ζόφον
ὤ ! μᾶλλον προτιμῶ τὸν ὕπνον.

Μᾶς καλονυκτίζει δὲ καὶ ὑπάγει νὰ κοιμηθῇ, εὐτυχῶς πρὶν μᾶς ἀτοκοιμίσῃ.

Δι' ὅλα ταῦτα τὸ ποίημα τοῦτο, καίπερ ἔχον πολλὰς καὶ καλλὰς περικοπὰς, ὁμοιάζει διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων τὰ ἀγγλικὰ ἐκεῖνα γλυκύσματα τὰ συγκείμενα ἐκ δαμασκήνων, σταφίδων, ἀμυγδάλων, σύκων, ἀμύλου, ὠῶν, σακχάρεως καὶ ῥουμίου. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ὁ νέος οὗτος ποιητὴς θέλει μορφωθῇ διὰ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀσκήσεως, διότι σήμερον ὁμοιάζει νεαρὸν καὶ χαρίεντα πῶλον ἵππου ἄλλοτε μὲν ἰδιοτρόπως σκιρτῶντα, ἄλλοτε ἱστάμενον, καὶ ἄλλοτε τρέχοντα ἐπὶ χλοεροῦ τινος ὀροπεδίου τοῦ Παρνασσοῦ.

26. *Ἐμπνεύσεις*. Πέντε ποιηματία ἀποτελοῦσι τὴν συλλογὴν ταύτην· *ὁ θάνατος τοῦ Ἰούδα, εἰς τὸν θανόντα ἀδελφὸν, ἡ καθαίρεσις τοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας, εἰς τὴν Κρήτην, καὶ εἰς νεάνιδα ζητήσασαν στίχους*. Ἐν συνόλῳ ἐξεταζομένη ἡ συλλογὴ αὕτη ἔχει ὁμαλὴν καὶ ἁρμονικὴν τὴν στιχουργίαν, εἰ καὶ ἀπαντῶνται ἐνιαχοῦ στίχοι τινὲς κακόζηλοι, ὡς λ. χ. ὁ δεύτερος τῶν δύω τούτων·

Καὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ φονεὺς εἰς τὴν αὐτοκτονίαν
Ζητεῖ λιμένα· ἁλίμενος λιμὴν τῶν δυστυχῶν.

Ἔχει προσέτι ἀκυρολεξίας τινὰς καὶ ἀνορθογραφίας, τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον σύγχυσιν τῆς Χριστιανικῆς καὶ ἐθνικῆς θρησκείας, ὡς λ. χ. ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰούδα·

Ἠνεῳγμένα πρὸ αὐτοῦ παρίστανται τὰ Κράτη
τοῦ Πλούτωνος, οἱ Κέρβεροι, οἱ γύπες, οἱ τροχοί·
ἡ Ἀλληκτὼ ἐφαίνετο τοὺς ὄφεις νὰ προτάττῃ
τῆς κόμης, ἐξ ἧς ἔσταζεν αἱματηρὰ βροχή.

Καὶ ἀλλαχοῦ·

Τὴν γῆν ν' ἀλλάξ' ἱμείρεται διὰ τοῦ Κωκυτοῦ.

Καὶ ἀλλαχοῦ·

Ἀλλ' ὅτε τοῦ Ἀχέροντος προσήγγισε τὸ ῥεῦμα
ὁ Κέρβερος ἐσίγησε καταπλαγεὶς, καὶ μόνον
ὁ Κάϊν ἐπλησίασε κτλ.

Ἔχει ὅμως ἡ ποίησίς του νεῦρα καὶ τόνον καὶ πῦρ οὐκ ὀλίγον, καὶ ἰδέας καλάς· παραθέτομεν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰούδα στροφάς τινας·

Ὁ θάνατος τοῦ Ἰούδα.

Ὑπὸ ἐλέγχων φοβερῶν ἀνάστατος ὁ νοῦς του
Νυχθημερὸν εἰς πόλεμον φοικτὸν διατελεῖ·
Ὁ στεναγμὸς τοῦ θύματος καταπληροῖ τὸ οὖς του,
Κ' ἐντός του τὸ ἀνάθεμα τῆς γῆς ἀντιλαλεῖ.
Τὸ ὕστατον τ ε τ έ λ ε σ τ α ι ἀκούει ἀεννάως·
Τὸ βλέμμα τὸ ἡμίσβεστον τὸν παρακολουθεῖ.
Καὶ φεύγει, φεύγει· ἀλλὰ ποῦ τὸ πλῆρες φρίκης χάος
Νὰ φύγῃ τῆς καρδίας του ; ποῦ τόπος νὰ σωθῇ ;
Τὰ ὄργανα ἀπέῤῥιψε μακρὰν τῆς προδοσίας
Δι' ὧν οἱ φαῦλοι ἅπαντα πωλοῦσιν ἐν τῇ γῇ·
Δι' ὧν ἐτράπ' εἰς ἄβυσσον ὀδύνης καὶ κακίας
Ὁ κόσμος, ὃν φιλάνθρωπος ἐποίησε στοργή.
Ἐν τῇ φρικώδει ταραχῇ τῶν σκοτεινῶν φρενῶν του
Νὰ ῥίψῃ σπεύδει τὴν φρικτὴν αὐλαίαν πρὸ αὐτοῦ,
Καὶ δι' ἀγχόνης φονικῆς συσφίγξας τὸν λαιμόν του
Τὴν γῆν ν' ἀλλάξ' ἱμείρεται διὰ τοῦ Κωκυτοῦ.
Τὸ κολασμένον σῶμά του δὲν ἤγγιζε τὸ χῶμα·
Τὸ πνεῦμά του ἐῤῥύαττε τῆς φάρυγγος ἐντός·
Ὡς βάραθρον τρομακτικὸν ἠνοίγετο τὸ στόμα,
Κ' οἱ ὀφθαλμοί του ἔπλεον εἰς ἔρεβος νυκτός.
Οὐδεὶς περὶ τὸ πτῶμά του προσῆλθε νὰ θρηνήτῃ,
Οὐδένα συνεκίνησε τὸ τέλος τὸ οἰκτρόν·
Μόνον δαιμόνων φάλαγγες ἐν φρυαγμῷ καὶ λύσσῃ
Πυρφόρους δᾷδας σείοντες κυκλόνουν τὸν νεκρόν.
Οὐδεὶς προσῆλθε τὸ οἰκτρὸν νὰ κλαύσῃ τέλος· μόνη
Φρικτὴ τὴν ὄψιν, δάκνουσα τὰς χεῖρας λυσσωδῶς,
Παρὰ τῷ φαύλῳ μαθητῇ καὶ τῷ ἀπατεῶνι
Ἡ Νέμεσις προσέδραμε τῶν φαύλων ὀπαδός.
Κ' ἐνώσασα τὸ στόμα της μὲ τοῦ νεκροῦ τὸ στόμα
Τοῦ δόλου ἀνταπέδωκε τὸν μαῦρον ἀσπασμόν·
Κ' ἐκ τοῦ φρικτοῦ ἀπέστρεψε θεάματος τὸ ὄμμα,
Σαρκαστικὸν καὶ ἄγριον βαλοῦσα καγχασμόν.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν *ἐμπνεύσεων*, ἀληθῶς ἔμπνευσιν μούσης εἴς τινα τῶν ποιημάτων του δεικνύων ὅτι ἔχει. Ὁ χρόνος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀ-

ναφέρωμεν καί τινας καλάς στροφάς ἐκ τοῦ ποιήματος «ἡ Κρήτη» ὅπερ ἐπίσης εἶναι πλῆρες ἀγνῶν πατριωτικῶν ἰδεῶν.

Εἰς τὸν ποιητὴν τῶν *ἐμπνεύσεων* παρατηρεῖ ἐπὶ τέλους ἡ ἐπιτροπὴ ὅτι ἐὰν ἦτο μᾶλλον συνεπτυγμένος περὶ τὴν φράσιν καὶ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἰδεῶν του, ἐὰν ἐνίοτε δὲν παρεγέμιζε διὰ χαλαρῶν λέξεων τοὺς στίχους του ὅπως συρράψῃ εἰς αὐτὰς τὴν ὁμοιοκαταληκτοῦσαν λέξιν, καὶ περιώριζε τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν ἑκάστου ποιήματος, ἤθελε κερδίσει πολὺ διὰ τῆς συμπυκνώσεως ταύτης, τῆς ἀπολύτως ἀναγκαίας εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν.

Τοιαῦτα ἦσαν, κύριοι, τὰ ὁπωσοῦν ἄξια λόγου λυρικὰ ποιήματα κατὰ τὸν παρόντα ποιητικὸν ἀγῶνα.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΚΛΕΙΔΙΟΝ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλ. 482.)

Καὶ ἀληθῶς ἡ Παυλίνα ἦτο καὶ ὡραιοτάτη καὶ εὐφυεστάτη. Νέα χαρὰ ἐζωογόνησε τὸν φίλον μου, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τῶν ὀκτὼ ἡμερῶν καθ' ἃς συνδιετρίψαμεν, οἱ δύο νέοι ἠσθάνοντο, ὡς παρετήρησα, ἀκατανίκητον συμπάθειαν πρὸς ἀλλήλους. Ἡ πολυτέλεια ὅμως μεθ' ἧς ἐζῶμεν δυσηρέστει πολὺ τὴν Παυλίναν, τῆς ὁποίας ηὔξανον αἱ ὑποψίαι, καθόσον ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς δὲν ἀπήντα ὁριστικῶς εἰς τὰς περὶ τούτου ἐρωτήσεις αὐτῆς. Ἐνθυμοῦμαι μάλιστα ὅτι κατά τινα ἑσπέραν οὔτε λέξιν σχεδὸν δὲν ἀντήλλαξαν. Εἶδον τὴν Παυλίναν ἐρευνῶσαν διὰ τοῦ βλέμματος τὰ ἐπὶ τῆς ἑστίας πλούσια σκεύη καὶ δακρύσασαν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ὁ Λουδόλφος μοὶ διεκοίνωσε τὴν ἀντιπάθειαν του κατὰ τῆς ξένης· ἀνεθεμάτιζε καὶ τὰ σκεύη, καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ δῶρα ὧν ἕνεκα ἔκλαυσεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ, καὶ ὑπωπτεύετο μήπως ἐνδίδων εἰς τοὺς πόθους τῆς μυστηριώδους ἐκείνης γυναικὸς, ἐνέδιδεν εἰς τὰς θελήσεις σατανικῆς τινος δυνάμεως. Ἔβλεπεν ἔμπλεως τρόμου τὸ κλειδίον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁδηγήσει αὐτὸν εἰς τὴν ἀκατονόμαστον ἐκείνην γυναῖκα. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐφοβούμην μὴ καταληφθῇ ἐκ νέου ἐκ τῆς ἀσθενείας ἥτις κατέτρωγεν αὐτὸν πρό τινος χρόνου.

— Δίωξε, εἶπεν αὐτῷ τινα ἑσπέραν, τὴν μελαγχολίαν σου, καὶ μάλιστα τὰς γελοίας φαντασιοκοπίας σου, αἱ ὁποῖαι βεβαίως δὲν σὲ τιμοῦν. Ἂς ἐξέλθωμεν, ἔχω τι νὰ σὲ εἰπῶ.

— Καὶ ἐγὼ ἐπίσης, ἀπεκρίθη. Δὲν ὑποφέρω πλέον ἐκεῖνο τὸ κλειδίον, καὶ ἀφοῦ ἐξέλθωμεν δὲν θὰ ἐπιστρέψω πλέον μὲ αὐτό.

Ἐνῷ δὲ ἔλεγε ταῦτα, ἐλθὼν ὁ μαῦρος ἀπέθετο ἐπὶ τῆς τραπέζης θαυμασιωτάτην εἰκόνα τῆς ἀγνώστου. Ὁ Λουδόλφος εἶπεν αὐτῷ νὰ φύγῃ, καὶ ἐξήλθομεν. Ὁ καιρὸς ἦτο ἐλεεινός· ἔπνεεν ὁ ἄνεμος βόρειος καὶ σφοδροτάτη βροχὴ ἔπιπτε καθ' ἡμῶν ὡς χάλαζα· καὶ μεταξὺ τούτων ἐνομίσαμεν ὅτι βήματα ἀνθρώπου παρηκολούθουν ἡμᾶς· στραφεὶς εἶδον τὸν μαῦρον.

— Ἐνόσῳ ἔχω τὸ κλειδίον τοῦτο, ἀνέκραξεν ὁ φίλος μου, θὰ εἶμαι δοῦλος τοῦ σατανᾶ, καὶ τίποτε δὲν θὰ μοὶ ἐπιτύχῃ.

Ἐλθόντες πρός τινα ναὸν κατεφύγαμεν ὑπὸ τὰς στοὰς αὐτοῦ ὅπως σωθῶμεν ἀπὸ τῆς ῥαγδαίας βροχῆς. Ἐνῷ δὲ εἴμεθα μόνοι·

— Φίλε μου, εἶπον αὐτῷ, θὰ εἶσαι ὡς βλέπω αἰώνιον θῦμα τῆς ἐξημμένης φαντασίας σου. Ἡ ξένη σου, περὶ τῆς ὁποίας ἀκόμη δὲν ἔλαβα ὅλας τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἐπιθυμῶ, δὲν εἶναι οὔτε ἄγγελος οὔτε διάβολος. Χθὲς ἔμαθα ἀπροσδοκήτως ἱκανὰ περὶ αὐτῆς, τὰ ὁποῖα θὰ μὲ φέρουν εἰς τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι πρό τινων ἡμερῶν, καθ' ἃ μοὶ εἶπες, ἐπιπλήττουσά σε διὰ τὴν ἀπουσίαν σου ἔπεσε καὶ ἐπληγώθη ὀλίγον τὴν κεφαλήν. Ἀπαντήσας κατὰ τύχην τὸν ἰατρὸν Λάγκεφ ἐνόησα ἀπὸ τὸ ἦθος αὐτοῦ ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἐθυσίαζεν ὅλους του τοὺς πελάτας ἐὰν ἐδίδετο αὐτῷ τὴν ὥραν ἐκείνην ἀφορμὴ νὰ διηγηθῇ τι περίεργον. Πλησιάσας λοιπὸν αὐτὸν ἠρώτησα·

— Πόθεν ἔρχεσαι, ἰατρέ;

— Ἐπειδὴ ὁ ἰατρὸς Σ. ἔπεσεν ἄῤῥωστος μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐπισκεφθῶ μίαν ἀσθενῆ. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν ἔρχομαι· παράδοξος καὶ μυστηριώδης γυνή...

Ἐνταῦθα διέκοψε τὴν ὁμιλίαν, ἔπιε δὶς ἢ τρὶς ταμβάκον καὶ μόλις μετὰ πολλὰς παρακλήσεις συνῆνεσε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἱστορίαν.

— Βεβαιώθητι, εἶπε, φίλε μου, ὅτι καὶ τῆς Χαλιμᾶς τὰ παραμύθια δὲν παριστάνουν τὴν ἀλήθειαν ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶδα. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πατρός μου εἶχε στενωτάτας σχέσεις μὲ τὴν τῶν Μὴρ Στρὸμ, πλουσιωτάτων ἐμπόρων, οἵτινες ἀποκατασταθέντες ἐνταῦθα εἰς Κοπενάγην, ἀπέκτησαν τὸ ὡραιώτατον καὶ πλουσιώτατον τῶν παλατίων τὸ ὁποῖον ὅμως κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὅτε ἐβομβαρδάρισαν τὴν πόλιν· τότε ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ὅπου, ὡς φαίνεται, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του, ἐπηύξησε κατὰ πολλὰ τὴν περιουσίαν του. Μετὰ δὲ τετραετῆ ἢ πενταετῆ διατριβὴν εἰς Καλκούταν ἐπέστρεψε, δὲν ἐπεσκεύασε μὲν τὴν πατρικὴν οἰκίαν, οἰκοδόμησεν ὅμως ἄλλην, τῆς ὁποίας τὰ ὀπίσθια στηρίζονται εἰς τὸν παλαιὸν τοῖχον. Ἀναχωρήσας πάλιν καὶ ἐλθὼν ἐκ νέου πρὸ δύο ἐτῶν ἔφερεν ὁλόκληρον τάγμα δούλων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, μαυρωπῶν, καὶ ἔζη παραδόξως ἔχων ἦθος ὅλως ἀσιατικόν. Δὲν ἤξευρα ὅμως ὅτι ἡ οἰκία του ἦτο διπλῆ, καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν ἐρειπίων ἔκτισε σεράγιον χρησιμεῦον εἰς χαρέμιον, ὅπου ἔβαλε σουλτάναν μεταξὺ τῆς ἀσιατικῆς πολυτελείας· ἤξευρα μόνον ὅτι ὅτε πρὸ ἓξ μηνῶν ἀνεχώρησεν ἀφῆκε ἐπίτροπον καὶ γραφεῖς εἰς τὸ ἐνταῦθα κατάστημά του. Χθὲς, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ φίλου μου ἰατροῦ παρουσιάσθην εἰς τὸν ἐπίτροπον, ὅστις μὲ μυστηριώδη τρόπον ἐσήμανεν· ἐλθὼν δὲ μικρός τις μαῦρος μὲ ἔφερεν εἰς κῆπον, ἐπεράσαμεν δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσας παρόδους, καὶ ἐπὶ τέλους ἐφθάσαμεν ἔμπροσθεν γυναικὸς ὡραιοτάτης, ἥτις ἦτον ὀλίγον πληγωμένη εἰς τὴν κεφαλήν. Παράδοξον πρᾶγμα, ἐξηκολούθησεν ὁ ἰατρὸς, ὁμιλεῖ ἀξιόλογα τὴν ἀγγλικὴν, τὴν δανικὴν καὶ τὴν σουηδικήν· ἤκουσε τὰς παραγγελίας μου μὲ ἦθος ὑπερήφανον, μὲ ἐσύστησε νὰ μὴ εἰπῶ ὅ,τι εἶδα καὶ μὲ ἐκαλοπλήρωσε. Βλέπεις, ἀγαπητέ μου Λουδόλφε, ὅτι ὁ ἰατρὸς ἐξήγησε σχεδὸν τὸ αἴνιγμά μας, καὶ χωρὶς πλέον νὰ χάνεσαι εἰς ὑποθέσεις, ἠξεύρεις τώρα ὅ,τι σὲ ἔῤῥιπτεν εἰς ἀπορίαν.

— Βέβαια! Δὲν θέλω πλέον νὰ ἔχω σχέσεις μὲ γυναῖκα ἀσιανὴν ἠξεύρουσαν τόσας γλώσσας, μὲ φιλόσοφον χορεύτριαν, μὲ ἀπίστευτον πολυτέλειαν, μὲ κλειδίον μαγευμένον, μὲ τόσα ἄλλα παράδοξα.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ βροχὴ ἐμάστιζον ἡμᾶς καὶ ὑπὸ τὴν στοὰν, ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· παντοῦ ἦτο σκότος, καὶ μόλις διὰ τῶν χαραγμῶν τοῦ ἐδάφους ἐβλέπομεν εἰς τὰ ὑπόγεια ἀμυδρὸν φῶς μεταξὺ τῶν τάφων.

— Εἰς τὸ ἀνάθεμα, ἀνέκραξεν ὁ Λουδόλφος, κλειδίον τῆς κολάσεως! Καὶ ἔῤῥιψε μακρὰν τὸ μαγικὸν κλειδίον, τὸ ὁποῖον προσέκρουσε πρῶτον εἰς τὴν γωνίαν μνήματος, καὶ ἔπειτα κατέπεσε βαθμηδὸν εἰς τὴν ἄβυσσον.

— Ἐλυτρώθην, εἶπεν· ἂς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν οἰκίαν.

Ἐνῷ δὲ ἀνεχωροῦμεν εἴδομεν καὶ πάλιν τὸν αἰώνιον μαῦρον κατασκοπεύοντα ἡμᾶς. Ὁ Λουδόλφος ἐτάχυνε τὸ βῆμα ἵν' ἀποφύγῃ αὐτὸν, ἐγὼ δὲ, ἀγνοῶ διατί, ἐταράχθην ὅτε ἤκουσα τὸν τελευταῖον κτύπον τοῦ κλειδίου. Ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν δὲν εὕρομεν τὸν ὡραιότατον καὶ νοημονέστατον σκύλον, τὸν ὁποῖον εἶχε χαρίσει ἡ ξένη εἰς τὸν φίλον μου. Ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ κατελύπησεν ἡμᾶς εἰς ἄκρον. Ὁ μαῦρος δὲν ἐφάνη πλέον οὔτε τὴν ἐπιοῦσαν οὔτε τὰς μετ' αὐτὴν ἡμέρας. Περίλυποι καὶ οἱ δύο παρημελήσαμεν τὰ μαθήματα ἡμῶν, καὶ ὅτε ἦλθεν ἡ ἡμέρα νὰ πληρώσωμεν τὴν ξενοδόχον, ἡμεῖς, οἵτινες εἴχομεν διεγείρει τῶν θαυμασμὸν τῶν γειτόνων διὰ τοῦ αἰφνιδίου πλούτου, διηγείραμεν αὐτὸν καὶ διὰ τῆς αἰφνιδίου πτωχείας. Ἡ ξενοδόχος ἀπήτησε νὰ ἀναχωρήσωμεν· ὅτε δὲ ἠθελήσαμεν νὰ μετακομίσωμεν τὰ μεγαλοπρεπῆ σκεύη, τὰ ὁποῖα εἶχε χαρίσει ἡ ξένη εἰς τὸν φίλον μου, κατεσυντρίβησαν ὅλα δι' ἔλλειψιν ἱκανῶν ἀχθοφόρων. Ἐπειδὴ δὲ ἐνομίζαμεν ἀνάξιον ἡμῶν νὰ δημοπρατήσωμεν αὐτὰ, τὰ παρελάβαμεν ὅλα σχεδὸν ἠκρωτηριασμένα.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ τύχη κατεδίωκεν ἡμᾶς ἀνηλεῶς. Τὸ ἐλεινὸν οἴκημα εἰς ὃ μετεκομίσθημεν ἦτο κάθυγρον, σκοτεινὸν, ἔσταζεν ἐν καιρῷ βροχῆς καὶ ἡ ἑστία ἐκάπνιζε. Ποντικοὶ ἐχόρευαν περὶ ἡμᾶς δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅλα ἦλθαν ἀνάποδα. Καὶ τὰ βιβλία ἡμῶν αὐτὰ εὑρέθησαν κολοβά. Ὁ συγκάτοικός μου ἐπίστευε μὲ τὰ σωστά του ὅτι κατεδιωκόμεθα ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Ἐπωλήσαμεν ὅ,τι καλὸν εἴχομεν, καὶ ἐξ ὀλιγωρίας ἐκάησαν τὰ δύο τραπεζογραμμάτια τὰ ὁποῖα εἴχαμεν λάβει ἐξ αὐτῶν. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐπανέλαβα τὰς παραδόσεις μου, ἐξύπνων τὴν πέμπτην ὥραν τῆς πρωΐας καὶ εἰργαζόμην. Καὶ ἐπειδὴ μετέσχον πρό τινος καιροῦ τοῦ πλούτου τοῦ Λουδόλφ, ἦτο δίκαιον νὰ ἀνακουφίσω καὶ ἐγὼ αὐτὸν, καθόσον μάλιστα δὲν εἰργάζετο· εἶχε γίνει σιωπηλὸς καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιεφέρετο ἐκτὸς τῆς οἰκίας. Μίαν τῶν ἡμερῶν παρηκολούθησα αὐτὸν, καὶ εἶδα ἐλθόντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου εἶχε ῥίψει τὸ κλειδίον καὶ ἀναζητοῦντα αὐτὸ μεταξὺ τῶν τάφων καὶ τῆς κόνεως.

Τὰ ἀλλεπάλληλα ἡμῶν δυστυχήματα τοσοῦτον εἶχαν πτοήσει αὐτὸν, ὥστε ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὴν ξένην καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην.

— Ναὶ, ναὶ, ἀνέκραζε συνεχῶς, ὑπῆρξα σκληρός· Τί μὲ ἐζήτει; φιλίαν εἰλικρινῆ. Ἀφῆκα αὐτὴν μεμονωμένην καὶ περίλυπον, ἐφάνην ἄσπλαγχνος καὶ διὰ τοῦτο τιμωροῦμαι. Συγχώρησόν με! συγχώρησόν με!

Ἐνῷ ἔλεγε ταῦτα, ἠκούσθη κρότος· δραμὼν δὲ ὁ Λουδόλφος εἶδε τὸν μικρὸν μαῦρον κατασκοπεύοντα ἡμᾶς· ἀλλὰ δὲν κατωρθώσαμεν νὰ τὸν προφθάσωμεν.

Πολὺν καιρὸν ἐζήτει ὁ φίλος μου τὸ κλειδίον, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἑσπέραν τινὰ διαβαίνων πλησίον τοῦ τοίχου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ θύρα, ἔκυψε πρὸς τὸ κλεῖθρον καὶ διὰ τῆς ὀπῆς ἔκραξε δυνατά· «Μή με ἀφήσῃς, μή με χάσῃς· συγχώρησόν με ἢ θὰ τρελαθῶ.»

Μόλις εἶπε ταῦτα καὶ ἤνοιξεν ἡ θύρα· ὁ γνωστὸς μαῦρος φέρων μικρὸν ἐξ ἐβένου κυτίον ἀλλοκότου σχήματος, ἔδωκεν αὐτὸ τῷ Λουδόλφῳ εἰπών· «Ἔχω παραγγελίαν νὰ σοὶ παραδώσω τοῦτο· λάβε το· πάτησε τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπάνω αὐτοῦ σφιγγὸς καὶ εὐθὺς θ' ἀνοίξῃ.»

Ὁ Λουδόλφος ἥρπασε τὸν πολύτιμον θησαυρὸν,

καὶ ἀνοίξας τὸ κυτίον εἶδεν ἄλλο μικρότερον ἐκ μολύβδου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὗρε τὴν ἑπομένην μικρὰν ἐπιστολήν·

«Ὅλη σου ἡ τύχη κρέμαται ἀπὸ ἐμέ· ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ σὲ καταστήσω εὐτυχῆ· εἶσαι ὅμως ἀχάριστος. Τὸ κλειδίον ἐκεῖνο θὰ σ' ἔφερεν εἰς τὴν εὐτυχίαν. Ζήτησε αὐτὸ μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου.»

Σημειωτέον ὅτι ὅτε ἠνοίξαμεν τὸ κυτίον ἡ σφίγξ, διά τινος μηχανισμοῦ κρυφίου, ἥπλωσε τὰς χεῖρας οὕτως ὥστε δὲν ἠδυνήθημεν πλέον νὰ τὸ κλείσωμεν. Ὁ Λουδόλφος ἔγραψε τὴν ἀπάντησιν ταύτην· «Πάθος ὀλέθριον ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας μου. Οὐδέποτε ἤμην ἀχάριστος· δυστυχής, ναί.»

Καὶ διπλώσας τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔρριψεν εἰς τὸ βάθος τοῦ κυτίου. Ἡ σφίγξ ἀνέσυρεν ἀμέσως τὰς χεῖρας, καὶ τὸ κυτίον ἐκλείσθη. Περιεμένομεν τὸν μαῦρον νὰ ἔλθῃ νὰ λάβῃ αὐτὸ τὴν ἐπιοῦσαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ὀγδόην ὥραν ἔγειναν ἄφαντον. Σκεπτικοὶ καὶ καταβεβλημένοι ἕνεκα τῶν περιστατικῶν τούτων ἐκαθήμεθα σιωπηλοί, ὅτε εἴδομεν τὸν πιστὸν μαῦρον ὑπηρέτην ἐλθόντα καὶ προτείναντα νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς ἀναζήτησιν τοῦ κλειδίου. Εἴτε εἶχεν αὐτὸ εἰς τὸ θυλάκιόν του, εἴτε ἔλαβε περὶ αὐτοῦ ἀκριβεῖς πληροφορίας, ἀγνοῶ· πιστεύω ὅμως τὸ πρῶτον. Ὁπωσδήποτε περιήλθαμεν ὥρας ὁλοκλήρους μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους εὕρομεν τὸ κλειδίαν μεταξὺ δύο μνημάτων· «Ἤδρα τὴν εὐτυχίαν μου!» ἀνέκραξεν ὁ Λουδόλφος περιχαρής.

Καὶ λαβὼν αὐτὸ μετέβη εὐθὺς τὴν αὐτὴν ἑσπέραν εἰς τὴν συνήθη θύραν· ἀλλ' εἰς τὴν ὀπὴν εὗρεν ἐπιστόλιον διαλαμβάνον ταῦτα·

«Δὲν ἐμβαίνεις πλέον ἐδῶ· φύλαξε τὸ κλειδίον δι' ἄλλην χρῆσιν. Δὲν ἀνήκω πλέον εἰς τὸν ἑαυτόν μου· ἀναχωρῶ εἰς ἄλλον τόπον, ὅπου γινώσκουσι τὸ ἀγαπᾶν, ἵνα χαρῶ τὴν ζωὴν καὶ μερισθῶ τὴν εὐτυχίαν χωρὶς νὰ τὴν διαταράξω.»

Ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν ἀπελπισίαν τοῦ φίλου μου. Ἡ Παυλίνα ἐλθοῦσα ἐσχάτως μετὰ τοῦ πατρός της εἰς Κοπενάγην ἀποκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὁριστικῶς. Οὐδεμίαν εἴδησιν εἴχομεν περὶ ἐκείνης ἥτις ἐπροστάτευσε καὶ κατεδίωξεν ἡμᾶς. Φοβούμενος μὴ γίνῃ αὐτόχειρ συνώδευα αὐτὸν πάντοτε. Μίαν τῶν ἡμερῶν, καθ' ἣν εὑρισκόμεθα εἰς τὸν λιμένα, ἐπλησιάσαμεν εἰς σωρὸν ἀνθρώπων ἱσταμένων περί τινα λειποθυμήσαντα· τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦτο πλούσιον, ἔφερε δὲ γένειον κατάμαυρον καὶ μακρὸν ὡς ἀσιανὸς φορῶν εὐρωπαϊκά. Ἐφαίνετο περίπου πεντηκοντα-ετής, εἶχε δὲ πάθει ἀποπληξίαν ἐνῷ ἀπήρχετο εἰς ἐπίσκεψιν πλοίου ἀνήκοντος εἰς αὐτόν, ἐφ' οὗ εἶχεν ἔλθει πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν ἐξ Ἰνδιῶν. Τὸ πλήρωμα ἠγνόει τὴν κατοικίαν του, αὐτοῦ δὲ ἡ γλῶσσα ἦτο τόσῳ ἐμπεριδεμένη ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μάθωμεν τὸ κατάλυμά του. Καὶ μετεφέραμεν μὲν αὐτὸν εἰς ξενοδοχεῖον, ἀλλ' ἡ ἀποπληξία ἦτο θανατηφόρος. Ἐνίοτε μόνον ἐψιθύριζε· «Κόρη μου, κόρη μου, θέλω νὰ σὲ ἰδῶ!»

Εἰς μάτην ἐπροσπαθοῦμεν ν' ἀκούσωμέν τι ὁριστικώτερον παρ' αὐτοῦ, διότι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἦσαν ἀμαυροὶ καὶ ἡ γλῶσσα μόλις ἐδύνατο νὰ ἐναρθρώσῃ τρεῖς λέξεις. Νεύσας νὰ φέρωσι πρὸς αὐτὸν τὸ πλατὺ ἔνδυμα τὸ ὁποῖον ἐφόρει ὅτε προσεβλήθη ὑπὸ τῆς ἀποπληξίας, διέταξε νὰ κενώσωσι τὰ μεγάλα αὐτοῦ θυλάκια· μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐξέβαλαν λεύκωμα, περὶ οὗ ἤθελε νὰ εἴπῃ τι ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο. Ἀκούσας με εἰπόντα τὸ ὄνομα τοῦ Λουδόλφου, κατώρθωσε ν' ἀνασηκωθῇ ὀλίγον καὶ νὰ κράξῃ· «Εἰς αὐτόν, εἰς αὐτόν,» καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐξέπνευσεν.

Ἡ παράδοξος αὕτη σκηνή, καθ' ἣν ὁ Λουδόλφος ἐγένετο κύριος ἑνὸς λευκώματος, διέκοψε τὴν θλίψιν εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο πολὺ βυθισμένος. Παραλαβὼν δὲ ἤνοιξεν αὐτό, εὗρε τόμον κατεσκευασμένον πανταχόθεν ὡς κυτίον, καὶ κλειδωμένον διὰ μικροῦ κλείθρου. Κτυπήσας τὸν τόμον αὐτὸν ἤκουσε μεταλλικόν τινα ἦχον ἀποδεικνύοντα ὅτι καὶ δεύτερον ἐσωτερικὸν περικάλυμμα ὑπῆρχεν ἐκ σκληροῦ μετάλλου. Ἐπὶ τοῦ τόμου ἦσαν κεχαραγμένα τὰ ἑξῆς· «Σὺ ὅστις ἔχεις τὸ κλειδίον τῆς ζωῆς μου, ἄνοιξον καὶ πλήρωσον τὸ θέλημά μου.»

Παρατηρήσαντες καλῶς τὸ κλεῖθρον ἐνομίσαμεν ὅτι ὑπῆρχέ τις ὁμοιότης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τῆς μικρᾶς θύρας. Τότε ὁ Λουδόλφος εἰσβαλὼν τὸ ἀπολεσθὲν καὶ ἐσχάτως ἀνευρεθὲν κλειδίον ἤνοιξε τὸ κυτίον, καὶ εὗρεν ἑκατοντάδα περίπου φύλλων σινικοῦ χάρτου, φέροντος ταύτην τὴν ἐπιγραφήν· *Ἱστορία ἐμπόρου.* Φαντάσθητε μετὰ πόσης περιεργείας ἀνέγνωμεν ἐπανελθόντες εἰς τὸ οἴκημα ἡμῶν τὸ χειρόγραφον, ὅπου μάλιστα εἴδομεν ὅτι ἀνεγινώσκομεν τὴν βιογραφίαν τοῦ Μὲρ Στρὸμ, περὶ οὗ ὡμίλησα ἀνωτέρω, εἰς ὃν ἀνῆκε καὶ ἡ ἔρημος οἰκία καὶ ἡ ἄλλη ἡ νεωστὶ κατασκευασθεῖσα. Εἶπα πρὸ ὀλίγου ὅτι αἱ οἰκογένειαι ἡμῶν ἦσαν ἄλλοτε συνδεδεμέναι διὰ στενωτάτων σχέσεων, καὶ ὅτι ἡ τοῦ Λουδόλφ ἀναμιγνύεται εἰς τὴν παράδοξον αὐτὴν ἱστορίαν. Τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτῆρα τοῦ Μὲρ Στρὸμ ἀνεκαλύπτομεν κατὰ πᾶσαν σελίδα· ἦτο ἐξ ἐκείνων οἵτινες κρύπτουσι φλογερὰ πάθη ὑπὸ ἦθος ψυχρόν. Ἔρως, φιλοδοξία, φιλοχρηματία, ἐμπόριον ἦσαν τὰ κυριώτερα πάθη τοῦ βίου αὐτοῦ, καὶ διὰ σπανίας εὐφυΐας ἀπέκτησε πλοῦτον ἱκανὸν νὰ θεραπεύσῃ πάσας τὰς φαντασίας του. Διηγεῖτο πῶς ἕνεκεν ζηλοτυπίας κατέλιπεν ὡραιοτάτην γυναῖκα, Ἰσπανίδα, καὶ ἀπέτεινεν εἰς ἑαυτὸν σφοδρὰς ἐπιπλήξεις ὅτι διὰ μωρῶν ὑποψιῶν ἐγένετο αἴτιος τοῦ θανάτου αὐτῆς. Ἔλεγε πῶς τηκόμενος ὑπὸ τοῦ συνειδότος μετέβη εἰς Ἰν-

δίας ὅπου ὑπερηύξησε τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. Ἐνῷ ὁ Λουδόλφ ἀνεγίνωσκε ταῦτα, οἱ ὀφθαλμοί του ἐγέμισαν δάκρυα καὶ τὸ χειρόγραφον ἔπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν του, διότι ἀναγινώσκων εἶδε τὸ ὄνομα τῆς Παυλίνας καὶ τὸ τοῦ πατρός του εἰς τὴν αὐτὴν γραμμήν. Ἐγὼ δὲ λαβὼν τὸ χειρόγραφον ἀνέγνων ταῦτα· «Εἶχα ἀποφασίσει ν' ἀναχωρήσω, ἀλλὰ δὲν ἤθελα οὔτε νὰ παραλάβω μετ' ἐμοῦ εἰς τοιοῦτον ἀπέραντον ταξείδιον τὸ μόνον θυγάτριον τὸ ὁποῖον μοὶ ἀφῆκεν ἡ Λάουρά μου, οὔτε νὰ ἐμπιστευθῶ αὐτὸ εἰς χεῖρας μισθωτάς. Τότε ὑπέθετα ὅτι ὁ Ζαχαρίας Λουδόλφ, ἐντιμότατος κληρικὸς, ἐδύνατο νὰ μοὶ χρησιμεύσῃ κατὰ τοῦτο. Κατῴκει τότε εἰς μικρὰν ἐξοχικὴν οἰκίαν πλησίον τῆς Ἀλτόνας· παρέδωκα λοιπὸν αὐτῷ τὴν Παυλίναν μου, προσδιορίσας αὐτῇ ἀξιολογώτατον εἰσόδημα, καὶ λαβὼν τὴν ὑπόσχεσίν του ὅτι θὰ τὴν ἀναθρέψῃ ὡς ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Τὸν εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας· ἡ ἐκλογή μου ὑπῆρξε θαυμασία. . . .» Ἐνῷ δὲ ἡτοιμαζόμην νὰ ἐξακολουθήσω, ὁ Λουδόλφ ἀναστὰς ἔκραζε· «Δὲν εἶναι ἀδελφή μου! ὦ θεῖον καὶ μαγικὸν κλειδίον! ὦ σὺ τῆς ὁποίας οὔτε τὸ ὄνομα γνωρίζω, ὂν ἄγνωστον καὶ μυστηριῶδες!»

— Κάθησε, εἶπα, καὶ ἔλα εἰς τὸν ἑαυτόν σου. Τὸ κλειδίον τὸ ὁποῖον ἤνοιξε τὸ λεύκωμα, ἤνοιγε καὶ τὴν μυστικὴν ἐκείνην θύραν· θ' ἀνήκῃ λοιπὸν εἰς τὸν Μὲρ Στρόμ· ἂς ἀναγνώσωμεν τὸ χειρόγραφον μέχρι τέλους· ἴσως εὕρωμεν τὴν ἄκραν τοῦ νήματος.

Ἐνῷ ἐλέγαμεν ταῦτα, ὁ μεγάλος σκύλος τὸν ὁποῖον εἴχαμεν χάσει ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου εἰς τὸ δωμάτιον ἡμῶν, καὶ ἔπιπτεν ἀλλεπαλλήλως ποτὲ μὲν εἰς τὸν Λουδόλφ ποτὲ δὲ εἰς ἐμὲ καὶ ἔχαιρε καὶ ἐγρύλλιζεν. Ἐνομίσαμεν ὅτι ἡ εὐτυχία ἐπανήρχετο. Ἐν τοσούτῳ ἠκούσαμεν μέγαν θόρυβον μακρὰν εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἐξετάσαντες ἐμάθαμεν ὅτι τὸ πλήρωμά τινος πλοίου, ὀλίγον πρὶν ἀναχωρήσῃ, ἐπεδαψίλευσε τοσαῦτα βοηθήματα εἰς τὸν λαὸν, ὥστε πάντες κύχοντο ὑπὲρ αὐτοῦ μεγαλοφώνως. Μετὰ μικρὸν, ἰδοὺ βλέπομεν παρουσιασθέντα τὸν μαῦρον, ὅστις ἐμβὰς καὶ ἀποθεὶς ἐπὶ τῆς τραπέζης ὁρμαθὸν κλειδίων, «Κύριοι, εἶπεν, εἶμαι εἰς τὰς προσταγάς σας· ἡ Κυρία μου ἀναχωροῦσα μὲ διέταξε νὰ σᾶς ὑπηρετῶ.»

Καὶ λοιπὸν κατεκληττόμεθα ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ θαυμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ λύσις τῶν τόσων μυστηρίων εὑρίσκετο πλέον εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας, ἐπανελάβομεν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χειρογράφου. Ὀλίγον διαφέρον ἠσθανόμεθα ἀναγινώσκοντες μάχας καὶ πυρκαϊὰς καὶ τρικυμίας καὶ ἄλλα περὶ ὧν ἐγίνετο λόγος· ἐσπεύσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ Μὲρ Στρὸμ, γενόμενος τὰ ἤθη Ἰνδὸς, διηγεῖτο τὴν μετά τινος εὐρωπαίας συνάντησιν, ἥτις καὶ αὐτὴ εἶχεν ἐξινδισθῇ.

«Ἡ ζωὴ αὐτῆς, ἔγραφεν, ἦτο ζωὴ γυναικὸς ἀγαπώσης τὴν εὐτυχίαν καὶ τὰς ἡδονάς, ὅπως ἐγὼ ἠγάπων τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὰς τρυφάς. Γεννηθεῖσα ὑπὸ Ἰταλίδος, ἀνετράφη διὰ τὸ θέατρον, καὶ διὰ τοῦτο ἐστάλη εἰς Λονδῖνον δεκατετραετὴς ἔτι· ἦτο ἐξαισία χορεύτρια. Ναβάβης δὲ ἑκατομμυριοῦχος νυμφευθεὶς αὐτὴν, τὴν ἔφερεν εἰς τὰς Ἰνδίας.

»Ἐντὸς δύο ἐτῶν ὁ σύζυγός της ἐδιπλασίασε τὴν περιουσίαν του καὶ ἀπέθανεν, ἐνῷ αὐτὴ ἦτο δεκαεπτὰ μόνον ἐτῶν καὶ εἶχε περιουσίαν βασιλικήν. Τῶν ἡγεμόνων τις τῆς Ἰνδίας ἠγάπησεν αὐτὴν, τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέθανε μετὰ μικρὸν ἀφεὶς αὐτῇ τὸ βασίλειόν του, τὸ ὁποῖον ἡ βασίλισσα ἐπώλησεν εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐπαυξήσασα διὰ τοῦτο τὸν ἀμύθητον πλοῦτόν της. Τότε ἐγνώρισα τὴν ἀπαράμιλλον αὐτὴν γυναῖκα, Ἀγγλίδα μὲν διὰ τὴν γλῶσσαν, Εὐρωπαίαν δὲ διὰ τὴν εὐφυΐαν, Ἀσιανὴν διὰ τὴν τρυφηλότητα, ἱκανὴν νὰ συλλάβῃ ἀληθῆ ἔρωτα, ἀλλὰ διόλου ζηλότυπον, καὶ ἐπιβάλλουσαν τὴν ἰδίαν θέλησιν ἐπὶ πάντας τοὺς πλησιάζοντας αὐτήν. Παρεδόθην ὅλως εἰς αὐτὴν, καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἐπανέλθῃ ἄγνωστος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀνήγειρα μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας μου οἰκίας ἐπίτηδες παλάτιον δι' αὐτήν. Εἶχεν ἀλλόκοτον φαντασίαν· ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀρχαῖόν της ἐπάγγελμα, τὸ τῆς χορευτρίας, εἶχε θεωρεῖον εἰς τὸ θέατρον, εἰς ὃ μετέβαινε διὰ κρυφίας εἰσόδου, καὶ φοροῦσα ἐνίοτε προσωπίδα ἐχόρευεν εἰς τὴν σκηνὴν μετὰ τῶν ἄλλων χορευτριῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέραντος ἦτο ὁ πλοῦτός της, ἐδύνατο νὰ ἐκπληρῇ πάσας τὰς φαντασιοκοπίας της. Γνωρίζουσα πόσον ἠγάπων τὴν κόρην μου Παυλίναν, εἶχεν εἰς Κοπενάγην πολλοὺς ἐπιτηροῦντας ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτήν. Τὸ κατ' ἐμὲ κατήντησα νὰ τὴν θαυμάζω διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματός της καὶ νὰ ἀναθέτω αὐτῇ πλήρη ἐμπιστοσύνην.

Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ τὰ περαιτέρω· ἡ Σοφία (οὕτως ὠνομάζετο ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος γυνὴ) ἅμα μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ Μὲρ Στρὸμ ἀνεχώρησεν εἰς Ἰνδίαν. Ὁ μαῦρος ἐνεχείρισε τῷ Λουδόλφ τὰ ἔγγραφα τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ μυστηριώδους παλατίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸ ἐρειπίων, ἅτινα πάντα ἐδώρει αὐτῷ, καὶ μετ' ὀλίγον ὅλα ὅσα τὸν εἶχαν καταπλήξει ἀνῆκον εἰς αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του Παυλίναν.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.)

ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΕΝ ΘΗΡΑι (1).

Λυποῦμαι τὰ μέγιστα ὅτι δὲν δύναμαι νὰ μετάσχω τῆς τιμῆς τοῦ παραστῆναι ἐν τῷ προσεχεῖ σοφῷ ὑμῶν συλλόγῳ· δράττομαι ὅμως τῆς εὐκαιρίας ἵνα εὐχαρίστως ἀναγγείλω ὑμῖν τὴν κατὰ τὴν θέσιν Ἀκρωτηρίου Θήρας λίαν διαφέρουσαν τῇ ἐπιστήμῃ νέαν ἀνακάλυψιν προϊστορικῶν κτιρίων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ἅτινα καὶ ἂν ἤθελον ἀποδοθῇ εἰς λαὸν ἐποχῆς προσεγγιζούσης τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, οὐδέποτε δύνανται νὰ ὦσι μεταγενέστερα τῆς τῶν Καρῶν μεταναστάσεως.

Ἔστι πρόδηλον, μεγάτιμε Κύριε, ὅτι τὰ ἡφαίστια ἐδάφη τῆς Θήρας οὐκ εἰσὶν ἀποτέλεσμα συγχρόνου καὶ τῆς αὐτῆς παραγωγῆς· οὕτω τὰ ὑποδεέστερα στρώματα τὰ ἀποτελοῦντα τρόπον τινὰ τὴν βάσιν τῆς νήσου καὶ συγκείμενα ἐκ σκωροειδοῦς λάβας τραχυτικῆς φύσεως, φαίνονται κατὰ πρῶτον δι' ἀναδύσεως (par exhaussement), ὡς νῦν ἔτι ἀναφύονται τὰ ἐν Καμμέναις νέα ἐδάφη, τὰ δὲ ἀνώτερα στρώματα τὰ ἔχοντα πάχος 20—30 γαλ. πηχῶν καὶ συγκείμενα ἐξ ἄσπας ἢ κισσηρώδους τόφου καὶ κισσήρεως, εἰσὶν ἀναμφιβόλως προϊόντα ἐκρήξεων τῶν κατὰ τὸ ὑποδεέστερον ἔδαφος ἡφαιστίων κρατήρων.

Τίς λοιπὸν ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ πάντη ξηρὸν καὶ πετρῶδες κάτω ἔδαφος, δηλαδὴ τὸ ἐκ σκωροειδοῦς λάβας συγκείμενον κατῳκεῖτο καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως ἔτι τῆς ἄσπας καὶ κισσήρεως; καὶ τοῦτο μάλιστα τοσούτῳ ἐφαίνετο ἀπίθανον ὅσῳ πλεῖστα ἔργα διαφόρων ἀρχαιοτάτων λαῶν, ἰδίως Πελασγῶν καὶ Φοινίκων, ἀνευρίσκονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν δι' ἐκρήξεως ἐδαφῶν, ἤτοι τῆς τε ἄσπας καὶ κισσήρεως· καὶ ὅμως αἱ πρό τινων ἐτῶν ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀξιοτίμων Κ. Κ. Νομικοῦ καὶ Ἀλαφούζου ἀνασκαφαὶ κατὰ τὴν νῆσον Θηρασίαν, ἥτις πρὸ τοῦ καταποντισμοῦ τοῦ μεγάλου κεντρικοῦ κρατῆρος ἀπετέλει μέρος τῆς Θήρας, ἀπέδειξαν τὴν ὕπαρξιν κτιρίων κειμένων ὑπὸ τὰ στρώματα τῆς ἄσπας εἰς βάθος 25 γαλ. πηχῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, καὶ ἐπερειδομένων ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου ἐκ σκωροειδοῦς λάβας ἐδάφους.

Περὶ τῶν ἐν λόγῳ κτιρίων διεπραγματεύθην ἐν ἐκτάσει εἰς διαφόρους Ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, καὶ ἀπέστειλα καὶ συντόμους ἐκθέσεις εἰς διαφόρους σοφὰς τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίας. Ὁ δὲ Κ. Λενορμάνδος συνεπείᾳ ἰδικιτέρων πληροφοριῶν μου ὑπέβαλε ἀξιόλογον περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν τῷ ἐν Παρισίοις περιωνύμῳ Ἰνστιτούτῳ.

Ἐσχάτως δὲ γενομένων νέων ἀνασκαφῶν ἐν Ἀκρωτηρίῳ Θήρας, ἀναλώμασι μὲν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἐπιμελείᾳ δὲ τῶν πολυμαθῶν καὶ ἀξιεπαίνων Κ. Κ. Η. Gorceix καὶ H. Mamet ἀνευρέθησαν ἕτερα κτίρια ὅμοια τοῖς ἐν Θηρασίᾳ· ἀλλὰ τοὐθόπερ νομίζω πολλοῦ λόγου ἄξιον, ἐστὶ τὸ ἐν τῷ γηπέδῳ τοῦ ἀξιοτίμου Κ. Γ. Καναχάρη ἀνακαλυφθὲν οἴκημα, οὗ ὁ ἐσωτερικὸς τοῖχος ἐστὶ κεχρισμένος ἐκ πηλοῦ δι' ἀσβέστου, τὸ δὲ ἐν λόγῳ ἐπίχρισμα κεχρωματισμένον διὰ βαφῆς ἐρυθροῦ ζωκροτάτου χρώματος. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σὺν αὐτοῖς συντρίμματα ἀγγείων κεχρωματισμένων τέχνης ἀρίστης καὶ τὰ μάλιστα ὁμοιαζόντων τοῖς καλουμένοις Τυῤῥηνικοῖς. Εὑρέθη ἐπὶ τέλους καὶ μικρός τις ἐξ ὀρειχάλκου (;) πρίων, ἐκτὸς ἄλλων λιθίνων ἐργαλείων, ἅτινα πάντα ἀποδεικνύουσι σαφῶς τὸν πολιτισμὸν τοῦ ποιήσαντος ταῦτα λαοῦ . . . . . Ἀλλὰ ποιός τις ὁ λαὸς οὗτος; . . . Τὸ κατ' ἐμὲ ἐπερειδόμενος ἐπὶ τῶν γεωλογικῶν γεγονότων διστάζω νὰ πιστεύσω ὅτι οὗτός ἐστιν ἐκ τῶν ἤδη γνωστῶν τῇ ἱστορίᾳ λαῶν . . . . καὶ ἂν ἀγαθῇ τύχῃ εὑρεθῶσιν ἐπιγραφαί, ὅπερ οὐ νομίζω δύσκολον, καθότι λαὸς τοσούτῳ εἰς τὰς τέχνας προβεβηκὼς φαίνεταί μοι ἀπίθανον νὰ ἐστερεῖτο πάντη γραμμάτων, τοὐλάχιστον ἱερογλυφικῶν, θέλει διαλυθῇ ἡ ἀπορία ἡμῶν.

Εὐελπιστῶ δὲ ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀνωτέρω ἀνασκαφῶν οἱ εἰρημένοι Κ. Κ. Gorceix καὶ Mamet θέλουν φωτίσει τὸ κοινὸν διὰ λεπτομεροῦς περιγραφῆς τῶν ἀνακαλυφθέντων ἀντικειμένων καὶ δι' ἐμβριθῶν ἐπ' αὐτῶν σχολίων.

Ἐν τούτοις δέξασθε κτλ.

Τὴν 1/13 Ἰουν. 1870.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

(1) Ἐπιστολὴ σταλεῖσα παρὰ τοῦ Κ. Ι. Δεκιγάλλα τῷ ἐν Βονωνίᾳ καθηγητῇ Κ. Ι. Καπελίνῃ, γραμματεῖ τοῦ περὶ τῶν προϊστορικῶν ἀρχαιοτήτων Συλλόγου.

ΠΕΡΙ ΧΕΙΡΑΦΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ.

Τὸ περὶ χειραφεσίας τῆς γυναικὸς ζήτημα, τὸ περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων αὐτῆς ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις, εἶναι σήμερον κοινότατον ἐν τοῖς Συλλόγοις· κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ὡμίλησαν ἐκ νέου περὶ τούτου ὅ τε Κ. Αἰμύλιος Deschanel, καὶ ὁ Κ. Αὔγουστος Dide. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἀνέπτυξε καὶ ἠσπάσθη τὰς περὶ γυναικὸς ἰδέας τοῦ Proud'hon, τὰς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ *περὶ τῆς ἐν τῇ Ἐπαναστάσει καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ δικαιοσύνης*, ὁ δὲ Κ. Dide ἀνεσκεύασε τὸν Proud'hon, ἀναλύσας κατ' ἀρχὰς τὸ

σύγγραμμα τοῦ περιφήμου Ἄγγλου φιλοσόφου John Stuart Mill τὸ *περὶ τῆς χειρώσεως τῶν γυναικῶν*. Οἱ ἀναγνῶσται δὲν θέλουσιν ἀναμφιβόλως νομίσει ἀνωφελὲς νὰ ἴδωσι περίληψίν τινα τῶν ἐν τοῖς συγγράμμασι τούτοις περὶ γυναικὸς ἰδεῶν, συγγράμμασι λίαν διαφόροις, ὧν τὸ μὲν, ὑπὸ τῶν γαλλικῶν δικαστηρίων καταδικασθὲν, εἶναι ὀλίγον γνωστὸν ἐν τῇ Γαλλίᾳ, τὸ δὲ, καί περ ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ μεταφρασθὲν, δὲν διεδόθη ἔτι ἱκανῶς.

Ὁ Proud'hon συνέγραψε περὶ γυναικὸς μεθ' ὅσης ἀσεβείας καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ζητήματος. Διότι ὁ ἀκατέργαστος οὗτος χωρικὸς τῆς Σηκουανίας (Franche-comté), ὁ φιλόσοφος οὗτος τῆς Ἐγελείου σχολῆς ὤθησε πάντοτε μέχρις ἄκρων τὰς ἰδέας αὐτοῦ· ἐντούτοις ὁμολογεῖ ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ γυναικὸς μετὰ πολλῶν δισταγμῶν. Ἀλλ' ἐν τέλει ἐξαγριοῦται κατὰ τῶν λεγομένων ὀπαδῶν τῆς χειραφεσίας, τῶν ἐπιμενόντων, λέγει, νὰ κατασκευάσωσι τὴν γυναῖκα ἄλλως ἢ ὡς ἡμεῖς θέλομεν αὐτὴν, ἐκζητοῦντες ὑβριστικῶς τὰ *δικαιώματα* αὐτῆς καὶ προκαλοῦντες ἡμᾶς νὰ διασαφηνίσωμεν τὸ ζήτημα. Καὶ τότε μόνον ἡσύχασεν ὅτε διὰ πραγμάτων ἀπέδειξε τὴν *ἥττονα θέσιν τῆς γυναικὸς φυσικῶς, διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς*. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων, τῶν ἐρευνῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐκ τῶν σκέψεων τούτων συνεπέρανεν· α) ὅτι ὡς ἐξ ὀργανικῆς ἀσθενείας ἡ γυνὴ καὶ φύσει καὶ νόμῳ ἀποκλείεται πάσης διευθύνσεως πολιτικοῦ, διοικητικοῦ, διδακτικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ κλάδου· β) ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει πνεῦμα οὐσιωδῶς ψευδὲς καὶ κατὰ τοῦτο ἀνίατον· γ) ὅτι σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ εἶναι ὄν ἀνήθικον. Ὁ Proud'hon λοιπὸν ἐξανιστάμενος μεθ' ὁρμῆς κατὰ τῶν ὑποστηριζόντων τὴν ἰσότητα τῶν δύο φύλων: «Ἡ κατάστασις, λέγει, εἰς ἣν βλέπετε σήμερον τὴν γυναῖκα ὀφείλεται εἰς τὸν ἄνδρα· καὶ ἂν ᾖναι ἀξία ἐπαίνου τινὸς, αἰτία τούτου εἶναι ὁ ἀνήρ.» Μὴ ἀρκούμενος δ' εἰς τὰ ἀδυσώπητα ταῦτα συμπεράσματα, ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ περὶ τούτων καὶ μαθηματικὸν τύπον. Ὅθεν παραδεχόμενος, ὅτι ὡς πρὸς τὴν *φυσικὴν δύναμιν* ἡ σχέσις τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα εἶναι ὡς 3 πρὸς 2, ὡς πρὸς τὴν *νοητικὴν* ὡς 3 πρὸς 2, καὶ ὡς πρὸς τὴν *ἠθικὴν* ὡς 3 πρὸς 2, ἐπάγει ὅτι ἡ ὁλικὴ ἀξία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, ἡ σχέσις καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ μέγεθος τῆς ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν, ταῦτα πάντα συγκρινόμενα εἰσὶν ὡς $3\times3\times3$ πρὸς $2\times2\times2$, ἤτοι ὡς 27 πρὸς 8. Μοναδικὴ μέθοδος πρὸς ἐκτίμησιν τῆς γυναικός!

Ὁ δὲ Κ. Deschanel ἐστηρίχθη ἰδίως εἰς τὰς σκέψεις ἐκείνας τοῦ Proud'hon τὰς ἀξιούσας ἥττονα θέσιν τῶν γυναικῶν ὡς πρὸς τὴν νοητικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν. Τῷ ὄντι δὲ ὁ Proud'hon ἐν τῇ κατὰ τῆς γυναικὸς δεινῇ ταύτῃ κατηγορίᾳ συμμάχους ὠφελιμωτάτους ἔσχεν αὐτὰς τὰς γυναῖκας· διότι γυνὴ ἦν ἡ Δανιὴλ Στὲρν, ἡ ἀναγνωρίσασα, ὅτι: «τὸ πνεῦμα τῆς γυναικὸς δὲν ἀνυψώθη εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῆς διανοίας, καὶ εἰποῦσα ὅτι οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ αἱ γυναῖκες κατέχουσι τὴν δευτέραν τάξιν, ἀλλ' ἔτι πλέον καὶ ἐν ταῖς τέχναις, ὑπὲρ ὧν τοσοῦτον ἀφθόνως ἐπροικίσθησαν, δὲν παρήγαγον οὐδὲν ἔργον ἀριστοτέχνου.» Διότι γυνὴ ἦν καὶ ἡ Γεωργία Σάνδη, ἡ εἰποῦσα ὅτι: «Ἡ γυνὴ εἶναι φύσει βλάξ.» Γυνὴ προσέτι, ἡ κυρία Νέκκερ, εἶπεν ὅτι: «Ἡ δημιουργικὴ δύναμις ἐλλείπει εἰς τὰς γυναῖκας, οὔτε εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ αὐταῖς ἔργον τι ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων τῶν δοξαζόντων αἰῶνα ἢ ἔθνος.» Ἡ κυρία αὕτη, δικαστὴς τοσοῦτον ἁρμόδιος τοῦ ἰδίου φύλου, ὡμολόγησε τὴν ἑξῆς ἄφρονα ὁμολογίαν: «Οἱ ἄνδρες θέλουσι πάντοτε ὑπερέχει ἡμῶν· ἡ φύσις αὐτῶν εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν γυναικῶν.» Ἐννοεῖται πόσον ὁ Proud'hon ὠφελεῖται ἀπὸ τῶν γυναικείων τούτων παραχωρήσεων. Παρατάττων λοιπὸν τὰς ἀποδείξεις ταύτας ἐπὶ κεφαλῆς, συσσωρεύει μετέπειτα τὰς ἰδίας αὐτοῦ παρατηρήσεις. *Ἡ γυνὴ*, λέγει, *εἶναι ἀντιμεταφυσικὴ· οὔτε γενικεύει, οὔτε συνθέτει· εἶναι ἀνίκανος πρὸς θεωρίαν. Στερεῖται κρίσεως ἐπὶ τινα χρόνον τῆς ζωῆς. Τὸ λογικὸν αὐτῆς εἶναι λοξὸν ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Ἀφροδίτης.* Τοσούτῳ δὲ προχωρεῖ, ὥστε διακηρύττει ἐν αἰῶνι, ἐν ᾧ τοσαῦται γυναῖκες διεκρίθησαν ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἐν ᾧ ἡ κυρία Στάελ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ περιλαμπέστερος καὶ σπουδαιότερος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, καὶ ἡ Γεωργία Σάνδη ὡς ὁ γονιμώτερος, ὁ ποικιλότερος καὶ ὁ μᾶλλον γνήσιος Γάλλος μεταξὺ τῶν συγχρόνων, τοσούτῳ λέγω προβαίνει, ὥστε διακηρύττει, ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι ἀνίκανος νὰ παραγάγῃ εὔρυθμόν τι σύγγραμμα, *ἔστω καὶ ἁπλοῦν μυθιστόρημα!* Μία μόνη λέξις ἐπαίνου, πλὴν καὶ αὕτη μεστὴ περιφρονήσεως καὶ εἰρωνείας, ἀπαντᾶται ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ: «Κάμετε αὐτῇ, λέγει, καὶ μίαν παραχώρησιν, τὴν τῆς ἰδέας· διότι ἡ γυνὴ ὁμιλεῖ ἐπίσης καλῶς ἴσως δὲ καὶ κάλλιον, ἢ τοὐλάχιστον προθυμότερον τοῦ ἀνδρός.»

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἠθικὴν ὁ Proud'hon δὲν ἐξηκολούθησε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐὰν αἱ εὐφυεῖς καὶ νοήμονες γυναῖκες ἀνεγνώρισαν, ὅτι τὸ φῦλον αὐτῶν δὲν ἐπροικίσθη μὲ τὰς αὐτὰς ἱκανότητας καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν μεθ' ὧν καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος, δὲν παρεδέχθησαν ὅμως ποτὲ ὅτι ἡ ἠθικὴ ἰσότης τῶν δύο φύλων ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν. «Οὔτε ἡ ἰσχὺς, οὔτε ἡ δικαιοσύνη, οὔτε ἡ σωφροσύνη, οὔτε ἡ ἀφοσίωσις ἔχουσι γένος», λέγει ἡ Στέρν. Εἰς τοὺς ὡραίους καὶ εὐγλώττους τούτους λό-

γους ὁ Proud'hon ἀπαντᾷ ξηρῶς, ὅτι δὲν ἀρκεῖ τῇ γυναικὶ νὰ προβάλλῃ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς, ἵνα ἰσοσταθμίσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συζύγου ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἀλλ' ὅτι ὀφείλει καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν φυσικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτῆς ἱκανότητα. Ἄνευ τοῦ ὅρου τούτου ἡ αἴτησις πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς ἠθικῆς ἰσότητος αὐτῆς δὲν γίνεται δεκτή· καὶ ἂν ἐπιμένῃ, παύει τοῦ νὰ ἦναι ἐνάρετος ipso facto. Ἔπειτα διϊσχυρίζεται ὁ Proud'hon, ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει διηνεκῆ ἔλλειψιν συνειδήσεως. Πάντοτε ἔνθεν ἢ ἐκεῖθεν τῆς δικαιοσύνης.

« Ὁμίλησον τῇ γυναικί, λέγει, περὶ ἔρωτος, περὶ συμπαθείας, περὶ ἐλέους καὶ σὲ ἐννοεῖ, ἀλλὰ περὶ δικαιοσύνης, οὐδὲ λέξιν καταλαμβάνει. Κατὰ τὸ μεῖζον μέρος τοῦ βίου ἡ συνείδησις αὐτῆς ὁμοιάζει τῇ τοῦ παιδίου.

Εἴτε νέα καὶ ἀκμαία, εἴτε διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν μητρικῶν αἰσθημάτων, ἡ γυνὴ, κατὰ τὴν γνώμην τῆς K. Νέκκερ, ἔχει ἡμίσειαν συνείδησιν. Καὶ ὁ νομοθέτης, ὁ τὴν δεκαεξαετῆ ἡλικίαν δι' ἀμφότερα τὰ γένη ὡς ἠθικῶς ὑπεύθυνον θεωρήσας, ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ διὰ τὴν γυναῖκα μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου ἔτους. Διὸ καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ Μανοῦ, τὴν γυναῖκα ὡς ἀνεύθυνον ἐκλαμβάνουσα, ἔλεγε· *Μὴ τύπτε τὴν γυναῖκα, μήτε δι' ἄρθους καὶ ἂν ἑκατοντάκις ἁμαρτήσῃ.* Ἐνὶ λόγῳ ὁ ἀνὴρ εἶναι ἰσχυρότερος, νοημονέστερος καὶ μόνος αὐτὸς ἔχει ἀληθῶς τὴν συνείδησιν, τὴν ἰδέαν δικαιοσύνης.» Ὁ Proud'hon ἀρνεῖται τῇ γυναικὶ καὶ αὐτὴν τὴν τιμαλφεστάτην τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἐκείνων, ἧς ἡ ἀπώλεια θεωρεῖται ὑπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θανάτου χείρων, τὴν *αἰδώ*.

Ὅπερ δὲ περίεργον, ὅτι μετὰ κατηγορίαν τοσοῦτον βιαίαν καὶ ἄδικον, ἧς ὁμοίαν οὐδ' ὁ Ἰωνάθαν Σουΐφτ ἤθελέ ποτε τολμήσει νὰ γράψῃ, ὁ Proud'hon ἀξιοῖ νὰ *ὁρίσῃ δι' ἄλλων ἀρχῶν τὴν φύσιν τῶν γυναικείων προτερημάτων, καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γυναικός.* Καταῤῥίψας πρῶτον εἰς βλακίαν, εὐήθειαν καὶ ἀναίδειαν, ἰδοὺ ἀναβιβάζει αἴφνης αὐτὴν εἰς *ἔνδοξον* περιωπήν. Ἐξευτελίζων καὶ περιφρονῶν ὡς ὄν ἀνεξάρτητον, ὑπερυψοῖ αὐτὴν ὡς σύζυγον. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὡς πρὸς τὴν ὄψιν· «Εἶναι ὡραία, λέγει, ὡραία ἐν πάσαις ταῖς δυνάμεσιν αὐτῆς. Ὅσην δύναμιν ἔδωκεν ἡ φύσις τῷ ἀνδρὶ, τόσην ὡραιότητα ἐδαψίλευσε τῇ γυναικί.» Ὡς πρὸς δὲ τὴν διάνοιαν παρατηρεῖ, ὅτι «δὲν ὑπάρχει ἀνὴρ μεταξὺ τῶν σοφωτέρων, τῶν ἐφευρετικωτέρων, τῶν βαθυνουστέρων μὴ αἰσθανόμενος ὡς ἐκ τῆς μετὰ τῶν γυναικῶν σχέσεως εἴδός τι ἀναψύξεως· ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης προσγίνεται ἡ διάδοσις τῶν γνώσεων καὶ ἡ τέχνη θέλγει τὰ πλήθη. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἠθικὴν ἡ ἀνδρικὴ ἀξιοπρέπεια, ἐκθηλυνομένη, ἀποκτᾷ ἄνθος τι ὡραιότητος ἴδιον τῇ γυναικὶ καὶ ἐξασφαλίζον αὐτῇ τὴν ὑπεροχήν.» Ἐνταῦθα, ὡς πρὸ μικροῦ, ἐπικαλούμενος τὴν ἀριθμητικὴν ἐπίκουρον τῶν σκέψεων αὐτοῦ διεδήλου, ὅτι διὰ τῆς ἐργασίας, τοῦ πνεύματος, τῆς δικαιοσύνης ὁ ἀνὴρ πρὸς τὴν γυναῖκα εἶναι ὡς 27 πρὸς 8, διακηρύττει, ὅτι καὶ ἡ γυνὴ δυνάμει τῶν χαρίτων τῆς μορφῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς τοῦ χαρακτῆρος ἱλαρότητος καὶ τῆς λεπτότητος τῆς καρδίας εἶναι πρὸς τὸν ἄνδρα ὡς 27 πρὸς 8. Ἔπειτα, ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καταλαμβανόμενος, «Ἡ γυνὴ, λέγει, εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ ἀνδρὸς προσωποποιημένη· εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς νεότητος, τοῦ λογικοῦ, τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, παντὸς τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγνοῦ, εἰλικρινοῦς, ὑψηλοῦ, παντὸς οὗ τινος ἡ εἰκὼν, ζῶσα, ὁμιλοῦσα, παροῦσα, χρησιμεύει αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν, συμβουλὴν καὶ ἀγάπην ἄπειρον καὶ ἄμετρον. Ἐγεννήθη ἐκ τῆς τριπλῆς ἐκείνης ἀκτῖνος, ἥτις ἐκπορευομένη ἐκ τοῦ προσώπου, τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς ἀνδρικῆς καρδίας καὶ εἰς σῶμα, πνεῦμα καὶ συνείδησιν μεταβαλλομένη, παρήγαγε τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ τελευταῖον καὶ ἐντελέστατον τῶν πλασμάτων. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ηὐχήθη ν' ἀποδοθῶσι τῇ γυναικὶ ὅσα ἐπίθετα ἀπονέμει ἡ ἐκκλησία τῇ ἀειπαρθένῳ, ἤτοι *Σωτηρία τῶν ἀσθενῶν, θρόνος σοφίας, Μήτηρ ἄσπιλος.* Καὶ ὅμως ὁ ταῦτα λέγων εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις πρὸ μικροῦ ὡμίλει μετὰ τοσαύτης καταφρονήσεως κατὰ τῶν *ἀνταρτῶν* αἵτινες ἀξιοῦσιν ἰσότητα. Κτῆνος ἢ ἄγγελος, ἰδοὺ ἡ ἀντινομία τοῦ Proud'hon. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων οὐδεὶς μέσος ὅρος.

Τὴν γνώμην ὅμως ταύτην τίς παραδέχεται; Εἰ δὲ καὶ πολλαὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ εἰσὶν ὀρθαὶ, οὐδὲν ἧττον εἶναι ἀληθὲς, ὅτι θέλων νὰ διατηρήσῃ τὴν γυναῖκα ἐν ὑποταγῇ, κηδεμονίᾳ καὶ δουλείᾳ, ὑπεστήριξεν ὑπόθεσιν, καθ' ἧς ἥ τε καρδία καὶ ἡ ὀρθοφροσύνη διαμαρτύρονται. Ἀληθὲς τῳόντι ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ δὲν ἔχουσιν εἰς ἴσον βαθμὸν τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, οὐδ' ἀμφισβητεῖ τις ὅτι καὶ αὐτὴ καὶ ἐκεῖνος ἔχουσιν αὐτὰς διαφόρους. Τὸν ἔρωτα τὸν συζευγνύοντα καὶ τελειοποιοῦντα ἀμοιβαίως αὐτοὺς, οὐδείς ποτε ἠρνήθη· ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ὑπερβολικὸν τὸ λέγειν, ὅτι ἡ μὲν γυνὴ εἶναι καθ' ἑαυτὴν *κτῆνος*, ὁ δὲ ἀνὴρ ἄνευ τῆς γυναικὸς *τέρας*. Ὅθεν καὶ ὁ K. Deschanel καὶ ὁ K. Dide ἀνέτρεψαν εὐχερέστατα τοὺς ὑπερμέτρους συλλογισμοὺς τοῦ Proud'hon. Ὁ μὲν K. Deschanel μὴ προχωρήσας, ὑποθέτομεν, μέχρι τῆς πλήρους χειραφεσίας, κατέδειξε δι' ἀπείρου λεπτότητος πνεύματος μέχρι τίνος βαθμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διορθωθῇ ἡ ἀσθένεια τῆς γυναικείας φύσεως. Ὁ δὲ K. Dide θαῤῥαλέως προβαίνων μέχρι τῆς πλήρους χειραφεσίας, δὲν ὑστερεῖ, ὡς πρὸς τὰ συμπεράσματα φιλοσόφου τολμηροῦ μὲν

ὄσον καὶ ὁ Proud'hon, ἀλλ' ἧττον ἐν ταῖς παραδοξολογίαις παρακινδυνεύσαντος, τοῦ K. John Stuart Mill.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ διαπρεποῦς τούτου σοφοῦ παρήγαγε ζωηροτάτην ἐντύπωσιν ἔν τε τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἐξήγειρε πλῆθος φιλοδόξων ἐλπίδων ἐν πολλαῖς ἐνδόξοις γυναιξὶ τῶν δύο μερῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ· ἐπιγράφεται δέ: *Περὶ χειρώσεως τῶν γυναικῶν.* Ὁ τίτλος οὗτος ἐφευρέθη ἐπιτυχέστατα, διότι φέρει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν νοῦν εἰς τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ ζητήματος. Ὁ Proud'hon ἐδόξαζεν ὅτι ἡ γυνὴ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἴση τῷ ἀνδρί· οὕτω τεθέντος τοῦ ζητήματος, δὲν ἐγεννῶντο εἰμὴ ὑπὲρ καὶ κατὰ συζητήσεις. Ὁ δὲ John Stuart Mill προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἡ χείρωσις τῆς γυναικὸς εἶναι ἄδικος, καὶ ὅτι ἐκ τούτου πηγάζουσι σπουδαιότατα ἀτοπήματα· ἄρα τὸ ζήτημα εἶναι μεστὸν γεγονότων καὶ πραγμάτων. Βέβαιον δὲ ὅτι ἡ γυνὴ διαμένει συχνάκις ἐν τῇ χειρώσει ἐκ τῆς θρησκείας, σχεδὸν πάντοτε ἐκ τοῦ νόμου, ἀείποτε δ' ἐκ τῶν ἠθῶν. Ὅθεν οὐδὲν δικαιολογεῖ τὴν χείρωσιν ταύτην. Ἀλλ' ἴσως τις ἀντείπει ὅτι πάντοτε οὕτω συνέβαινε. Πλὴν ἡ πρόοδος ἐν τούτῳ συνίσταται, ἐν τῷ ἐξολοθρεύειν τὸ προϋπάρξαν κακόν. Ὅθεν ἡ χείρωσις εἶναι κακόν· διότι πῶς δικαιολογεῖται ἡ κατάστασις αὕτη τῆς γυναικός; Εἶναι, λέγουσι, κατωτέρα τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' ἐν τίνι δικαιώματι διακηρύττει ὁ ἀνὴρ τὸ κατώτερον τοῦτο; Δὲν θέλει δυνηθῆ, προσθέτουσι, νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάντα τὰ καθήκοντα τῆς κοινωνίας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιτελούμενα· ἀλλὰ μήπως καὶ πάντες οἱ ἄνδρες ἔχωσι ταύτην τὴν ἱκανότητα; Ἡ γυνὴ εἶναι ἀνεπιτηδεία πρὸς τὰς πολιτικὰς λειτουργίας· ἀλλὰ διὰ τί αἱ γυναῖκες δὲν θὰ ἐπήρκουν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου καθηκόντων, ἀφοῦ μάλιστα τοσοῦτον ἁμιλλῶνται πρὸς τοὺς ἄνδρας περὶ τὴν δεξιότητα, τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν ἐν διαφόροις σταδίοις ἱκανότητα; Ἡ χειραφεσία τῆς γυναικὸς θέλει προκαλέσει τὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἀναρχίαν· ἀλλὰ μήπως δυνάμει τῶν θρησκευτικῶν παραγραφῶν ἐν τῇ τῶν Διαμαρτυρομένων θρησκείᾳ ἡ γυνὴ δὲν εἶναι ἴση τῷ ἀνδρί; Δὲν ὑπάρχει εὔλογος ἰσχυρισμὸς ὑπὲρ τῆς χειρώσεως τῆς γυναικός. Τοὐναντίον οἱ ἐκ τῆς χειρώσεως κίνδυνοι εἰσὶν ἀναρίθμητοι· διότι καὶ μόνας τὰς συνεπείας αὐτῆς ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, καὶ ταύτας ὅπως θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ χείρωσις τῶν γυναικῶν, ὑπὸ τῆς θρησκείας, τῶν νόμων καὶ τῶν ἠθῶν ὑποστηριζομένη, ἐνισχύει τὴν ὑπερφιλαυτίαν, τὴν τυραννίαν, τὴν κακοήθειαν καὶ τὴν κτηνωδίαν τοῦ ἀνδρός. Ὁ K. John Stuart Mill καταπολεμεῖ λοιπὸν αὐτὴν ὡς ἀντιτασσομένην τῇ προόδῳ τῆς ἠθικῆς καὶ ὀλεθρίαν τῇ κοινωνίᾳ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, περιφανὲς ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς, ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ὕφους, ἐπαυξάνει τοὺς τίτλους, τοὺς καταστήσαντας τὸν John Stuart Mill τὸν βαθύτερον παρατηρητὴν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος καὶ τὸν πλέον παντὸς ἄλλου ἀφοσιωθέντα εἰς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος συμφέροντα καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀληθείας.

(Ἐκ τῆς *Revue des cours littéraires*).

Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΣΚΕΨΕΙΣ περὶ καταδιώξεως τῆς λησταείας ὑπὸ Δ. Ι. Ρ. (Ἀντωνίου Ρικάκη δικηγόρου). Ἐν Ἀθήναις 1870.

Οὐδ' ἐπὶ τῆς πρώτης ἑξαμηνίας τοῦ 1827 ἔτους, ὅτε τὸ ἔθνος εἶχε περιέλθει εἰς τὴν κρισιμωτάτην τῶν θέσεων, τὸ πένθος ὑπῆρξε τοσούτῳ πανελλήνιον ὅσῳ κατὰ τὴν περὶ Δήλεσι σφαγήν. Ναὶ μὲν τότε κατεβάλλετο καὶ ἐδουλοῦτο ἐκ νέου ἡ πατρὶς, ἀλλ' ἐτήρει κἂν τὴν παρηγορίαν ὅτι μετὰ μακρὰν πάλην καὶ καρτερίαν ἔσωζε τὴν ἰδίαν τιμήν· ἐνῷ σήμερον καὶ τῆς παρηγορίας ταύτης ἠγωνίζοντο ν' ἀποστερήσωσιν αὐτήν. Δὲν ἤρκει ὅτι ὠδύρετο βλέπουσα παραβιαζόμενα τὰ δικαιώματα τῆς φιλοξενίας ἐν τῇ φιλοξένῳ αὐτῆς χώρᾳ καὶ ἀνηλεῶς θυσιαζομένους ἄνδρας ἐπισήμους ἀνήκοντας μάλιςα εἰς φίλας δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἐκηρύττετο συνένοχος τοῦ ὑπ' ὀλίγων τολμηθέντος κακουργήματος.

Ἀλλ' ἔστι καὶ ἐκ φαύλης γνώμης ἐλπὶς, ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, ἔστι δὲ καὶ ἐξ ἀκάνθης ῥόδον· ἡ κοινὴ μέριμνα ἐξηγέρθη διὰ μιᾶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν μῆνας πάντες, καὶ διοικοῦντες καὶ διοικούμενοι καὶ περιοδικὸς τύπος καταγίνονται εἰς συζήτησιν καὶ ἀνεύρεσιν τρόπων ἐπιτηδείων νὰ ἐξαλείψωσι τὴν λῃστείαν· μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων προτάσεων ἄξιαι ἰδίως μελέτης ὁμολογοῦνται αἱ *Σκέψεις* ἃς ἀναγγέλλομεν ἀνωτέρω.

Ἐν πρώτοις ὁ συγγραφεὺς καταδεικνύει μίαν ἀλήθειαν ἀπὸ πολλοῦ παραγνωρισθεῖσαν καὶ ἔτι καὶ νῦν παραγνωριζομένην, ὅτι ἡ ἀσφάλεια τοῦ κράτους εἶναι φροντὶς καὶ ἔργον ἴδιον τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς· ταύτης καθῆκον εἶναι νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἐνεργῇ ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας, νὰ προσλαμβάνῃ δὲ ὁσάκις δέον καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῆς στρατιωτικῆς· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ὅτι ἡ μὲν σκέψις καὶ ἐνέργεια ἀπόκεινται εἰς τὴν διοικητικὴν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀρχήν· ἄρα ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ εἶναι νοῦς καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὄργανον.

Ἀλλ' ἂν ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ εἶναι νοῦς, ἀνάγκη καὶ νὰ ἔχῃ νοῦν, νοῦν δηλαδὴ ἄγρυπνον, πεπειρα-

μένον, ἱκανὸν νὰ συλλαμβάνῃ τι σχέδιον καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ. Οἱ σημερινοὶ νομάρχαι καὶ ἔπαρχοι ἔχουσι τοιοῦτον νοῦν; Ὁ συγγραφεὺς τῶν *Σκέψεων*, ὅστις τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ ἀρύεται ἐκ τῶν πραγμάτων, πρεσβεύει ὅτι οἱ πλεῖστοι στεροῦνται τοιούτου, καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν ἐμπειροτέρων, ἀλλὰ κατὰ χάριν, συμπάθειαν ἢ καὶ ἔλεος· διὸ καὶ « ὑπηρετοῦσι μόνον προσωπικὰ συμφέροντα . . . . μὴ συμβιβαζόμενα συνήθως μὲ τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς κοινωνίας » (σελ. 6).

Ἀνάγκη λοιπὸν δεξιωτέρων νομαρχῶν καὶ ἐπάρχων.

Μετὰ τὸν διορισμὸν τῶν δεξιωτέρων αὐτῶν ἀρχόντων, ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν συγκρότησιν στρατιωτικοῦ σώματος, ἔχοντος τὸν χαρακτῆρα τῆς χωροφυλακῆς, ὡρισμένου ἰδίως κατὰ τῆς λῃστείας καὶ ὑπὲρ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας. Κατ' αὐτόν, ἡ διὰ τῆς ἐνεστώσης στρατιωτικῆς δυνάμεως καταδίωξις τῆς λῃστείας οὐ μόνον δὲν φέρει ἐντελεῖς τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, διότι ἡ δύναμις αὕτη συνεκροτήθη, ἐξησκήθη καὶ προητοιμάσθη δι' ἄλλον σκοπόν, « ἀλλὰ καὶ συντελεῖ εἰς τὴν χαλάρωσιν τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς πειθαρχίας, ἕνεκα κυρίως τῆς διαιρέσεως ἑκάστου τάγματος εἰς πολλὰ μικρὰ ἀποσπάσματα » (σελ. 8).

Διὰ τὴν σύστασιν τοῦ νέου τούτου εἰδικοῦ σώματος ὁ συγγραφεὺς δὲν ὑποβάλλει τὸ δημόσιον εἰς νέας δαπάνας. « Ἐὰν, λέγει, ἐκ τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως ἀφαιρέσωμεν τρεῖς μόνον χιλιάδας, καὶ διὰ τούτων σχηματίσωμεν ἰδικίτερον σῶμα, διῃρημένον εἰς τριάκοντα λόχους ἐξ ἑκατὸν ἀνδρῶν ἕκαστον, ἐν ἑκάστῃ δὲ ὑπόπτῳ ἐπαρχίᾳ τοποθετήσωμεν ἀνάλογον δύναμιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς προσωπικῶς ὑπευθύνου, νομίζω ὅτι θέλουσιν ἐπέλθῃ τὰ ὡραιότερα ἀποτελέσματα » (σελ. 9).

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀξιοῖ συμπράττουσαν καὶ τὴν διοικητικὴν, καὶ τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν.

Μετὰ τὰς πρώτας ταύτας διατάξεις, τῶν ὁποίων τὸ ἐπίκαιρον οὐδεὶς πράγματι ἀγαπῶν τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος ἀμφισβητεῖ, ὑποδεικνύει ἔκτακτά τινα μέτρα, ὧν συνιστᾷ θερμῶς τὴν διὰ νόμου καθιέρωσιν.

Ὁμολογητέον ὅτι τὰ ἔκτακτα μέτρα, ὡς τοιαῦτα, εἰσὶν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐπαχθῆ καὶ ἀπαίσια· ἀλλὰ πολλάκις δυστυχῶς ἀναπόφευκτος ἡ παραδοχὴ αὐτῶν. Καὶ αὐτὸ τῶν Ἄγγλων τὸ ἔθνος, τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο φίλον τῆς ἐλευθερίας, ἀναγκάζεται ἐνίοτε, ὡς τὴν ὥραν ταύτην ἐν Ἰρλανδίᾳ, νὰ καταφεύγῃ εἰς τοιαῦτα. Ἐὰν πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὴν συνείδησιν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ πρέποντος, οὐχὶ τοιούτων μέτρων ἀλλ' οὔτε νόμων θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη.

Ἰδοὺ ἐν κεφαλαίῳ τὰ προτεινόμενα δεκαπέντε μέτρα·

1. Νὰ κηρυχθῶσιν ὑπόχρεοι εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ληστευθέντος πρὸς τοὺς αὐτουργοὺς καὶ συνεργοὺς, καὶ ὁ δῆμος, καὶ οἱ τροφοδοτήσαντες τοὺς λῃστὰς, καὶ οἱ μὴ ἐκπληρώσαντες τὸ ἴδιον καθῆκον δημόσιοι λειτουργοί.

2. Νὰ στερῶνται τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ ζωῆς ἢ ἐπί τινα ἔτη, κατὰ τὰς περιστάσεις, οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι οἱ συνεργήσαντες εἰς τὴν λῃστείαν ἢ οἱ παραβάντες τὰ καθήκοντα αὐτῶν.

3. Νὰ τιμωρῶνται δι' ἀποτάξεως οἱ περὶ τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας ὀλιγωρήσαντες τῶν ἰδίων καθηκόντων ἀξιωματικοί.

4. Ἡ περιουσία τῶν ἀποκεκηρυγμένων λῃστῶν νὰ θεωρῆται ὅπως καὶ ἡ τῶν ἀνηλίκων ὀρφανῶν καὶ ἡ σχολάζουσα.

5. Νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὰς συζύγους τῶν ἀποκεκηρυγμένων λῃστῶν νὰ ζητῶσι τὴν ἀπ' αὐτῶν διάζευξιν καὶ πρὸ τῆς καταδίκης.

6. Οἱ γονεῖς τῶν λῃστῶν τούτων ν' ἀποκηρύττωσιν αὐτούς.

7. Νὰ θεωρῶνται ἀλληλεγγύως ὑπόχρεοι πρὸς ἀποζημίωσιν πάντες οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ λῃσταί.

8. Νὰ τιμωρῆται διὰ θανάτου πᾶσα ἀπαγωγὴ, καθὼς καὶ πᾶς ὁ ἐκ προθέσεως καὶ ἐν γνώσει συντελέσας εἰς αὐτήν.

9. Νὰ τιμωρῶνται κατὰ τὸ ἄρθρ. 71 τοῦ Ποιν. Νόμου οἱ τροφοδοτήσαντες λῃστὰς καὶ μὴ ἀναγγείλαντες εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦτο.

10. Εἰς τὴν αὐτὴν ποινὴν νὰ ὑποβάλλωνται καὶ οἱ προδίδοντες τοῖς λῃσταῖς τὰ κατ' αὐτῶν μέτρα τῆς ἐξουσίας.

11. Οἱ ἄνευ ἀνάγκης συντυγχάνοντες τοῖς λῃσταῖς νὰ τιμωρῶνται διὰ φυλακῆς.

12. Οἱ λῃσταὶ οἱ φονεύοντες ἢ συλλαμβάνοντες ἀποκεκηρυγμένους λῃστὰς καὶ προσερχόμενοι εἰς τὴν ἀρχὴν, νὰ λαμβάνωσι τὸ ἥμισυ τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς καὶ νὰ ἀπαλλάσσωνται τῆς ποινικῆς καταδιώξεως κλ.

13. Οἱ συλλαμβάνοντες ἢ φονεύοντες ἢ συντελοῦντες εἰς τὴν σύλληψιν ἢ τὸν φόνον λῃστῶν, νὰ ἀπαλλάττωνται τῆς στρατιωτικῆς ἀπογραφῆς, ἢ ἂν ὦσι παρήλικες ν' ἀπαλλάττωνται τὰ τέκνα αὐτῶν.

14. Νὰ δίδωνται ἀμοιβαὶ, συντάξεις, ἢ προικοδοσίαι πρὸς τοὺς τραυματιζομένους, ἢ φονευομένους ἢ ἀνικάνους καθισταμένους κατὰ τὴν μετὰ τῶν λῃστῶν συμπλοκήν.

15. Νὰ ἐκτοπίζωνται οἱ συγγενεῖς τῶν λῃστῶν, ἢ ἐὰν δὲν εἶναι ὑπήκοοι Ἕλληνες ν' ἀποπέμπωνται πρὸς καιρὸν πέραν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων.

Ἀναγκαιότερον ὅμως τούτων πάντων θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸν συνοικισμὸν τῆς νομαδικῆς τῶν βλαχοποιμένων φυλῆς· πιστεύει μάλιστα ὅτι ἄνευ αὐτοῦ καὶ ἐπιδεξίως ἂν ἐκτελῶνται ταῦτα καὶ ἄλλα μέτρα δὲν θέλουσι τελεσφορήσει.

Καὶ ἀληθῶς οὐδὲν τούτου ἀναγκαιότερον· ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος εἶναι πάντη ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Ὅτε οἱ δικασθέντες καὶ καταδικασθέντες ἑπτὰ λῃσταὶ, οἱ περὶ τὸν Τάκον, ἠρωτήθησαν παρὰ τοῦ δικαστηρίου ποῦ ἐγεννήθησαν, πλὴν δύο ἰδόντων ἐν Ἑλλάδι τὸ φῶς, οἱ λοιποὶ πέντε ἀπεκρίθησαν ὅτι ἠγνόουν· καὶ ὅμως ἡ ἰδέα ἐκείνη καὶ τὰ θηρία ἐνίοτε ἐξημεροῖ. Ἀνάγκη ἄρα νὰ συνοικισθῶσιν ἵνα πρὸς τοῖς ἄλλοις μάθωσι καὶ γράμματα· καὶ ἐπειδὴ εὐτυχῶς ἔχομεν νόμον ὑποχρεοῦντα πάντας νὰ στέλλωσι τὰ παιδία αὐτῶν εἰς τὰ σχολεῖα, νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος αὐτὸς μετ' ἀδυσωπήτου αὐστηρότητος.

Ἀλλὰ, λέγει ἐπὶ τέλους ὁ συγγραφεὺς τῶν *Σκέψεων*, δὲν ἀρκεῖ νὰ καταπολεμηθῇ ἡ λῃστεία διὰ τῶν ἀνωτέρω μέτρων, πρέπει καὶ νὰ καταστραφῶσιν αἱ ἀφορμαὶ αὐτῆς· κυριωτάτη δὲ φαίνεται αὐτῷ ἡ φυγοδικία, ἡ ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἰδίως τοῦ 1862 ἔτους ἐπιχωριάζουσα τῇ Ἑλλάδι. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φυγοδικία πηγὴν ἔχει τὴν κακὴν καὶ ἰδιοτελῆ ἐφαρμογὴν τῶν νόμων, καὶ πρὸ πάντων τοῦ τῆς στρατιωτικῆς ἀπογραφῆς, ἐπάναγκες νὰ ληφθῇ πρόνοια ὅπως παύσῃ ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς· θέλει δὲ παύσει ἐὰν, ὡς εἶπε προλογίζων, προΐστανται τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας ἄνδρες ἔμπειροι καὶ εὐσυνείδητοι.

Τοιοῦτο ἐν συνόψει τὸ πόνημα τοῦ Κ. Ῥικάκη, ἐμφαῖνον ἄνδρα οὐ μόνον σκεπτόμενον μετ' ἐπιστασίας περὶ τῶν γινομένων, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν φιλοπατρίαν. Καὶ πιθανὸν μὲν πάντων τῶν προτεινομένων ν' ἀποδειχθῇ δύσκολος ἢ καὶ ἀνέφικτος ἡ ἐνέργεια· ἀλλ' ὁπωσδήποτε οἱ πρυτανεύοντες τὰ περὶ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν πρέπει νὰ μελετήσωσιν αὐτὰ καὶ νὰ παραδεχθῶσι τὰ συντείνοντα εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν ἀποβλέπομεν πάντες μετὰ περιπαθείας, τὴν ἐξόντωσιν λέγομεν τῆς λῃστείας.

Μίαν μόνην ἔχομεν τὸ καθ' ἡμᾶς ἀπορίαν, τὴν ἑξῆς· Εἶναι ἀναγκαία ἡ παραδοχὴ ἐκτάκτων μέτρων ἐνῷ, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν συγγραφέα τῶν *Σκέψεων*, καὶ οἱ καθεστῶτες νόμοι εἴτε δι' ἀνικανότητα, εἴτε δι' ἔνδειαν εὐσυνειδησίας, εἴτε δι' ἄλλους λόγους δὲν ἐκτελοῦνται; Ἐνόσῳ ὁ νομάρχης ὑπηρετεῖ κόμμα καὶ οὐχὶ τὸν νόμον, ἐνόσῳ ὁ εἰσαγγελεὺς φοβούμενος παῦσιν δὲν καταδιώκει τοὺς ἰσχυροὺς, ἐνόσῳ ὁ δικαστὴς βλέπει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ κρεμαμένην, ὡς ἄλλο ξίφος Δαμοκλέους, τὴν μετάθεσιν· χείρονα πολλάκις καὶ παύσεως, ἐνόσῳ παρὰ τοῖς ὁρκωτοῖς καταβάλλονται, καὶ παρ' αὐτῶν ἐνίοτε τῶν περὶ τὴν ἐξουσίαν, προσπάθειαι παντὸς εἴδους ἵν' ἀπολύωνται κακοῦργοι, τότε τῇ ἀληθείᾳ διστάζομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὰ ἔκτακτα μέτρα θέλουσιν εὐδοκιμήσει, ἀφοῦ καὶ τούτων ἡ ἐνέργεια θέλει ἀνατεθῇ εἰς τὰ αὐτὰ ὡς καὶ σήμερον ὄργανα, καὶ ἀφοῦ πρὸ πάντων τὸ πνεῦμα τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς προσωποληψίας δὲν θέλει παύσει διευθύνον καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸν νοῦν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι. « Χείροσι νόμοις ἀκινήτοις χρωμένη πόλις, ἔλεγεν ὁ Θουκυδίδης, κρείσσων ἐστὶν, ἢ καλῶς ἔχουσιν ἀκύροις. »

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλ. 481.)

§ Κ.

Καζάλια· φύλλα μικρὰ ξηρὰ καὶ περιττὰ τοῦ καπνοῦ, βεβαίως ἐκ τοῦ καίω, ἢ κάω. (Κυπρ.) Ἐν Ῥόδῳ λέγονται ἡλιοκαψίδες νομίζω ὅτι εἶναι τυπογραφικὸν λάθος ἀντὶ καψάλια.

Καθάρια (ἡ) καθαρά· καθάρια βρύσι. (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ ὡσαύτως· λέγονται δὲ ἔτι καθάρια, οὐδετέρως καὶ τὰ αὐγά, τὰ ἄγονα: ἤγουν τὰ, ὡς λέγουσι, χωρὶς πουλλάδι.

Καθαροστάκτη· ἡ ἀλυσίβα παρ' ἡμῖν λέγει. (Κυπρ.) Ἀλλ' ἐν τῇ λέξει ταύτῃ προσθέτει, ὅτι ἡ στάκτη παρὰ τοῖς νῦν Κρησὶ καλεῖται ἄνθος, ὅπερ εἶναι πιθανῶς τυπογραφικὸν λάθος, διότι καὶ παρὰ Κρησὶ, καὶ παρὰ Ῥοδίοις λέγεται ἄθος ἐκ τοῦ ῥήματος ἄθω, ὡς καὶ αἰθάλη ἐκ τοῦ αἴθω.

Κακομάζαλος· ταλαίπωρος (Κυπρ.). Ἴσως ὁ ἐκ κακῆς μάζης κατεσκευασμένος.

Κακόσκοπος· δύσνους. (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ ὁμοίως λέγεται ὁ δυσμαθὴς, καὶ ἔτι βαροκέφαλος.

Κακοφαίνομαι· δυσαρεστοῦμαι· καὶ συνηθέστερον τὸ τρ. πρόσ. κακοφαίνεται, κτλ. (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ ὡσαύτως· εἰς πολλὰς συνθέτους λέξεις τὸ πρῶτον συνθετικὸν μέρος κακὸν σημαίνει τὸ δυσκόλως· οἷον ἡ παλαιὰ πληγὴ κακοϊατρεύεται, ὡς πάλιν τὸ καλὸν σημαίνει τὸ εὐκόλως, οἷον τὰ ὄσπριά μου εἶναι καλόψητα, οἷον εὐέψητα.

Κάλλος· οὐδ. πληθ. κάλλη, κάλλος, ἀρχ. ὠμορφιὰ, ἡμέτ. (Κυπρ.) Τὰ αὐτὰ καὶ παρὰ Ῥοδίοις, οἷον τὸ πάχος μου, τὸ κάλλος μου, πληθ. κάλλη. Λέγομεν δὲ κάλλη τοῦ πετεινοῦ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ κορώναν, ἀρχ. κυρβασία καὶ κάλλαια (τά). (Ἀτ. Τ. Β', σελ. 168 καὶ 204.) Ἔτι καὶ κάλλη τοῦ πετεινοῦ τὸ ἄλλως λεγόμενον σταθόρι, διότι ἔχει ἄνθη

κόκκινα καὶ ὅμοια μὲ τοῦ πετεινοῦ τὰ κάλλη. Ὅτι δὲ τὸ σταθόρι ἢ σταθώρει εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὸ στάθι καὶ θεώρει, τοῦτο ὁμοιάζει τὴν παραγωγὴν τοῦ μπακάλη (παντοπώλου) ἀπὸ τὰς τουρκικὰς λέξεις, μπάκ ἀλ, ἤγουν βλέπε καὶ λάβε. Σημειωτέον δὲ ἔτι, ὅτι ἄλλο τὸ σταθόρι καὶ ἄλλο ὁ ἀμάραντος, οὕτω παρ' ἡμῖν λεγόμενος μέχρι τῆς σήμερον. (Ἀτ. Τ. Α'—Β', σελ. 541.)

Καπυροῦδι, πληθυντ. καπυρούδια, μικρὰ καπύρα (Κυπρ.) Ἐν τῇ λέξει ταύτῃ λέγει, ὅτι εἶναι σύνθετος ὄχι ἀπὸ τὸ καίειν καὶ πυροῦν, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ καὶ πυρόω (διὰ συγκοπῆς δηλ.), οἷον καταπυρόω, καπυρόω, καπυρόνω, καταπύρα, καπύρα. Ἂν οὕτως ἔχῃ, πρέπει νὰ γράφωνται διὰ δύω ππ, οἷον καππυρόνω, καππύρα.

Καρκιοφλοΐζω, φλογίζω τὴν καρδίαν (Κυπρ.) Ἡ καλὴ αὕτη λέξις λέγεται κοινῶς καὶ ἐν Ῥόδῳ καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῆς ῥηματικά, οἷον Καρδιοφλογίζω, καρδιοφλόγισις, καρδιοφλογισμένος.

Κατάβαρος ἡ ἔγκυος (Κυπρ.) Κατάβαρη καὶ ἐν Ῥόδῳ καὶ ἐν ταῖς ὥραις της ἑτοιμόγεννη, ἀρχ. ἐπίτοκος. Παρὰ Ξενοφῶντι ἀπαντᾶται βαρυνομένη καὶ κινδυνεύουσα, τὸ καὶ ἄλλως λεγόμενον πρόσβαρον.

Καφίζι(ον), μέτρων ξηρῶν ἴσον τοῖς τρισὶ τετάρτοις τοῦ ἡμετ. κοιλοῦ, τὸ δὲ ρόδιον καφίζιον εἶναι τὸ ὄγδοον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Κυπρ.). Λέγει ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ καύκη. Νομίζω ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ καπίθη θηλ., τὸ δὲ οὐδέτ. ὑποκοριστικὸν καπίθιον μέτρον ξηρῶν. Ἡ τροπὴ τοῦ π εἰς φ καὶ τοῦ θ εἰς σ εἶναι συνήθη.

Καυλώνει, κάμνει καυλόν· ἐκαύλωσαν τὰ σέλινα, κλπ. (Κυπρ.) Ἐντεῦθεν λέγεται καὶ ἡ ἀσελγὴς γυνὴ καύλα, ἐξ ἧς προῦκυψαν, λέγει, αἱ παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει λέξεις καῦκος καὶ καύκα, ἃς ὁ Κοραῆς ἀπορεῖ πόθεν νὰ παράγῃ (Κυπρ.) (Ἀτ. Τ. Α', σελ. 247.) Ὁ Κοραῆς ἀπορεῖ περὶ τῆς ἐτυμολογίας καύκου καὶ καυκαλίδος, ὅπερ ἐστὶ εἶδος φυτοῦ, καὶ ἀγρίου λαχάνου. Ἡ αὐτὴ ἀπορία, λέγει, τὸν κρατεῖ, διατί ὠνόμαζαν οἱ Γραικορωμαῖοι καύκαν τὴν παλλακίδα, καὶ διατί ὀνομάζουσιν ἀκόμη σήμερόν τινες ἐξ ἡμῶν καῦκον τὸν μοιχόν; Περὶ τοῦ αὐτοῦ τούτου εἶπον καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν *Φιλομαθῶν* τὴν γνώμην μου, ἥν τινα ἐπαναλαμβάνω καὶ νῦν ἐν συντόμῳ.

Γνωστὰ εἶναι, νομίζω, τὰ γενέθλια τοῦ καύκου καὶ τῆς καυκαλίδος· καυκαλίδα ὀνομάζομεν εἰσέτι εὐῶδές τι φυτόν, ἔχον φύλλα ὅμοια τοῖς τοῦ πετροσελίνου (μαϊτανοῦ) οὖλα καὶ τρυφερά· γνωστὸν ἔτι εἶναι, ὅτι πολλαὶ λέξεις ἀπὸ τοῦ κ ἀρχόμεναι, ἔχουσιν ἀρκτικὸν καὶ τὸ β: οἷον καύκαλον βαύκαλον, καυκαλὶς βαυκαλὶς, καῦκος βαῦκος, καυκίζομαι βαυκίζομαι κτλ. ἀλλὰ βαυκίζομαι σημαίνει θρύπτομαι, κάμνω ἀσελγῆ λυγίσματα καὶ ἑταιρικά· καὶ βαύκισμα, καὶ βαυκισμὸς εἶναι ἡ πρᾶξις τοῦ βαυκίζεσθαι, καὶ εἶδος χοροῦ ἀσέμνου, καὶ ᾠδῆς ἀσελγοῦς· καὶ βαῦκος τελευταῖον σημαίνει ἁβρὸς, τρυφηλὸς, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ σημαίνουσι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ κ ἀρχόμενα, καὶ τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ ἤθη τοῦ καύκου καὶ τῆς καύκας, τῶν μοιχῶν, καὶ τῶν παλλακίδων. Ἀτ. Τ. Α. σελ. 246—247. καὶ Τ. Β' σελ. 188.

Καλόηρος· λυχνοστάτης. (Κυπρ.) Παρ' ἄλλοις λέγεται σκεῦός τι, ὡς μέγα φανάριον, διὰ σανιδίων στενῶν κατεσκευασμένον, ἵνα ἐπ' αὐτοῦ ξηραίνουσι τὰ βεβρεγμένα φορέματα. (Ἀτ. Τ. Α' σελ. 213.)

Κημός· (χυδ. παρὰ Κυπρίοις Τσημός. (Κυπρ.) Ἐν Ῥόδῳ λέγεται κακῶς μουστοῦχι (τὸ), ἴσως κατὰ μετάθεσιν γραμμάτων ἀπὸ στομοῦχι (στόμα ἔχειν)· στομοῦχι ἤκουσα αὐτὸ λεγόμενον ἐν Ἀμοργῷ· ἴσως δὲ ἐκ τοῦ μουτζίκιον (τό).

Κλιάρος (ὁ) κριὸς μέγας· γίνεται δὲ ἐκ τοῦ κέρας, κεραὸς, κριός. (Κυπρ.) Παρὰ Ῥοδίοις λέγεται κριάρος ὁ κριὸς, ὅστις εἶναι τὸ ἄριστον τῶν ἀρσεν. ἀρνίων. Γίνεται δὲ ἐκ τοῦ κριὸς εἰς αρος, ὡς μεγεθοντικὸν, ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπαρος· τὸ δὲ κριὸς παράγεται ἐκ τοῦ κρείων κρῖος, κριός.

Κνηζίν, βότρυς σταφυλῆς (Κυπρ.) Παρὰ Ῥοδίοις λέγεται ὀρθῶς βοτρύδι(ον) (τό). Παρ' ἄλλοις δὲ βαρβάρως τζαμπί.

Κοίτη (ἡ) τὸ μέρος τοῦ ὀρνιθῶνος, ὅπου κοιμῶνται τὰ πτηνά· καὶ

Κοιτιάζω· κοιμῶμαι (Κυπρ.) Παρὰ Ῥοδίοις κοίτη καὶ κοιτάζω, κυρίως ἐπὶ ὀρνίθων, μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων· λέγεται δὲ οὐ μόνον κοιτάζω, ἀλλὰ καὶ περισπ. κοιτῶ, καὶ προστακ. κοίτα: οἷον «Ἀπὸ τ' ἁγί-Νικήτα, κοίτα, ἀπὸ τ' ἁγί-Γιωργιοῦ ξεκοίτα.» Ἐν δὲ τῇ λέξει κοίτη κατὰ λάθος πάντως γράφει, ὅτι ἡ κοίτη παρὰ Ῥοδίοις λέγεται κούρνη. Ἡ λέξις αὕτη παρὰ Ῥοδίοις εἶναι πάντῃ ἄγνωστος.

Κοκκαληῶ· κοκκαλίζω παρ' ἡμῖν· τρώγω, λέγει, κάμνων ἦχον κροῦ, κροῦ. (Κυπρ.) Ἐν Ῥόδῳ κοκκαλίζω, λέγομεν, ὁπότε ἐμφαίνεται ὅτι τρώγω μέχρι κοκκάλων· ὅπερ ἄλλως λέγεται συγκόκκαλον· οὕτω μήτηρ ἐλέγχουσα τὸ ἄτακτον τέκνον αὐτῆς λέγει· Μ' ἔφαγες, υἱέ μου, καὶ μ' ἐκοκκάλισες.

Κόλυμπος, λάκκος πλήρης ὕδατος· ὁ δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κόλυμβος δηλοῖ τὸ παρ' ἡμῖν κολύμβημα. Νυκτὸς γενομένης οὐκ ἔτι ἐνεγκὸν τὸ μειράκιον παρείθη τῷ κολύμβῳ, καὶ ἀποθνήσκει. (Ξεν. Ἐφ. 3. 2). (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ Κολύμπους λέγουσιν οἱ χωρικοὶ λάκκους βαθεῖς ἐν τοῖς ποταμοῖς, καὶ πλήρεις ὕδατος, ὅπου κολυμβοῦσι· νομίζω δὲ ὅτι καὶ ὁ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κόλυμβος λάκκον βαθὺν σημαίνει, καὶ οὐχὶ κολύμβημα, καὶ ὅτι τὸ μειράκιον ἀφέθη εἰς τοιοῦτον κόλυμβον καὶ ἐπνίγη.

Κοπίδιν· κοπτερὸν ἐργαλεῖον, δι' οὗ οἱ σιδηρουργοὶ κόπτουσιν εἰς τεμάχια τὸν σίδηρον· ἡ δ' ἀρχαία κοπὶς κυρίως ἦτο μάχαιρα πρὸς πόλεμον, ἢ καὶ διὰ τὸ μαγειρεῖον. (Κυπρ.). Ἐν δὲ Ῥόδῳ, κοπίδι λέγεται, δι' οὗ οἱ ὑποδηματοποιοὶ κόπτουσι τὰ πετζία.

Κορώνω· μεστώνω ἐπὶ καρπῶν σταφίδων (Κυπρ.) Παρὰ Ῥοδίοις ἐκ τοῦ κόρος, κορόνω, γεμίζομαι, ὀγκόνω· οἷον ἐκόρωσαν τὰ βυζιὰ τῆς λεχούσας· ὅπερ λέγεται ἀμετ. ὤγκωσαν ἀντὶ ὠγκώθησαν τὰ βυζιά. «Ὤγκωσαν τὰ βυζάκια μου, ὤφου το τὸ μωρόν μου!»

Κόστωμα· σκότωμα κυρίως ἐπὶ καρπῶν, καὶ

Κοζώνω, σκοτώνω ἐπὶ καρπῶν μόνον· τὸ ἀρχαῖον σκοτόω, σκοτίζομαι καὶ μόνον ἐπὶ ἀνθρώπου· καὶ ὅτι σημαίνει φονεύω καὶ τλπ. (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ λέγεται τὸ κοστόνω, ὅπερ παράγεται, νομίζω ἐκ τοῦ κόττω (κόπτω), κοττόω, κοττόνω καὶ κόσσω κοσσόνω· καὶ σημαίνει κτυπῶ, βλάπτω, κολοβόνω· κυρίως ἐπὶ καρπῶν: οἷον τὰ σῦκα ἐκόστωσαν (ἀμεταβάτως)· δηλαδὴ εἶναι κοστωμένα, βεβλαμμένα, καρφωμένα. Ἰδ. κόττημα καὶ κόττω τῶν Κυπριακῶν. Σελ. 313.

Κοτρότσουλον· φλοιὸς ὠοῦ (Κυπρ.). Ἐν δὲ Ῥόδῳ λογικώτερον αὐγοφυλλίδα.

Κυνόστομον· ὡς καὶ παρὰ Παφίοις, τὸ μέτρον τὸ μεταξὺ τῆς τεντώσεως τοῦ λιχανοῦ καὶ ἀντίχειρος (Κυπρ.). Καλὴ ἡ λέξις αὕτη, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥοδίοις οὐκ ἀλόγως, νομίζω, ὀρνιθόσκελον (τὸ) λέγεται.

Κοκκουμάρα· Κλουκούνα, ἡ κλουκοῦ ἡμετ. ἀγγεῖον ὕδατος μὲ τρύπας· παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις ἐλέγετο κουκούμιον, ἐν ᾧ ἔθετον ἰδίως θερμὸν ὕδωρ. Ἡ κλουκούνα γίνεται ἐκ τοῦ ἤχου κλοῦ, κλοῦ, ὃν ποιεῖ τὸ ὕδωρ ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμενον (Κυπρ.). Καὶ παρὰ Ῥοδίοις κουκουμάρα λέγεται ἡ ἄλλως λαγήνα· ἡ δὲ κλουκούνα παρ' ἡμῖν λέγεται κουκλουκέρη (ἡ) διὰ τοῦ κλοῦ, κλοῦ, κρότον. Ἕνεκα δὲ τούτου ἔλεγον ἄλλοτε ὅτι πρέπει ἴσως νὰ ὀνομασθῇ κουκλουκίδα, ὁ βαρβάρως λεγόμενος ναργιλὲς, διότι καὶ αὐτὸς, ὡς ἡ κουκλουκερὴ, κουκλουκίζει.

Κουκουμίζω (ἴδε ἀνωτέρω) παρὰ Ῥοδίοις σημαίνει ζεσταίνομαι· διότι κουκούμιον παρὰ Ῥοδίοις λέγεται ἀγγεῖον χάλκινον, ἐν ᾧ θερμαίνουσιν ὕδωρ· ἔθεν καὶ τὸ ῥῆμα κουκουμίζω, θερμαίνομαι, ζεσταίνομαι: οἷον ἐκάθισα εἰς τὸ προσήλιον καὶ ἐκουκούμισα.

Κούτσακος καὶ κουτσάκιν· ἄγουρον σῦκον, ἢ ἄπιον (Κυπρ.). Ἐν Ῥόδῳ τὰ ἄγουρα σῦκα λέγομεν ἀλόθια (τὰ), ἐν δὲ Ἀμοργῷ λύθια· ἀρχ. ὀλύνθια, τὰ δὲ ἄλλα ὀπωρικά, καὶ ἰδίως τὰ ἄγουρα σταφύλια λέγομεν ἀφφάκια· ἀρχ. ὀμφάκια, ἐκ τοῦ ὄμφαξ-ακος.

Κωλοσυρματιά· ἡ σουρμὴ παρ' ἡμῖν τῶν ζώων (Κυπρ.). Προσθέτει δὲ καὶ παροιμ. «θωρεῖς τὰ θερκά, καὶ γυρεύεις τὴν κωλοσυρματίαν»; Παρὰ Ῥοδίοις λέγεται συρμὸς (ὁλκὸς ἀρχ.), καὶ παροιμία· «Τ' ὀφεῖδι θωρεῖς, καὶ τὸν σύρμὸν γυρεύεις»;

Κωνάριν. Τὸ μικρὸν κρόμμυον, ὁ μικρὸς δηλαδὴ κόκκος, ἢ κῶνος τοῦ κρομμύου, τὸ κοκκάρι παρ' ἡμῖν (Κυπρ.). Καὶ παρὰ Ῥοδίοις κόκκάρι λέγεται· γίνεται δὲ τοῦτο ἀπὸ σπόρον τοῦ κρομμυδίου, ὅστις ὀνομάζεται μελάνθιον. (*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΕΙΚΩΝ

ΤΗΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

Ὅπως καλῶς ἐννοήσωμεν τὰ ἔργα καὶ τὸν βίον τῶν σοφῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὧν τὴν λαμπρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ πινακοθήκην μέλλομεν νὰ διατρέξωμεν μετὰ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ἀνάγκη ν' ἀπαλλαχθῶμεν ὅσον ἔνεστι τῶν τε προκαταλήψεων καὶ τῶν ἕξεων τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης. Ὅπως ἐκτιμήσωμεν κατ' ἀξίαν τοὺς ἐξόχους ἄνδρας τῆς Ἑλλάδος, Αἰγύπτου καὶ Ῥώμης, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίσωμεν εἰς τί συνίστατο ἡ ἐπιστήμη κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς πρώτης αὐτῆς ἀναπτερώσεως. Ἡ ἀρχαιότης οὐδέποτε ἐγνώρισε τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν σοφῶν, οὓς ἡμεῖς ὀνομάζομεν τὴν σήμερον *εἰδικούς*. Νὰ λάβῃ τις ἕνα κλάδον μεμονωμένον τῆς ἐπιστήμης, νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς καλλιεργείας ν' ἀνθήσῃ, ἀφοῦ πρῶτον χωρίσῃ ἀπὸ τοῦ κορμοῦ ὅστις ἔδιδεν αὐτῷ καὶ χυμὸν καὶ ζωὴν, νὰ εἶναι ἁπλοῦς μαθηματικὸς καὶ ν' ἀγνοῇ τὴν ἀστρονομίαν, τὴν φυσικὴν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὰς ὡραίας τέχνας, τοῦτο οὐδείς ποτε ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Οἱ φιλόσοφοι τότε δὲν κατεγίνοντο νὰ συγκεντρώσωσι τὰς μελέτας αὐτῶν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ ἑνὸς μόνου κλάδου τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἐνηγκαλίζοντο τὸ δένδρον ὁλόκληρον.

Ὅθεν οἱ νόες τῆς ἀρχαιότητος εἶναι οὐσιωδῶς σύνθετοι. Ἀναμφιβόλως τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐπιστημῶν εὑρίσκετο τότε εἰς νηπιώδη κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ τοιαύτας οὔσας ἐγίνωσκον αὐτὰς συμπάσας οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι. Μετεχειρίζοντο τὰς μὲν ἵνα ἐξηγήσωσι τὰς δὲ, καὶ ἔφθαναν ἐνίοτε εἰς ἐξαγόμενα ἅτινα ἐκπλήττουσιν ἡμᾶς ὅταν στοχασθῶμεν πόσον ἀδύνατα καὶ ἀβέβαια ἦσαν τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτῶν διδόμενα, καὶ πόσον ὀλίγαι αἱ πηγαὶ ἀφ' ὧν ἠρύοντο.

Ναὶ μὲν κατά τινα χρόνον παρασκευασθέντα διὰ πολλῶν ἀρχαιοτέρων ἐργασιῶν ἐφάνησαν ἐπὶ μικρὸν εἰδικότητες εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ, θαυμάσιον τὸ φαινόμενον! πᾶσαι αὗται συνηντήθησαν εἰς ἕνα καὶ

μόνον ἄνθρωπον, τὸν Ἀριστοτέλη. Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἠρίθμησε, διήρεσε καὶ κατέταξε τὰς ἐπιστήμας, ἀποκαταστήσας ἑκάστην ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐδάφους, ὡς ἐντὸς λογικῶν ὁρίων. Ἀλλ' εἶναι χρεία νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην, τὴν ἐνεργηθεῖσαν διὰ τῆς ἐργασίας ἑνὸς μόνου νοὸς, οὐδὲν ἦτον ἀληθῶς μεμονωμένον; Ἀποχωρίσας ἑκάστην ἐπιστήμην ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἠδύνατο νὰ στερήσῃ αὐτὴν τῆς ζωῆς καὶ τῶν φώτων, ἅτινα ἔπρεπε νὰ λάβῃ παρὰ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν συνηνωμένων πανταχοῦ ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτοῦ κεφαλῇ.

Ἀλλ' ἐκ τίνος ἑστίας ὁ Ἀριστοτέλης ἐδανείσθη τὸ φῶς ἐκεῖνο, οὗ τινος ἡ λάμψις ὡδήγει αὐτὸν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς γιγαντιαίας αὐτοῦ ἐγκυκλοπαιδείας; Ἐκ τῶν πολυαρίθμων συγγραμμάτων τῶν προαχθέντων παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ἀφ' ἧς ἡ ἐπιστήμη εἶχε βλαστήσει τὰ πρῶτα αὐτῆς ἄνθη ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας· ἐκ τῆς ἀχανοῦς φιλοσοφικῆς ἐγκυκλοπαιδείας συγκεχυμένης μὲν ὁπωσοῦν, ἀλλὰ δαψιλεστάτης, ἣν παρουσιάζουσιν ἡμῖν τὰ βιβλία τοῦ Πλάτωνος. Προσθετέον δὲ ὅτι καὶ διὰ τοῦ οὐσιωδῶς δημιουργοῦ αὐτοῦ πνεύματος πολλὰ παρήγαγεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἠρύσθη πρὸ πάντων τὰς ἰδέας αὐτοῦ ἐκ τῶν πορισμάτων τῶν ἰδίων σπουδῶν ἃς ὤθησε συγχρόνως πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, γονιμοποιήσας αὐτὰς διὰ σπουδαιοτάτων μελετῶν, ἀφότου, χωρισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος μετὰ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἃ ἔκρινε νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης, ἐξηκρίβωσε διὰ τῆς πείρας, ηὔξησε διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ διέκρινε διὰ τῆς ἀναλύσεως πάντα τὰ τοσούτῳ ποικίλα στοιχεῖα τῆς τότε φιλοσοφίας. Διότι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ ὀρθῶς κρίνειν ἴσην πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ καλῶς βλέπειν. Ὁ μέγας αὐτοῦ νοῦς συνενῶν δύο μεγάλα δῶρα, ἅτινα εἰσὶ σχεδὸν πάντοτε κεχωρισμένα, ἦτο ἐνταυτῷ θετικός τε καὶ μεταφυσικὸς εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν.

Ὅθεν ὅτε ἐφάνη ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῷ μεγαλείῳ τὸ πολυποίκιλον ἔργον τεσσαρακονταετῶν διηνεκῶν πόνων, ὑπῆρξεν ἐποχὴ ἀπαράμιλλος οὐ μόνον πρὸς τὴν σοφὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἱστορίαν πάντων τῶν λαῶν. Μὴ σκοποῦντες ἐνταῦθα ν' ἀπαριθμήσωμεν τὰ πολυάριθμα συγγράμματα τοῦ ἀθανάτου φιλοσόφου τῶν Σταγείρων, λέγομεν μόνον ὅτι ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ συγκροτηθεισῶν ἐπιστημῶν αἱ μὲν ἐξῆλθον τέλειαι ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ τοσούτῳ τέλειαι ὥστε οὐδὲν προσετέθη εἰς αὐτὰς ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, αἱ δὲ, ἐπιδεκτικαὶ ὡς ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως ἀναπτύξεως καὶ προόδου, ἐπὶ τοσούτων ἀληθῶν καὶ στερεῶν θεμελίων ἱδρύθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε οὐδέποτέ τις ἐζήτησε νὰ μετατοπήσῃ αὐτάς.

»Οὐδὲν τῶν ὄντων, λέγει ὁ Κικέρων, παρήχθη διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἕκαστον πρᾶγμα ἔχει καὶ ἀρχὴν καὶ ἀλλεπάλληλον ἀνάπτυξιν. Ἡ ἀληθὴς αὕτη παρατήρησις ἐφαρμόζεται εἴς τε τὰ ἔργα τοῦ νοὸς καὶ εἰς τὰ προϊόντα τῆς ὕλης. Αἱ ἀπέραντοι τοῦ Ἀριστοτέλους γνώσεις ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἱ τῶν προγενεστέρων δὲν ἦσαν ὁλωσδιόλου μάταιαι καὶ κοῦφαι, διότι ἡ ἐντελὴς ἐπιστήμη ὑποθέτει πρὸ αὐτῆς σχέδιον ἐπιστήμης. Ταῦτα τῆς φιλοσοφίας τὰ στοιχεῖα, τὰς πρώτας ταύτας ἰδέας τῶν ἐπιστημῶν προτιθέμεθα νὰ ἰχνηλατήσωμεν ἀνατρέχοντες εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐργασθέντας καὶ προετοιμάσαντας τὴν ἀνύψωσιν αὐτοῦ καὶ τὸν θρίαμβον. Θέλομεν προσπαθήσει ἐνταυτῷ νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτοὺς τούτους τοὺς φιλοσόφους, ἀναμιμνήσκοντες πᾶν ὅ,τι οἱ παλαοὶ συγγραφεῖς καὶ αἱ παραδόσεις διετήρησαν ἡμῖν ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν.

Οἱ βίοι τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶναι ἄμοιροι συμβάντων, μάλιστα δὲ καὶ δραμάτων ἐνίοτε συγκινητικῶν. Ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο δὲν θέλομεν ἐπαναλάβει μετὰ τοῦ Κ. Κουζὲν, ὅτι, «ἡ φιλοσοφία ἐγεννήθη ἐν αἵματι καὶ δάκρυσιν.» Ὅπως ἀποκαταστήσωμεν αὐτὴν ἐνδιαφέρουσαν δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ μεγαλύνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων αὐτῆς. Ἓν μόνον ἤρκεσεν ὅπως παραδώσῃ εἰς τὴν ἀπέχθειαν τῶν μεταγενεστέρων πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπιβουλεύουσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοός. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, τὴν ἱστορίαν ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας, ὅτι ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὸν Ἀναξαγόραν καταδικασθέντα εἰς θάνατον παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ σωθέντα διὰ τοῦ Περικλέους, καθὼς καὶ τὸν Ἀριστοτέλη ἐξορισθέντα ἑκουσίως μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅπως διαφύγῃ τοὺς πολιτικοὺς αὐτοῦ ἐχθροὺς, ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους εἶναι μοναδικὸς εἴς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχαιότητα. Οὐδεμία σύγκρισις πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀπείρων θυμάτων ἅπερ κατέφαγεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὁ Μολὸς (1) διψῶν τὸ αἷμα τῶν ἐλευθεροφρόνων. Πόσοι κατὰ τὸν μεσαιῶνα μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀπωλέσθησαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ὅπως ἐξιλεώσωσιν ἰδέας, αἳ οὐδ' ὡς φιλοσοφικαὶ ἐκρίνοντο, ὧν ὅμως τὸ ἔγκλημα συνίστατο ὅτι διέφερον τῶν τοῦ δεσπότου. Πόσοι παρεδόθησαν εἰς τὴν πυρὰν, πόσοι ἐβασανίσθησαν δι' ἁπλᾶς θεολογικὰς ἔριδας ἢ διὰ γελοίας ὑποψίας γοητείας καὶ μαγείας!

Οἱ ἀληθεῖς ἐχθροὶ τῶν σοφῶν καὶ τῶν φιλοσόφων

(1) Εἴδωλον τῶν Φοινίκων, τῶν Καρχηδονίων καὶ τινων ἄλλων φυλῶν, εἰς ὃ προσεκομίζοντο ἀνθρώπινα ὁλοκαυτώματα, καὶ μάλιστα παιδία.

κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦσαν, ἡ γενικὴ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ, χυδαῖαι τινὲς δεισιδαιμονίαι οἷα ἡ ἀπαγορεύουσα τὸ ἅπτεσθαι τῶν πτωμάτων, ἐπὶ τέλους ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ παραιτῇ τις τὴν πατρίδα πρὸς ἀναζήτησιν εἰς ἀπώτατα μέρη γνώσεων τινῶν, εἴτε ἐκ διαδοχῆς τηρουμένων ὑπό τινων ὡς μονοπώλιον, εἴτε κεκρυμμένων ἐντὸς ναῶν ὑπὸ ἱερέων φυλασσόντων αὐτὰς μετὰ μεγίστης ζηλοτυπίας.

Αἱ περιηγήσεις αὗται ἀναλαμβανόμεναι πρὸς μόνον τὸ συμφέρον τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἦσαν εἰς πάντας συγκεχωρημέναι.

Ὅπως ἀποκτήσῃ γνώσεις τινὰς ὁ Πυθαγόρας παρὰ τῶν ἱερέων τῆς Αἰγύπτου ὑπεχρεώθη νὰ γίνῃ αὐτὸς ἱερεὺς, μετὰ μακρὰν καὶ αὐστηρὰν δοκιμασίαν ἐν τοῖς ναοῖς. Μετά τινα ἔτη αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Περσῶν τῶν κατακτησάντων τὴν χώραν, ἀπήχθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα ὡς λάφυρον τοῦ Καμβύσου.

Ὁ Δημόκριτος, ἀφοῦ ἐδαπάνησε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ μακροῦ αὐτοῦ βίου εἰς ἐπιστημονικὰς περιηγήσεις κατὰ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἄβδηρα πλήρης μὲν ἡμερῶν καὶ γνώσεων ἀλλὰ πτωχὸς, διότι ὁ ἔρως τῆς μαθήσεως κατέφαγεν ὅλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν. Οἱ συμπολῖται αὐτοῦ ἐφήρμοσαν τότε τὸν νόμον τὸν ἀφορῶντα τοὺς υἱοὺς τοὺς σπαταλήσαντας τὴν πατρικὴν περιουσίαν, καὶ ὡς ἐκ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τοῦ ζῆν, οἱ Ἀβδηρῖται ἐξέλαβον αὐτὸν ἐπὶ πολὺν χρόνον παράφρονα. Ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα ὀνόματα ἀναφέρομεν Κτησίαν τὸν Κνίδιον, Δημοκήδην τὸν Κροτωνιάτην, ἀμφοτέρους σοφοὺς ἅμα δὲ καὶ περιφήμους ἰατροὺς, οἵτινες προσκληθέντες παρὰ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτῶν ἐκρατήθησαν αἰχμάλωτοι, ἕνεκα τῶν γνώσεων καὶ τῶν προσδοκωμένων παρ' αὐτῶν ὑπηρεσιῶν.

Ἰδοὺ ὁποία ἦτο ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας κατάστασις τῶν φιλοσόφων καὶ μάλιστα τῶν πλουσίων, ἐκείνων οἵτινες ἠδύναντο ν' ἀποδημῶσι πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἐπιστήμης εἰς τὰς ξένας αὐτῆς ἑστίας. Τὰ πράγματα οὕτω πως ἔτρεχον ἀπὸ τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ πέμπτου αἰῶνος π. Χ., δηλαδὴ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν ἡ μὲν Ἰώνιος σχολὴ ἔλαμπε δι' ὅλης αὐτῆς τῆς λαμπρότητος, ἡ δὲ τοῦ Πυθαγόρου ἐθεμελιοῦτο ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι. Ἐκ τούτου εὐκόλως συμπεραίνομεν τί ὑπῆρχε πρὸ ταύτης τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐποχῆς κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον, τὴν λαμπρυνθεῖσαν διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν ὀνομασθέντων *ἑπτὰ σοφῶν*. Τί ἄρα ἠδύνατο τότε νὰ πράξῃ καὶ ὁ εὐφυέστατος περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν, ὅταν πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν ἄλλων προσκομμάτων, ἅτινα ἀπήντα καθ' ἕκαστον βῆμα ἡνοῦτο καὶ ἡ πτωχεία! Τὸ μόνον αὐτοῦ καταφύγιον ἦτο νὰ περιορίζεται εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, νὰ μελετᾷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως, καὶ νὰ λέγῃ μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου σοφοῦ· «φέρω τὰ πάντα μετ' ἐμαυτοῦ.»

Ἀλλ' ὅ,τι ἔφερεν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος μεθ' ἑαυτοῦ δὲν ἔμελλε νὰ χορηγήσῃ στοιχεῖα ὠφέλιμα εἰς τὴν ἐπιστήμην οἵαν ἐννοοῦμεν αὐτὴν σήμερον. Ἡ ἐπιστήμη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *σοφοῖς*, ἦτο φιλοσοφία ὁλωσδιόλου ἐσωτερική, ὀλίγον διαφέρουσα τῆς καθαρᾶς ἠθικῆς, ἤτοι στοιχείου ὅπερ εἴμεθα ἠναγκασμένοι ν' ἀποκλείσωμεν τῆς βιογραφικῆς ἡμῶν συλλογῆς, ἀδυνατοῦντες νὰ ὁρίσωμεν αὐτῷ βαθμόν τινα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου.

Δὲν νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ πτωχεία ὑπῆρξε πρὸς τὸν φιλόσοφον τῶν ἀρχαίων χρόνων πρόσκομμα μεγαλήτερον τῆς γενικῆς ἀμαθείας τοῦ λαοῦ. Ὁ φιλόσοφος οὐ μόνον οὐδεμίαν βοήθειαν προσεδόκα παρὰ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος κατεγίνετο εἰς τὸ ν' ἀποθαρρύνῃ αὐτὸν καὶ νὰ παρεμβάλῃ μυρία ἐμπόδια. Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐκτιμῶσι τὰ ἔργα τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζουσι προηγουμένως τ' ἀποτελέσματα, καὶ προθύμως μυκτηρίζουσι πᾶν τὸ ἀνώτερον τῆς κρίσεως αὐτῶν, ἐνίοτε μάλιστα καὶ θορυβοῦνται. Τὸ συμβὰν τοῦ Δημοκρίτου δὲν εἶναι μοναδικὸν, ἐξ ἐναντίας εἶναι παράδειγμα δυνατὸν ν' ἀπαντηθῇ καὶ ἄνευ τῆς ἀμαθείας τῆς ἀρχαιότητος. Οὐκ ὀλίγοι σοφοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου εἶδον τοὺς φίλους αὐτῶν καὶ αὐτὰς αὐτῶν τὰς οἰκογενείας μεταβαλλομένους εἰς Ἀβδηρίτας. Ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως τὸ μέγα κακὸν, ἐξ οὗ ἔπαθεν ἡ ἀρχαία φιλοσοφία πολὺ πλέον ἢ ἐκ τῶν σπανίων προσβολῶν ἃς ἐδοκίμασε κατ' αὐτῆς ἡ ἐξουσία.

Ὅτι ἡ ἐν Ἰωνίᾳ θεμελιωθεῖσα σχολὴ τοῦ Θάλητος προηγηθεῖσα προητοίμασε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σωκράτους καὶ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦτο εἶναι πρόδηλον· ἀλλὰ καὶ τοῦ Θάλητος ἡ σχολὴ πρέπει νὰ προητοιμάσθῃ δι' ἰδεῶν καὶ παρατηρήσεων ληφθεισῶν ἐκ τῶν προηγουμένων αἰώνων.

Ἡ διανοητικὴ αὕτη γενεαλογία εἶναι ἀνάγκη λογική· καὶ ὅμως ἀμηχανοῦμεν πῶς ν' ἀποδείξωμεν αὐτὴν δι' ἀμέσων τεκμηρίων, ὡς στερούμενοι πάσης ἀσφαλοῦς μαρτυρίας. Ἡ ἱστορία σιωπᾷ, ἐνῷ καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος ἱστορικὸς, οὗ τινος περιεσώθησαν τὰ συγγράμματα, ὁ Ἡρόδοτος λέγω, ἔγραψε κατὰ τὴν πέμπτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ὁ Ἡρόδοτος ἠρύσθη βοβαίως εἰδήσεις ἐκ προγενεστέρων συγγραφέων· ἀλλὰ καὶ οἱ προγενέστεροι οὗτοι, ὧν μόλις γινώσκομεν τὰ ὀνόματα, δὲν ἐχορήγησαν αὐτῷ μεγάλα φῶτα περὶ τῶν γεγονότων τῆς ἐπιστημονικῆς τάξεως, ἐκείνων μάλιστα ὧν ζητοῦμεν νὰ διευκρινήσωμεν τὴν ἀρχήν.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ στηριχθῶμεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν θύραθεν συγγραφέων, εἰς τὸν Ἡρόδοτον πρέπει νὰ προστρέξωμεν διὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ ἀορίστου χρόνου, ἣν ὀνομάζομεν προϊστορικήν. Αἱ ἀρεταὶ, ὧν ἕνεκα ὁ Ἡρόδοτος ὠνομάσθη παρὰ τῆς Ἑλλάδος πάσης «Πατὴρ τῆς Ἱστορίας» συνιστῶσιν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον. Εἰ δὲ καὶ ἀποδίδεται αὐτῷ ἀφελής τις εὐπιστία, ποτὲ ὅμως δὲν κατεκρίθη δι' ἔλλειψιν ἀληθείας καὶ εἰλικρινείας.

Ἀλλὰ καὶ τῆς εὐπιστίας αὐτοῦ δὲν ἐγένετο ἴσως ὅση κατάχρησις λέγεται. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει πολλοὺς μύθους, οὓς ἤκουσε συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων καὶ κατ' ἐξοχὴν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πανάρχαιον τῶν νόμων, τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων καὶ τῆς δυναστείας αὐτῶν. Ἀλλ' ἐὰν μετέδωκεν ἡμῖν χιμερικάς τινας παραδόσεις, συνέλεξεν ὅμως καὶ μέγαν ἀριθμὸν γεγονότων, βεβαίως ἀληθινῶν, εἰ καὶ ἀμφισβητουμένων ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν ἕνεκα τοῦ τεραστίου αὐτῶν χαρακτῆρος. Δημοσιεύομεν παρὰ πολὺ ὅτι ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξεν τόπος θαυμάτων, καὶ ὅτι ἡ ἀλήθεια, ἡ πηγάζουσα ἐκ τῆς χώρας ταύτης, ἤθελε φανῆ ἀλλαχοῦ μυθώδης. Ἔστωσαν εἰς παράδειγμα αἱ πυραμίδες· ἐὰν αὗται, αἵτινες μετὰ τοσούτους αἰῶνας, ἀνυψοῦσι τοὺς καταπληκτικοὺς αὐτῶν ὄγκους μεταξὺ τῶν κοιλάδων τῆς Μέμφιδος καὶ τῶν Θηβῶν, δὲν ὑπῆρχον πλέον, τίς τῶν σημερινῶν ἀναγνωστῶν δὲν ἤθελε δυσπιστήσει πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα; Καὶ αὐτοὶ οἱ κριτικοὶ ἤθελον σπεύσει διὰ παντοίων συλλογισμῶν ν' ἀμφισβητήσωσι τὰς γιγαντιαίας ἀναλογίας τῶν μνημείων τούτων, ὧν ἡ ὕπαρξις αἰτιολογεῖται τόσον ὀλίγον, ὥστε καὶ τὴν σήμερον ἔτι ὁ ἀληθὴς προορισμὸς αὐτῶν εἶναι διηνεκὲς ἀντικείμενον φιλονεικιῶν μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ἱστορικὸν μνημεῖον προηγηθὲν τέσσαρας ἢ πέντε αἰῶνας τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἡροδότου, εἶναι δὲ τοῦτο ἡ Βίβλος, ἡ ἀκριβέστερον τὰ πρῶτα πέντε βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἅ τινα διὰ τὴν συνάφειαν αὐτῶν ὠνομάσθησαν Πεντάτευχος. Δύσκολον ὅμως νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς, διότι θεωροῦμεν τολμηρὸν ν' ἀναμίξωμεν εἰς τὴν συνήθη καὶ μὴ πνευματέμφορον ἱστορίαν τὰ γεγονότα, ὅσα συνέβησαν μεταξὺ λαοῦ διοικηθέντος θεοκρατικῶς διὰ τῶν ἀμέσων διαταγῶν τοῦ Θεοῦ. Αἱ διηγήσεις τῆς Βίβλου παριστάνουσι τὴν τάξιν τῆς φύσεως συνεχῶς ἀνατρεπομένην διὰ θαυμάτων, καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα βλέπομεν ὑπερφυσικὰς δυνάμεις ἐκτελούσας ἔκτακτα ἔργα. Ἕπεται ἄρα ὅτι ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ περιπίπτει ἐξ ἀνάγκης εἰς ἐνδοιασμούς. Ὅπως πραγματευθῇ τις ἐλευθέρως περὶ τῆς ἐπιστήμης πρέπει νὰ χωρίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς θρησκείας, καθὼς ἠθέλησαν νὰ χωρίσωσι αὐτὴν τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ὅμως ὁ Κουβιέρος ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν* δὲν ἐστοχάσθη πρέπον νὰ μὴ ἀναφερῇ τὸν νομοθέτην τῶν Ἑβραίων, τὸν Μωϋσέα, θεωρήσας αὐτὸν ὡς σοφὸν φυσιολόγον. Εἰ δὲ καὶ αἱ βάσεις τῆς κρίσεως ταύτης εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐδὲν ἧττον ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστοῦ ἐνδίδομεν εἰς αὐτάς.

Ὁ Μωϋσῆς, ἀνὴρ ἐξόχου νοὸς ἀρυσάμενος τὴν μάθησιν αὐτοῦ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, θὰ ἦτο κάτοχος τῆς ἐπιστήμης τῆς διδασκομένης τοῖς Αἰγυπτιακοῖς ναοῖς. Ὁ λαὸς οὗτινος ἦτο καὶ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγὸς, θὰ παρέλαβε καὶ αὐτὸς γνώσεις τινὰς παρὰ τῆς χώρας ἣν κατέλιπεν. Οἱ Ἑβραῖοι γενόμενοι εἰδωλολάτραι παρὰ τὸν Νεῖλον, κατασκευάζουσι μόσχον χρυσοῦν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὁ Μωϋσῆς ὀργισθεὶς ἀναλύει τὸ ἀσεβὲς εἴδωλον. Αἱ δύο αὗται ἐργασίαι ὑποθέτουσι γνώσεις τινὰς ἢ ἕξιν χημικῆς τινος διαχειρίσεως.

Ὁ Μωϋσῆς διὰ βιαίας ἐνίοτε δὲ καὶ αἱματηρᾶς ἀντενεργείας, κατὰ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀφήρεσεν ἐπὶ τέλους ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν πρὸς τὰς ὡραίας τέχνας κλίσιν. Τοιαῦται διατάξεις δὲν συντελοῦσι βεβαίως εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν, διὸ δύσκολον νὰ εὕρωμεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔθνος ἀμαθέστερον τοῦ τῶν Ἑβραίων περὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἐνδόξου βασιλείας τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος. Ὁ Σολομὼν ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ παλάτια καὶ ἔκτισε τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ τῇ συνδρομῇ ἀρχιτεκτόνων ληφθέντων παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου, ἐζήτησε δὲ καὶ παρὰ τῶν Φοινίκων ἄνδρας εἰδήμονας ὅπως ναυπηγήσῃ ἰσχυροὺς στόλους, ζητήσας καὶ ναύτας δι' αὐτοὺς, διότι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἔφερεν ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ Φαραὼ καὶ διὰ παντὸς ἐτήρησε τὴν κατὰ τῆς ναυτιλίας ἀποστροφὴν τῶν Αἰγυπτίων.

Ἡ ἱστορία λοιπὸν τῶν ἐπιστημῶν οὐδὲν ζημιοῦται μὴ καταταφεύγουσα εἰς τὰς βιβλικὰς πηγάς.

Πρέπει ὅμως νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ἐναντίαν γνώμην σοφοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλίγον μὲν συμφωνοῦντος μετὰ τοῦ Κουβιέρου, ἀλλ' ὅστις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος ὑπερβαίνει αὐτὸν κατὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀποκαλυφθείσης ἐπιστήμης ὑπόληψιν. Οὐ μόνον πᾶσαν τὴν ἱστορίαν τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκει ὁ Κ. Blainville ἐν τῇ Βίβλῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως ἐπιστήμης γεννηθείσης μετὰ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἥτις ἂν διετηρεῖτο, ἤθελεν ἀπαλλάξει πολλῶν κόπων τοὺς μετὰ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον καὶ τὸ πρῶτον ἁμάρτημα σοφούς.

«Αἱ παραδόσεις πάντων τῶν ἐθνῶν, λέγει ὁ Κ. Βλαινβίλ, συμφωνοῦσι μετὰ τῆς ἀποκαλυφθείσης Γραφῆς καὶ μετὰ τῆς ἐπιστήμης ὅπως διδάξωσιν ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν ἐπλάσθη εἰς κατάστασιν τελειότητος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέπεσε. Τέλειος ἐξ ἀρχῆς, δὲν διέβη διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀναπτύξεων τῶν διαφόρων ἡλικιῶν· ἐπλάσθη κοινωνικός, διότι τοιαύτη ἡ φύσις καὶ ἡ τακτικὴ κατάστασις αὐτοῦ. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη ὑπῆρξε μεγάλη, ὁ Θεὸς ὑπῆρξε διδάσκαλος αὐτοῦ, ἡ φύσις ἅλη ὑπετάγη αὐτῷ καὶ αὐτὸς ἐγνώριζε τὴν ἰδίαν κυριαρχίαν. Ὁ Θεὸς ὡδήγησεν πάντα τὰ ζῶα ἔμπροσθεν τοῦ ἀνθρώπου, ὁστις ἔδωκεν αὐτοῖς ἁρμόδια ὀνόματα, καὶ οὕτως ἐσχημάτισε τὴν γενικὴν ὀνοματολογίαν ἀναβὰς διὰ μιᾶς εἰς τὴν τελειοποίησιν ἐντελοῦς ἐπιστήμης.» Παρακατιὼν δὲ λέγει·

«Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος εἶδεν, ἵνα εἴπωμεν οὕτω, τὸν κόσμον ἐξερχόμενον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπὶ ἐννεακόσια τριάκοντα ἔτη παρετήρησε τὰ πλούτη καὶ τὰ φαινόμενα, ἅτινα καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρουσιάζον ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι δὲν ἐσκέφθη περὶ τῆς σχέσεως τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐκεῖνος ὁςτις ἦτο εἰς τόσον στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν μεγάλην αἰτίαν, τὸν ἄμεσον αὐτοῦ πατέρα, καὶ νὰ μὴ ἐγνώρισεν ὅσον καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ τὴν γένεσιν τοῦ παντὸς, εἰς ἣν εὑρίσκετο παρών; Ἐπ' αὐτοῦ ἐγεννήθησαν πολλαὶ τέχναι, ἐψάλησαν ποιήματα, ἐκρούσθησαν μουσικὰ ὄργανα, ἀνευρέθησαν εἰς τὴν γῆν φλέβες σιδήρου καὶ χαλκοῦ, οὓς εἰργάσθησαν παντοιοτρόπως. Ἐγίνωσκον νὰ κτίζωσιν οἰκοδομὰς καὶ πόλεις καὶ νὰ παρατηρῶσι τὰ οὐράνια φαινόμενα. Εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τοὺς μόχθους τῶν υἱῶν τοῦ Σὴθ χρεωστεῖται ἡ γνῶσις τῆς Ἀστρονομίας καὶ Γεωμετρίας· εἶχον μάλιστα χαράξει ἐπὶ λιθίνων στηλῶν τὰς ἀστρονομικὰς αὐτῶν παρατηρήσεις, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσὴφ ὑπῆρχον εἰσέτι δύο ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ.

Ὁ μέγας θεολόγος Βοσσουέτιος δὲν προέβη τοσοῦτον ὅσον καὶ ὁ φυσιολόγος τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος· λέγει μόνον ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἔλαβον κατ' εὐθεῖαν παρὰ Θεοῦ τὰς γνώσεις τῶν πρώτων τεχνῶν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν ὕπαρξιν.

Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Βλαινβίλ εἶχε συνεργάτην εἰς τὴν *Ἱστορίαν* αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ συντάκτην, τὸν ἀββᾶν Μωπιέ. Ἐνδεχόμενον δὲ ὅτι ὁ ἀββᾶς οὗτος προσθέτει αὐτογνωμόνως ἰδίας ἰδέας εἰς τὰς τοῦ καθηγητοῦ, οὗ τινος μεταδίδει τὰς διδασκαλίας. Καὶ ἀληθῶς ὁ Κ. Βλαινβίλ οὐδέλως παρεδέχετο πάσας τὰς ἐν τῇ Βίβλῳ ταύτῃ ἑρμηνείας· ἐσκόπευε δὲ μάλιστα νὰ δημοσιεύσῃ δευτέραν ἔκδοσιν ἥτις ἤθελεν εἶσθαι, ὡς βεβαιοῦσι, πολὺ ἐκκεκαθαρμένη.

Ὁπωσδήποτε, τὸ χωρίον τῆς Ἱστορίας τῶν Κ. Βλαινβίλ καὶ Μωπιὲ ὅπερ προαναφέραμεν, ἀποδεικνύει ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην τὰ ἱερὰ καὶ τὰ βέβηλα ἀντικρούονται, καὶ ὅτι ὁ συμβιβασμὸς αὐτῶν εἶναι τοσοῦτον ἀδύνατος, ὅσον ὁ τῆς θεολογίας μετὰ τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ φυσικὴ διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ὁσάκις δύο φωτειναὶ ἀκτῖνες συναντῶνται ὑπό τινα ἰδίαν περίπτωσιν, ὑπὸ ὡρισμένην γωνίαν καὶ ἐπὶ ὡρισμένου ἐπιπέδου, φαίνονται ἐξαφανίζουσαι καὶ μηδενίζουσαι ἀλλήλας, οὕτως ὥστε ἐκ τῆς συνδρομῆς τούτων τῶν δύο φαεινῶν πηγῶν γεννᾶται σκότος. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πίστις εἶναι καὶ αὐταὶ δύο μεγάλαι λάμψεις, αἵτινες, κατά τινας περιστάσεις, ὅταν τις θέλῃ νὰ ἑνώσῃ καὶ συμβιβάσῃ αὐτὰς, δύνανται ὁμοίως νὰ παραγάγωσι σκότος. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐπιστήμη, καὶ ἡ πίστις πίστις. Ἂς διατηρῶμεν ἀθίκτους καὶ καθαρὰς τὰς δύο ταύτας ἰσχυρὰς λαμπάδας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, καὶ ἂς προσέξωμεν μήπως ἀδυνατήσωμεν τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἀγωνιζόμενοι νὰ συναρμολογήσωμεν ἀνωφελῶς καὶ ἐπικινδύνως ἀμφοτέρας.

Ἂς ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἡμῶν συγγραφεῖς, καὶ ἂς ἐρευνήσωμεν παρ' αὐτοῖς εἰμὴ τὰς κινήσεις τοὐλάχιστον τὰς ἐνδείξεις, τὰ ἴχνη τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ὑπῆρξε κατὰ τὴν περίοδον τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἐν Ἰονίῳ συστάσεως τῆς σχολῆς τοῦ Θάλητος.

Ἀλλὰ πρὶν ἐρευνήσωμεν τὸν ἱστορικὸν Ἡρόδοτον, καλὸν ν' ἀποταθῶμεν εἰς δύω ἄλλας πηγὰς πολὺ ἀρχαιοτέρας, τὸν Ὅμηρον λέγομεν καὶ τὸν σύγχρονον αὐτοῦ Ἡσίοδον, οἵτινες ἀμφότεροι ἔζησαν τριακόσια σχεδὸν ἔτη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἀπαθανατισθέντα ὑπὸ τῆς Ὁμηρικῆς μεγαλοφυΐας.

Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ εἰσῆγον εἰς τὰ συγράμματα αὐτῶν πάσας τὰς ἠθικὰς, φυσικὰς καὶ θρησκευτικὰς γνώσεις τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἤκμαζον. Τὸ ἐπικὸν ποίημα, κατασταθὲν τοσοῦτον ἀσθενὲς καὶ κοῦφον παρὰ τοῖς νεωτέροις, τότε ἦτο τὸ εἶδος τῆς συγγραφῆς, ὅπερ ἀπῄτει ἐκτενεστάτας γνώσεις. Ἐκτὸς τῶν φιλολογικῶν καλλονῶν αὐτῆς ἡ Ἰλιὰς παρουσιάζει εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν ἐγκυκλοπαιδικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἀστρονομία, ἡ γεωγραφία, αὐτὴ ἡ στατιστικὴ, ἡ φυσικὴ ἱστορία, ἡ βιομηχανία, ἡ ἰατρικὴ, ἡ βοτανικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, πᾶσαι αἱ ὡραῖαι τέχναι, ἔτι δὲ καὶ μηχανικαὶ τέχναι ἢ ἁπλῶς χρήσιμοι, ἰδοὺ τὰ στοιχεῖα, μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἅτινα ἤθελεν εἶσθαι μακρολογία ν' ἀπαριθμήσωμεν, τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ μέγα τοῦτο σύγγραμμα. Ἕκαστος τῶν σοφῶν δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐν αὐτῷ τὰ ἴχνη τῆς ἐπιστήμης ἣν κατέχει.

Τὰ δύο Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἡ Ἰλιὰς καὶ Ὀδύσσεια,

ἰσχυρῶς κατέπληξαν, ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔποψιν τὴν προσοχὴν τοῦ Κουβιέρου.

LOUIS FIGUIER.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΥΡΚΑΪΑΙ. «Περὶ ὀρέξεως καὶ περὶ χρωμάτων οὐδεὶς λόγος,» κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἀγαθῇ τύχῃ· ἀλλ' ἐὰν δὲν ἐρίζωμεν περὶ ὀρέξεων, ὀφείλομεν οὐχ ἧττον νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὑπάρχουσί τινες τούτων, τὰς ὁποίας δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν.

Εὑρίσκονται ἄνθρωποι μεγάλην ἀγάπην ἔχοντες εἰς τὰ ὡραῖα βιβλία, ἄλλοι εἰς τὰς εἰκόνας, ἄλλοι εἰς τὰ νομίσματα καὶ ἄλλοι εἰς τὰ ἄνθη. Ἔχει καλῶς! ἴσως σπαταλήσωσιν εἰς ταῦτα ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν των· τοῦτο οὐδόλως μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἀλλ' ὁ Λερμοαγιὲ ἔχει τὸ πάθος τῶν πυρκαϊκῶν. Τοῦτο σπουδαιότατον καὶ, ὅσον ἂν ἔχομεν σεβασμὸν πρὸς τὴν τοῦ ἄλλου ἐλευθερίαν, εἴπωμεν εἰλικρινῶς ὅτι οὐδόλως ἦν δυνατὸν ν' ἀφήσωμεν τὸν Λερμοαγιὲ νὰ κορέσῃ τὴν ὄρεξιν ταύτην.

Ἔχει ἡλικίαν ἐτῶν δεκαεννέα καὶ ἐξωμολογήθη ὅτι δεκάκις ἔθηκε τὸ πῦρ. Δέκα πυρπολήσεις ἐν διαστήματι ἑπτὰ ἐτῶν—διότι δωδεκαετὴς ἦν μόνον ὅτε τὸ πρῶτον ἔθηκε τὸ πῦρ,—ἰδοὺ τῇ ἀληθείᾳ τί δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν χρησιμοποίησιν τοῦ χρόνου. Ἠμποροῦμεν νὰ μνημονεύσωμεν μεγίστους κατακτητὰς, οἵτινες ὅμως δὲν κατεπυρπόλησαν πλείονας τοῦ Λερμοαγιὲ ἀποθήκας, δάση, οἰκίας καὶ μύλας. Ἐν μιᾷ τῶν πυρκαϊῶν ἃς ἔθηκεν ὁ Λερμοαγιὲ, ἀνδρόγυνον ἀπέθανεν ὑπὸ ἀσφυξίας. Ὁτὲ μὲν ἔθηκε τὸ πῦρ, ἵνα ἐκδικηθῇ διότι τῷ ἔδωκαν πολλὴν ἐργασίαν, ἢ διότι ἠρνήθησαν εἰς αὐτὸν ἄρτον ἢ ἐλεημοσύνην· ὁτὲ δὲ ἵνα συνδράμῃ πρὸς κατάσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς καὶ οὕτω τύχῃ ἄρτου διὰ τὸν κόπον του· ἅπαξ—τὸ τελευταῖον—ἵνα ἀποπεμφθῇ εἰς Καϋέννην· τρίς... χάριν διασκεδάσεως. Καὶ αἱ πυρκαϊαὶ ἃς ἔθετε, δὲν ἦσαν μικραί· πυρκαϊά τις κατέστρεψε περιουσίαν ἑκατὸν χιλιάδων φράγκων.

Πιθανώτατον ὅτι ὁ Λερμοαγιὲ δὲν ἤθελεν ἐγκαταλείψει αὐθορμήτως τὴν τέχνην του ταύτην, καὶ ὅτι ἤθελεν ἐξακολουθήσει διασκεδάζων οὕτως· ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη ἐπελήφθη αὐτοῦ.

Προσαχθεὶς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συνηγόρου του ὡς μονομανής.

— Μονομανής! ἀνακράζει ὁ Λερμοαγιέ. Θὰ ἴδωμεν, ὅταν ἐξέλθω τῆς φυλακῆς, τίς ἡμῶν τῶν δύο εἶναι μᾶλλον μανιακός.

Τέλος ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου ἐρωτᾷ αὐτὸν ἐὰν ἔχῃ τι νὰ προσθέσῃ πρὸς ἀπολογίαν του.

— Τί νὰ εἰπῶ; ἀποκρίνεται. Ἀφοῦ εἶμαι τρελὸς πρέπει νὰ σιωπήσω. Τοὺς τρελοὺς ἀκούουσι. Μόνον, ὅταν θὰ ἀπελευθερωθῶ, θὰ ἀποδείξω ὅτι δὲν εἶμαι τόσον τρελὸς, διότι θὰ θέσω πανταχοῦ τὸ πῦρ ἐν καιρῷ νυκτὸς, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δυνηθῶσι πλέον νὰ μὲ συλλάβωσιν.

Ὁ Λερμοαγιὲ εὐνοήθη ὑπὸ τῆς τύχης, διότι οἱ ἔνορκοι παρεδέχθησαν μίαν μόνην πυρκαϊὰν καὶ ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις. Ἄφεσις δι' ἁπάσας τὰς λοιπὰς κατηγορίας, παραδεχθέντων τῶν ἐνόρκων ὅτι ὁ Λερμοαγιὲ ἔπραξεν ἄνευ διακρίσεως· ἀλλὰ διότι ἅπαξ ἐπὶ δέκα ἐνήργησε μετὰ διακρίσεως, ὁ Λερμοαγιὲ κατεδικάσθη εἰς δεκαετῆ εἱρκτήν. Ἀ! πόσον θλιβερὰ ἡ λογική!

* * *

ΟΡΕΞΙΣ ΦΡΙΚΩΔΗΣ. Ὑπῆρχεν ἔν τινι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ συντάγματι στρατιώτης στόμαχον ἔχων ἰσχυρότατον. Ὁ στρατιώτης αὐτὸς ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐδύνατο νὰ φάγῃ ἕνα ὁλόκληρον μόσχον. Ἡμέραν τινὰ προσκαλέσας αὐτὸν ὁ συνταγματάρχης του·

— Θὰ δειπνήσῃς μετ' ἐμοῦ, τῷ λέγει, ἀλλ' ὑποχρεοῦσαι νὰ φάγῃς ἕνα ὁλόκληρον μόσχον.

— Ναὶ, συνταγματάρχα μου.

— Πολὺ καλά.

Παρατίθεται ἡ τράπεζα καὶ κάθηνται, πρῶτον φαγητὸν, κεφαλὴ μόσχου· δεύτερον φαγητὸν, πόδες μόσχου· τρίτον, τέταρτον, πέμπτον, ψόα μόσχου, στῆθος μόσχου, μηρὸς μόσχου. Πάντα ταῦτα τρώγει. Κατόπιν ὠμοπλάτη μόσχου παρατίθεται ὀπτή. Τότε ὁ στρατιώτης παύει τρώγων καὶ παρατηρῶν τὸν συνταγματάρχην,

— Συγχωρήσατέ μοι, λέγει, συνταγματάρχα μου, ἀλλὰ δὲν βλέπω τὸν μόσχον.

ΔΙΚ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Φυλλάδιον 475.

Σελ. 362, στήλ. 6', στίχ. 44 καὶ 47 φυτικὴ ἀντὶ φυσικῆς,
» 365, » ά, » 37 μετὰ τὴν λέξιν ἀντιλαμβανόμεθα νὰ προστεθῇ· ὅσῳ καὶ ἂν διαφέρωσιν ἀλλήλων κατὰ τὰ ἄλλα.
» 367, » ά, » 38 λειτουργιῶν ἀντὶ λειτουργῶν.
» » » » » 42 παρέχει ἀντὶ περιέχει.
» » » 6' » 1 αὐτῇ ἀντὶ ἑαυτῇ.
» 368, » » » 8 ὅρον ἀντὶ ὅρος,
» 366, ά, » » 17 ὄντως ἑκάστου καὶ, ἀντὶ ὄντος ἑκάστω, καί.
» » » » » 20 τὸ ὂν ἀντὶ ὄν.
» 372, » ά, » 38 κονιορτὸν ἀντὶ κονιορκτόν.
» » » 6', » 41 φύσεως ὕλης ἀντὶ φύσεως, ὕλης.
» 375, » » » 31 καὶ 32 ταυτούσιος ἀντὶ ταύσιος.
» 376, » » » 24 ὡς ἀντὶ εἰς.

Φυλ. 481, σελ. 24, στήλ. 2 γρ. ἐν τέλει ΔΙΚ.
» 482, » 39, » 1 ἀντὶ Καβαιηάνης, γρ. Καβαινιάκ.
» » » » » 2 ἀντὶ αὐτοῖς, γρ. αὐτοῦ.
» » » 40, » 1 ἀντὶ πολλῶο, γρ. πολλῶν.